

OPEN MONUMENTENDAG 2016

'ICONEN EN SYMBOLEN'

INLEIDING

Dit is een uitgave ter gelegenheid van Open Monumentendag 2016. Het landelijke thema dit jaar is 'Iconen en Symbolen'.

Daarmee wordt bij deze 30ste editie verwezen naar beelden en tekens met een bijzondere betekenis die zichzelf overstijgt. In monumenten zie je het overal: van binnen en van buiten, in ornamenten, in reliëfs, in schilderijen.

Iconen en symbolen

Monumenten staan stuk voor stuk symbool voor onze cultuur, nauw verbonden met onze individuele en nationale identiteit. Daarmee past het thema heel mooi bij deze jubileumuitgave van de Open Monumentendag – zelf immers ook inmiddels een icoon.

Met historische en hedendaagse symbolen en iconen kan aandacht worden gevraagd voor zeer uiteenlopende gebouwen, maar ook voor accenten in het (straat)landschap en iconen en symbolen in de monumenten zelf.

Heerlense monumenten in beeld

Heerlen heeft een boeiende geschiedenis. In de Romeinse tijd was Heerlen een belangrijke nederzetting en halteplek voor reizigers. In de eeuwen daarna is Heerlen onder andere Brabants, Frans en Belgisch gebied geweest. Toch is Heerlen een jonge stad, want het bleef tot de twintigste eeuw een groot platte-landsdorp. Dat veranderde pas na 1900 met de opkomst van de mijnindustrie. Heerlen groeide snel. Na de sluiting van de mijnen werd de stad het grote zaken-, winkel- en bestuurscentrum dat het nu is.

De rijke geschiedenis van Heerlen heeft zijn sporen nagelaten, in de vorm van archeologische opgravingen, gebouwen, kunstwerken, stadsgezichten en landschappen. Al die sporen samen vertellen het verhaal van Heerlen; waarom het nu is zoals het is. En dit verhaal moet bewaard blijven en een duidelijke, vaste plaats krijgen. Om die reden heeft onze gemeenteraad een gemeentelijk monumentenbeleid vastgesteld. Zo blijven onze schatten bewaard, voor nu en voor de toekomst!

Heerlen is een dynamische stad. Als grote stad hebben we ambitieuze plannen. Daarbij willen wij ons culturele erfgoed beschermen. Dat is in het verleden niet altijd goed gebeurd. De monumenten die we hebben, willen we behouden en zo mogelijk inpassen in de nieuwe plannen. Dat kan het beste door vast te stellen wat wij hebben en goede maatregelen te nemen voor bescherming en onderhoud hiervan. Zo vormen onder andere de voorschriften rond bouwplannen en de subsidiemogelijkheden voor restauratie en onderhoud de sleutel voor het behoud. Zowel de gemeente als de eigenaren moeten zich goed aan deze regels houden.

Omdat Heerlen een jonge stad is, hebben we ondanks onze lange en rijke historie relatief weinig monumenten. Na 1900 is de stad namelijk vrijwel boven op de vroegere Romeinse en middeleeuwse nederzettingen gebouwd. De resten en funderingen daarvan zijn nu dus veelal onbereikbaar.

Onze visie op monumenten

Het monumentenbeleid van Heerlen is gebaseerd op de monumentenwet 1988. Vanaf juli 2016 is deze Monumentenwet opgegaan in de nieuwe Erfgoedwet. Hierin heeft de rijksoverheid mede het accent gelegd op de centrale en actieve rol, die gemeenten moeten hebben in de zorg voor monumenten. .

Als gemeente hebben we een eigen visie op monumentenbeleid. We streven naar het behoud, het versterken en het beschermen van onroerende zaken, die waarde hebben voor de wetenschap, archeologie, architectuur- en cultuurhistorie. Doel is het handhaven en bevorderen van het functioneren van de stad en van de leefbaarheid en de herkenbaarheid van haar gebouwde omgeving. Voor de uitvoering van dit gemeentelijk beleid heeft Heerlen een eigen Erfgoedverordening vastgesteld en een monumentencommissie ingesteld

Gemeente Heerlen
Afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling
Postbus 1, 6400 AA Heerlen
monumentenzorg@heerlen.nl

BEGRIPPENLIJST

Begrippen

Het woord monument is afgeleid van het Latijnse woord 'monumentum' en betekent 'dat wat herinnert'.

Het begrip monument kent een brede toepassing.

In dit boekwerk is per object de status van het monument weergegeven. Er is onderscheid gemaakt tussen de meest bekende gradaties.

Rijksmonument

Op de eerste plaats wordt de omschrijving Rijksmonument gebruikt. Nederland kent bijna 62.000 gebouwen of andere objecten die om hun nationale cultuurhistorische eigenschappen, wettelijk zijn beschermd. Heerlen heeft 145 Rijksmonumenten.

Beschermd dorps- of stadsgezicht

Een gebied in een stad of dorp kan ook aangemerkt worden als Beschermd stads- of dorpsgezicht. De panden binnen zo'n gebied hebben niet automatisch de status van Rijksmonument. Sinds 2012 wijst het Rijk geen nieuwe stads- of dorpsgezichten meer aan. Heerlen heeft zes door het rijk beschermde stadsgezichten en een gemeentelijk beschermd stadsgezicht.

Gemeenten houden ook bij het maken van bestemmingsplannen rekening met waardevolle stads- of dorpsgezichten.

Gemeentelijke monumenten

Naast rijksmonumenten kunnen gemeenten ook Gemeentelijke monumenten aanwijzen. Heerlen heeft een lijst met potentiële gemeentelijke monumenten maar deze lijst is nog niet door de gemeenteraad vastgesteld.

Jonge monumenten

Verder zijn er 'monumenten' die geen status hebben. Zij dragen wel bij aan het verhaal van de naoorlogse stadsontwikkeling of landschapsontwikkeling. Deze Jonge monumenten worden gemakkelijk bedreigd omdat ze uit financieel oogpunt niet meer rendabel zijn en soms niet meer voldoen aan de eisen van de tijd.

Affectief monument

Tenslotte wordt het begrip affectief monument gebruikt. Het gaat hier om gebouwen of andere bouwwerken die uit oogpunt van architectuurgeschiedenis wellicht minder laten zien maar de bezoekers in spanning houden wat er uit lokaal historische perspectief allemaal is gebeurd of een sterke gevoelswaarde vertegenwoordigen voor buurtbewoners en bezoekers.

In reisbeschrijvingen zijn dat bijvoorbeeld de woon-, geboorte- of sterfhuizen van historische figuren.

Zoals de afgelopen jaren op de Open Monumentendagen gebruikelijk is wordt ook aandacht besteed aan de monumentale status van beeldende kunst en landschapselementen in de openbare ruimte.

Kunstwerk en landschapselement

Bij de objectbeschrijving van bijvoorbeeld een 'mural' wordt als status: Kunstwerk vermeld. Gaat het om monumentaal groen of monumentale bomen dan is de status: Landschapselement.

VOORWOORD

“ICONEN EN SYMBOLEN”

Heerlen heeft een boeiende geschiedenis. In de Romeinse tijd was Heerlen een belangrijke nederzetting en halteplek voor reizigers. In de eeuwen daarna is Heerlen onder andere Brabants, Frans en Belgisch gebied geweest. Toch is Heerlen een jonge stad, want het bleef tot de twintigste eeuw een groot plattelandsdorp. Dat veranderde pas na 1900 met de opkomst van de mijn-industrie. Heerlen groeide snel. Na de sluiting van de mijnen werd de stad zoals die nu is. De rijke geschiedenis van Heerlen heeft zijn sporen nagelaten, in de vorm van archeologische opgravingen, gebouwen, kunstwerken, stadsgezichten en landschappen. Al die sporen samen vertellen het verhaal van Heerlen.

Onze monumenten staan stuk voor stuk symbool voor onze cultuur. Met historische en hedendaagse symbolen en iconen vragen wij dit jaar bijzondere aandacht worden voor zeer uiteenlopende gebouwen, maar ook voor accenten in het (straat)landschap en iconen en symbolen in de monumenten zelf.

De bekende monumenten in en rond het centrum van onze stad zijn allemaal al diverse keren tijdens de open monumentendagen aan de orde geweest. Dit jaar willen wij eens graag andere gebouwen bekijken en daarom hebben wij er voor gekozen om een uitstap te maken naar Hoensbroek en Heerlerheide. Hier maakt u kennis met een aantal bijzondere gebouwen, kunstwerken en bezienswaardigheden die mooi passen binnen het thema “Iconen en Symbolen”. Onder deskundige begeleiding zult u ervaren dat er dicht bij huis ook in deze stadsdelen van Heerlen mooie en opvallende architectuur en kunst te vinden en te zien is.

Jordy Clemens
Wethouder Cultureel Erfgoed

A photograph of a historic brick building, likely a gatehouse or tower, featuring a large arched wooden door and a small window. The building is constructed of red brick with stone accents around the archway. A dark red door is set within the arch. Above the door, there are two small windows with white frames. The building is surrounded by a low wall and a paved area. The sky is clear and blue.

ROUTE OPENMONUMENTENDAG HEERLERHEIDE, 2016

1 GEN COEL

GROET GENHEI 14, HEERLERHEIDE

OPENING
ARCHITECT
STATUS

JULI 2009
TOM WAUBEN
GEEN

Het centrum van Heerlerheide is volledig op de schop gegaan. Een totaal nieuw plan heeft het oude Heerlerheide een ander aanzicht gegeven met nieuwbouw, winkels, scholen en verzorgingshuizen.

Het meest in het oog springend is Gen Coel, de nieuwe icoon, het culturele centrum, dat behalve het gemeenschapshuis (Corneliushuis) ook een dependance van de Openbare Bibliotheek Heerlen, een (gedeeltelijke) stadsdeelwinkel, een grand café en de mijnwaterenergiecentrale huisvest.

Dit project valt natuurlijk op door zijn bijzondere architectuur en uitstraling. Een ingenieus geconstrueerd glazen huis voor nieuwe ontmoetingen, waar verleden, heden en toekomst samenkomen. De bovenste etage en het dak staan in het teken van nieuwe duurzame ener-

gie. Uit het water van de mijngangen van de vroegere mijn ON III wordt warmte en koeling gehaald voor alle nieuwbouw in het centrum van Heerlerheide. De enorme machines in de kelder van het gebouw zorgen ervoor dat alles goed verloopt. Heerlerheide is de eerste wijk ter wereld waar oude afgeschreven mijnen weer voor schone energie zorgen.

In juli 2009 werd het gebouw feestelijk geopend door de toenmalige staatssecretaris Frans Timmermans.

De glazen koeltoren verwijst naar het rijke mijnverleden van Heerlerheide en is daarmee een trotse icoon die verleden en toekomst met elkaar verbindt. De naamgeving Gen Coel doet denken aan de mijn, het mijnwaterproject en de ontwikkeling van duurzame energie.

MIJNwaterPROJECT

STATUS

INTERNATIONAAL PROJECT

Heerlen heeft de eerste mijnwaterenergiecentrale ter wereld. Verschillende gebouwen in Heerlen krijgen hun warmte of koelte uit het Mijwaterennetwerk.

Tussen 2003 en 2008 vond het mijnwaterproject plaats. In dit project werd het principe van warmtewinning uit mijnwater onderzocht en uitgevoerd. Wat begon met een mijnwaterproject is nu een Mijwater B.V.

Onder Heerlen bevindt zich een enorm stelsel van mijngangen. Sinds de sluiting van de mijnen zijn die ondergelopen met grondwater. Dit grondwater wordt opgewarmd

door de aarde: hoe dieper in de aarde, hoe hoger de temperatuur. Het idee was dat het water in de dieper gelegen mijngangen gebruikt kon worden om gebouwen te verwarmen en het water uit hoger gelegen gangen om gebouwen te koelen.

Om het water uit de ondergelopen mijngangen omhoog te halen, zijn er tijdens het mijnwaterproject putten geboord. De boorputten worden door leidingen met de afnemers verbonden. Heerlerheide-Centrum is de eerste wijk waar woningen, winkels en kantoren worden ver-

Vervolg 'Mijnwaterproject'

warmd en gekoeld met mijnwater-energie. Het kloppend hart van de wijk én het mijnwater is 'Gen Coel': de eerste mijnwaterenergiecentrale ter wereld. Gen Coel (dialect voor 'de mijn') is een duurzaam ontworpen en energiezuinig gebouw met een zeer moderne, eigenzinnige uitstraling.

Ook het nieuwe CBS-gebouw is aangesloten op het Mijnwater, evenals het APG en de multifunctionele accommodatie A gene Bek. Sinds 2013 zijn de Rabobank en het Maankwartier in Heerlen twee nieuwe grote afnemers van energie van de Mijnwater BV.

Duurzaamheid

Mijnwaterenergie produceert nauwelijks koolstofdioxide en levert daarmee een bijdrage aan de vermindering van broeikasgassen. Gebruikers hebben minder fossiele energie nodig. Door muur- en vloerverwarming zijn radiatoren niet meer nodig. Mijnwaterenergie draagt dan ook bij aan onze ambitie om in de toekomst duurzame energiebronnen te gebruiken. Daarnaast slaat het hele concept een brug naar het verleden. Het draait immers om het water uit de mijngangen waar onze grootvaders werkten. Waar ooit zwarte kolen uit de grond kwamen, komt nu schone energie.

Klimaat en Energie

Het mijnwater is één van de voorbeelden waardoor de gemeente probeert energie te besparen en duurzame energie op te wekken. In 2020 willen we de CO₂-uitstoot binnen onze gemeentegrenzen met 20% terugdringen. Andere voorbeelden waarmee de gemeente het goede voorbeeld geeft zijn LED straatverlichting, de rioolturbine en de zonnepanelen op het dak van het stadhuis. Samen met de Stadsregio Parkstad Limburg wordt gewerkt aan een regionale energietransitie met als doel in 2040 energieneutraal te kunnen zijn.

2 CORNELIUSKERK

KERKSTRAAT 8, HEERLERHEIDE

OPENING
ARCHITECT
STATUS

1909
JOSEPH CUYPERS EN JAN STUYT
RIJKSMONUMENT

De jaren 30 van de 19e eeuw kunnen als roerig omschreven worden. De afscheiding door België stond er aan te komen en vooral in Limburg bestond de vrees dat het een onderdeel van het nieuwe Nederland zou worden. In korte tijd moest er een hoop geregeld worden en daarbij speelde de Luikse bisschop (van Nederlandse afkomst) Cornelis van Bommel een belangrijke rol. Hij herstelde oude parochies en richtte nieuwe op, waaronder Nieuwenhagen en Heerlerheide.

In 1834 verzochten de inwoners van het toenmalige dorp om een parochiekerk. In 1838 - 1839 werd er een neoclassicistisch kerk gebouwd op de plaats van de huidige kerk, met daarnaast het oude kerkhof. In datzelfde jaar werd een Corneliusbeeld gekocht en werden twee relieken verkregen, waarna de kerk later een bedevaartsoord werd.

Als gevolg van de sterkte bevolkingsgroei kreeg Heerlerheide omstreeks de eeuwwisseling behoefte aan een grotere kerk. Meteen na de Corneliusoctaaf van 1908 werd het kleine kerkje afgebroken en al in 1909 werd de oude kerk vervangen door een neoromaanse kerk naar het ontwerp van de architecten Joseph Cuypers en Jan Stuyt. De kerk ligt op een vrij hoge kerkheuvel en bezit twee front-torens en een driebeukig schip.

Toenemende lekkages en achterstallig onderhoud waren aanleiding om omstreeks 1987 renovaties aan interieur en exterieur te doen plaatsvinden en ook in de jaren 2008 - 2009 hebben er grote herstelwerkzaamheden plaatsgevonden.

Ook nu staat de kerk weer in de steigers. Door de ontwikkelingen in de katholieke kerk is de Corneliuskerk op dit moment de hoofdkerk van een aantal parochies.

Sinds meer dan een eeuw toornt het gebouw vanaf de heuvel hoog uit boven Ghen Hei.

3 BEELD HEILIG HART

KERKSTRAAT, VOOR DE CORNELIUSKERK, HEERLERHEIDE

ONTHULLING 1930
ONTWERPER AUGUST HERMANS
STATUS KUNSTWERK

Het Heilig Hart beeld is 20 jaar na de bouw van de Corneliuskerk voor de hoofdingang van de kerk geplaatst. Dit beeld, ontworpen door August Hermans en uitgevoerd in het atelier van Van Bokhoven en Jonkers uit 's-Hertogenbosch, was een geschenk van de Heerlerheidse parochianen aan pastoor Stassen ter gelegenheid van diens afscheid in 1929. Een jaar na zijn vertrek is het beeld onthuld op 29 juni 1930.

De staande Christusfiguur in gedrapeerd gewaad houdt zijn beide armen uitnodigend gespreid en toont in zijn handpalmen de stigmata. Op zijn borst is het vlammend Heilig Hart zichtbaar, omwonden door een doornenkroon. Aan de voorkant staat de tekst: "Komt allen tot mij".

Passend in de tijd van de onthulling vermeldt de Limburger Koerier op 30 juni 1930 dat dit beeld een symbool is voor liefde en openheid, waarbij elk mens met open armen ontvangen wordt.

In die tijd (en voor velen ook nu nog) is het een wegwijzer op het levenspad, waarbij we de blik omhoog richten en ons niet alleen met het aardse bezighouden. We moeten ons bewust zijn van het feit dat Hij niemand zal vergeten, die tot Hem komt.

4 BEELD BOKKENRIJDER

GRASVELD TUSSEN KERKSTRAAT EN GEITSTRAAT

ONTHULLING 1986
BEELDHOUWER HEIN WANDERS
STATUS KUNSTWERK

De Bokkenrijder behoort natuurlijk bij Heerlerheide, niet alleen omdat hij samen met zijn (bende)leden de omgeving in de 18e eeuw onveilig heeft gemaakt, maar vooral door toedoen van de plaatselijke carnavalsvereniging 'De Bokkeriejesj'. Deze vereniging bestaat al sinds 1898 en is daarmee een van de oudste carnavalsverenigingen van Limburg.

In 1985 benaderde de heer Hein Wanders van de firma Moonen-Wanders de vereniging met de vraag wat zij ervan vond als hij een blijvend monument zou maken voor de vereniging i.v.m. het 8 x 11 jarig jubileum. Hij had zelf het idee om een replica van 'd'r Bokkeriejer' te maken. Een vergunning voor plaatsing werd bij de gemeente aangevraagd en werd verleend op 3 november 1986. Het beeld moest geplaatst worden op de hoek van Ganzeweide en Rennemigstraat. De officiële onthulling door burgemeester Piet van Zeil geschiedde in november 1986.

Bij de onthulling noemde de toenmalige burgemeester Van Zeil het beeld een symbool van de Heerlerheidse gemeenschap, een gemeenschap waaraan dit beeld iets eigens geeft binnen de stad Heerlen. Dit kunstwerk geeft kleur aan het leven.

Door aanleg van een nieuwe rotonde moest het beeld verplaatst worden naar de Heulsstraat voor het toenmalige Corneliushuis. Toen het gemeenschapshuis werd afgebroken moest een nieuwe plek gevonden worden. Na moeizaam overleg met de gemeente werd een definitieve plaats uitgekozen op het grasveld in de nabijheid van de kerk. Het beeld is eigendom van de carnavalsvereniging 'De Bokkeriejesj'. Met enig vlagvertoon wordt elk jaar op 11 november het carnavalsseizoen geopend.

5 BEELD DE SCHUTTEN

GRASVELD TUSSEN KERKSTRAAT EN GEITSTRAAT

GEPLAATST 2000
BEELDHOUWER HEIN WANDERS

In de aanloop naar het 150-jarig bestaan van de Koninklijke Schutterij St. Sebastiaan werd door het dagelijkse bestuur het plan opgevat een blijvende herinnering voor de gemeenschap Heerlerheide te maken. Na samenspraak met de heer Hein Wanders werd men het eens een ontwerp te maken, uitbeeldend twee marcherende schutten.

Er werden enige schetsen gemaakt en aan de hand van foto's van de schutten toog Wanders aan het werk in zijn werkplaats aan de Wijngaardsweg. De inmiddels aangevraagde bouwvergunning werd op 7 oktober 1999 door de gemeente verleend.

Op 23 maart 2000 was het eindelijk zover en werd het beeld feestelijk onthuld door de toenmalige wethouder/ loco-burgemeester They Vrolings en Hein Wanders zelf. Hein Wanders deelde mede dat hij de beeldengroep namens de familie Moonen-Wanders schonk aan de Koninklijke Schutterij en de gemeenschap van Heerlerheide. Het beeld werd eigendom van de Schutterij St. Sebastiaan.

De parmantige schutters staan symbool voor de onverzettelijkheid en de trots van niet alleen de schutterij, maar van de hele Heerlerheidse bevolking.

De schutterij bestaat sinds 1849 en is daarmee een van oudste Heerlerheidse verenigingen. Enkel het kerkelijk zangkoor St. Caecilia is ouder.

6 BEELD ENERGIE

CORNELIUSPLEIN, HEERLERHEIDE

GEPLAATST 2009
BEELDHOUWER DÉsirÉE TONNAER
STATUS KUNSTWERK

Dit beeld werd op 18 juli 2009 onthuld en is gemaakt door de kunstenares Désirée Tonnaer. 'Natura Artis Magistra'; de natuur is de leermeesteres der kunsten. Dit uitgangspunt is de inspiratiebron voor het beeldend werk van deze kunstenares. Zij wil het ogenschijnlijk onopvallende in de natuur benadrukken.

Kleine details worden uitvergroot en artistiek beeldend vertaald. Zij vormen een verwijzing naar de boeiende functionaliteit en ordening in de natuur. In het werk van Désirée Tonnaer staan thema's geïnspireerd op de levenscyclus van planten centraal als metafoor voor de menselijke levenscyclus. Het prille leven, dat zich ontwikkelt in de zaaddozen, het ontluiken van groei, het ontvouwen van bladeren en de pracht van de bloem in haar bijzondere rijke schoonheid.

Het verouderen, afsterven en verstillen, om opnieuw de groeikracht te laten gedijen. En ondanks onze bekendheid met deze cyclus aanschouwen wij nog altijd het mysterie van het leven.

Werken van Désirée Tonnaer hebben een schare van particuliere liefhebbers. Tegelijkertijd voegen haar werken zich haast vanzelfsprekend natuurlijk, maar daar toch iets aan toevoegend, in de openbare ruimte. Planten, bloemen beginnen als zaad dat zich wortelt in de aarde, daar ontkiemt en het licht en het water benut, dat voorwaarde is voor groei.

Het beeld had nergens beter kunnen staan dan hier op het Corneliusplein. Het zand van Heerlerheide immers wordt door de bronsgieterijen gebruikt voor het maken van de mallen. Het zand vormde zo het bed, waarin dit beeld kon ontkiemen. Het fragment van de amphora vaasvorm symboliseert de historie van deze plek, waar ook in vroeger tijden al werd geleefd.

De aarde waarop wij nu onze voeten plaatsen, bood ook onze voorouders een bestaan van de boerenhoeven tot de mijnindustrie.

De amphora in dit beeld bevat het leven van vroeger. Het is de vruchtbare bodem en het water waardoor nu deze wijk opnieuw kan groeien en bloeien. De vernieuwde architectuur rond het Corneliusplein maakt de groei van deze wijk zichtbaar.

Van nog wezenlijker belang is de bloei, niet zozeer zichtbaar, maar vooral voelbaar in deze wijk. Hier wonen de mensen niet alleen, ze leven er ook samen.

Die ontwikkeling koos Désirée Tonnaer voor de speelse, stralende vorm, die uit de amphora ontspruit. De verwijzing naar een bloem die kan ontstaan dankzij de kracht van het licht. Vandaar de naam Energie, die de titel van dit beeld is.

7 MOZAÏEKWERK

CORNELIUSPARK, HEERLERHEIDE

GEPLAATST 2011
BEELDHOUWER ARNO COENEN

De grote verbouwingen die een volledig nieuw hart in het centrum van Heerlerheide hebben opgeleverd zijn in feite afgesloten met de aanleg van een nieuw park met wandelpaden; het Corneliuspark. Het meest opvallende kenmerk van dit park is een ongeveer 60 meter lang mozaïekkunststuk.

De geestelijke vader van dit kunstwerk is Arno Coenen, die zich daarbij heeft laten inspireren door de geschiedenis van de wijk. In het werk zien we o.a. het golvende landschap van Limburg en de aardlagen (steenkool, bruinkool en zilverzand) van Heerlerheide in het bijzonder.

Daarnaast treffen we typische wijkbepalende elementen aan, zoals de al eerder genoemde Bokkenrijders, de al meer dan een eeuw oude kunstwielrijdersvereniging De Heidebloem en typische mijnattributen.

Het bijzondere bij dit kunstwerk is dat bij de voorbereiding de Heerlerheidse bevolking ingeschakeld is om de ongeveer 300.000 steentjes volgens de aanwijzingen van de kunstenaar in de juiste patronen aan te brengen. Op deze manier is het grootste mozaïekwerk van Limburg, en misschien wel van Nederland ontstaan. De onthulling heeft in 2012 plaatsgevonden.

8 BEELD DE GANS

CORNELIUSPARK, HEERLERHEIDE

GEPLAATST 1983
BEELDHOUWER VERA TUMMERS-VAN HASSELT

Dit beeld is gemaakt door Mevr. Vera Tummers-Van Hasselt. Haar echtgenoot was oud PvdA senator Nic Tummers. Zij werd geboren in Tubbergen en studeerde aan de Jan van Eyck Academie en de Academie voor Beeldende Kunsten, beide in Maastricht. In Heerlen is onder meer 'd'r Kuëb va Heële', 'de Vliegende Non' bij de Verpleegkliniek en in Kerkrade 'De Muzikant van de Bergkapel' van haar hand. In Heerlerheide is 'De Gans met de Gouden Veren' door haar gemaakt.

Het uitgangspunt voor het beeld is een sprookje van Grimm. De gans symboliseert de provincie Limburg. De gouden veren zijn de culturele waarden en de delfstoffen, waar Limburg zo rijk aan is. De jongen, de ganzenhoeder, staat voor de bevolking, die deze waarden en rijkdommen behoeft.

Het beeld staat in de buurt van de Ganzeweide, maar met het woord "gans" in deze samenstelling is beslist niet het dier gans bedoeld. De naam Ganzeweide wordt vermeld in een akte van 1714 en op een kaart van 1886, uitgegeven door Hugo Suringer te Leeuwarden. Hiermee wordt het groengebied bedoeld dat in het dialect 'gansche wei' genoemd werd en in de loop der tijden Ganzeweide is gaan heten.

In juni 1983 werd het beeld onthuld door de toenmalige wethouder Coen Niesten. Hij sprak de hoop uit, dat de inwoners van Heerlerheide de gouden veren weten te waarderen en te koesteren! De feestelijke onthulling werd muzikaal omlijst door de Koninklijke Fanfare St. Joseph van Heerlerheide en de Harmonie St. Caecilia uit Hoensbroek, terwijl ook de Koninklijke Schutterij St. Sebastiaan uit Heerlerheide acte de présence gaf.

9 BEELD KOEËLMAN

CORNELIUSPARK, HEERLERHEIDE

GEPLAATST 2015
BEELDHOUWER HEIN WANDERS

In het stadsdeel Heerlerheide stonden twee mijnen de ON III en de ON IV. Na sluiting van de mijnen werd op het gebied van de ON IV de zilverzandgroeve Sigrano/Sibelco gevestigd en op het mijnterrein van de ON III ontstond de woninggroep Rennemig.

Juist in het Corneliuspark hebben de mijnwerkers van weleer een verdiende hommage gekregen. d.m.v. een ruim 1 meter hoog hardstenen beeld d'r Koeëلمان, gemaakt door Hein Wanders. Het beeld is gemaakt in opdracht van de Huurderskoepel Heerlerheide (met subsidie van Weller) en is geplaatst op 8 mei 2015.

10 BEELD KEPPE AN

CORNELIUSPARK, HEERLERHEIDE

GEPLAATST 1983
BEELDHOUWER VERA TUMMERS-VAN HASSELT

Deze marktvrouw of eiervrouwje is het symbool van de Hedsjer handel in boter en eieren en de handelsgeest van de Heerlerheidenaren. Zij ging een eeuw geleden in de vroege ochtend te voet van Heerlerheide naar Aken om daar haar producten te verkopen.

Aanvankelijk stond dit beeld bij de Rabobank aan de Ganzeweide.

11 MIJNOPZICHTERS- EN BEAMBTENWONINGEN

GANZEWEIDE 31 - 49, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1912 / 1913
ARCHITECT IR. A. LUGTEN
STATUS RIJKSMONUMENT

De hiërarchie binnen het mijnbedrijf Oranje Nassau III kwam o.a. tot uiting in de plaats en de vormgeving van de dienstwoningen. Hoe hoger de functie hoe hoger en statiger de woning en hoe dichter bij de mijningang.

Voor opzichters en mijningenieurs bouwden de Oranje Nassaumijnen woningen met meer luxe en leefruimte. Bij de ingenieurswoningen waren zelfs aparte ingangen voor dienstboden.

Aan de Ganzeweide werden tussen 1912 en 1913 gebouwd: een ingenieurswoning (inmiddels afgebroken); twee hoofdopzichterswoningen, vier opzichterswoningen en vier andere beambtenwoningen.

Het bouw bureau van de Oranje Nassaumijnen ontwierp de woningen naar het idee van de mijnwerkerswoningen in Lotharingen in Frankrijk.

Uit deze streek was de eigenaar van de mijn, de familie De Wendel, afkomstig. Deze familie kocht de aandelen van de gebroeders Honigmann, durfkapitalisten uit Aken.

De door architect Ir. A. Lugten ontworpen woningen hebben zadeldaken met wolfseinden zijn gedekt en belegd zijn met rode keramische dakpannen. Het geheel is gebouwd in een decoratieve baksteenarchitectuur met horizontale speklagen en sierstenen.

Ook de voormalige mijnbeamtenwoningen aan de Ren-nemigstraat zijn ontworpen door Ir. A. Lugten.

12 TWEE BLAUWE CEDERS, ENTREE ON III

BELEMNIETERF 10, HEERLERHEIDE

GEPLAND
STATUS

OMSTREEKS 1930
LANDSCHAPSELEMENT

Tijdens Open Monumentendag wordt meestal aandacht besteed aan de culturele betekenis van bouwwerken.

Hoewel het landelijke thema 'iconen en symbolen' ruimte biedt voor een brede interpretatie, zijn bomen niet de eerste gedachte op zo'n manifestatie. Toch ligt de belangstelling voor parken en tuinen uit oogpunt van cultuurhistorie voor de hand. Bovendien zijn liefhebbers van de gebouwde omgeving ook vaak liefhebbers van de gegroeide omgeving.

Velen kennen bijvoorbeeld de monumentale platanen in de buurt van Kasteel TerWorm. Minder bekend is dat er in de Overbroekerstraat een Japanse notenboom staat. Deze Ginkgo biloba (waarschijnlijk de oudste levende plantensoort ter wereld) is opgenomen in een landelijke monumentenlijst.

Op het voormalige mijnterrein van de Oranje Nassau III staan twee monumentale coniferen. De officiële naam is Cedrus-atlantica-'Glauc'. Zij kunnen worden beschouwd als een groene sleutel waarmee 100 jaar historie van dat mijnterrein als het ware kan worden geopend.

Wie een beeld probeert te vormen van het landschap voor de komst van de mijnen moet zich een groot heidegebied voorstellen dat zich vanuit Duitsland via Heksenberg naar Heerlerheide uitstrekte. Deze heide eindigde hier met een heuvel die uitkeek op een schilderachtig beekdal. Daar stroomde als een zilveren lint tussen weidegronden, fruitbomen en populieren, de Geleenbeek naar de Maas.

De mijn veranderde dit dal in een opgehoogde zwarte vlakte van mijnsteen. De gemeentegrens met Hoensbroek volgde oorspronkelijk de beek en kringelde onzichtbaar door het zwarte plateau. Het terrein was ongeveer 36 hectare groot en omvatte op enig moment twee enorme steenbergen.

De twee ceders staan in een ovaal parkje met twee halve cirkels en twee exact evenwijdige lijnen. Samen met de schachtbok, het poortgebouw en een tweetal andere bedrijfsgebouwen waren zij minutieus geplant in een as loodrecht op de Ganzeweide.

Helaas heeft de oproep van Nic Tummers in 1974 om deze compositie als voorbeeld van 'industrie-feodalisme' te beschermen geen steun gekregen. Alleen de twee grote coniferen maken het nu nog mogelijk de statige toegang in gedachte te reconstrueren.

Zoals de twee exotische bomen naar de hemel groeien, torende de 42 meter hoge schachtbok uit boven het poortgebouw. Na de 'sjieg' keken de 'koempels' komende uit het ondergrondse zwart naar dit bovengrondse groen.

Tijdens de operatie 'van zwart naar groen' is veel gesloopt maar zijn deze monumentale bomen wonder boven wonder gespaard.

13 HERDENKINGSPLAQUETTE ON III

BELEMNIETERF 10, HEERLERHEIDE

GEPLAATST 1982
KUNSTENAAR THEO LENARTZ
STATUS KUNSTWERK

De aanleg van steenkolenmijn Oranje Nassau III startte in 1910 op de landerijen tussen de Ganzeweide en Renne-mig (genoemd naar een lokale kasteelhoeve, afgebroken voor het bouwen van huizen voor de mijnwerkerskolonie). Al snel werd de ON III verbonden met de ON I, die de benodigde energie leverde voor de exploitatie.

Voor de 'Heidschers' was vooral de oprijzende schacht van iconische betekenis. Een constructivistisch bouw-werk met vier draaiende wielen. De schacht was dubbel ontsloten. Voor de afvoer van de steenkool liepen spoor-rails onder de Renemigerstraat door in zuidelijke richting naar de ON I. De mijnwerkers konden de schacht te voet bereiken uit oostelijke richting vanaf de Ganzeweide.

De toegang werd gevormd door een monumentaal poort-gebouw met een grote ronde en twee kleine rechthoe-kige openingen. Het bouwwerk was gemaakt van bak-steen en kunststeen in gebogen lijnen. Het had aan weerskanten vier halfzuilen zuilen geflankeerd door rijen balusters op het dak. Op oude foto's zien we deze 'triumf-boog' terug als decor voor de Fanfare Sint Joseph.

Het complex was ontworpen door hoofdingenieur Camille Etorre en toonde Franse invloeden. De gebouwen van de ON I en ON II, gebouwd toen de mijnen nog Duits bezit waren, vertoonden een meer Duitse bouwstijl. De steen-kool werd gevonden op ongeveer 260 meter diepte.

In 1929 werd Cornelis Raedts benoemd tot bedrijfsingeni-eur van de ON III. Hij wist deze mijn tot de grootste en productiefste van alle ON-mijnen te maken.

Het indrukwekkende stalen schachtbok is gesloopt en de schachtkoker is met een stevige betonnen prop gedicht. Men wilde voorkomen dat als gevolg van dalend en stijgend mijnwater ter plaatse gassen zouden uittreden. De plek is zichtbaar gemaakt met een kunstwerk op de speelplaats van de basisschool 'De Schacht', die tegen-woordig 'Mijn Spoor' heet.

De volledige naam van het kunstwerk luidt: 'Vierkant theater met gedenkplaten ON III' en is ontwor-pen door Theo Lenartz.

Als iconen uit de mijntijd zijn de Lange Jan en de Lange Lies het meest prominent. Feitelijk waren het schoor-stenen van de energiecentrale die de verschillende mijnzetels en dus ook die in Heerlerheide van stroom voorzag.

Op een metalen herdenkingsplaquette staat de tekst: 'ON III 1914-1973'. Voor de kinderen van de basisschool is het onvoorstelbaar dat de afdekplaat waarop zij nu spelen de afsluiting markeert van een gat waardoor in de loop der tijd 38 miljoen ton steenkool naar boven is gehaald'.

14 MURAL

RENNEMIGSTRAAT 62, HEERLERHEIDE

ONTWERPER CLAUDIO ETHOS
GEPLAATST 2015
STATUS KUNSTWERK

Claudio werd in 1982 geboren te São Paulo, Brazilië en is daar nog steeds woon- en werkzaam. Hij begon op zijn vijftiende met spuitbussen te experimenteren evenals met de balpen, die tot op de dag van vandaag dienen als zijn belangrijkste gereedschap.

De techniek die hij zich eigen gemaakt heeft om de schilderijen te maken is fabuleus. Vrijwel de hele muurschildering aan de Rennemigstraat is met zwarte verf uit spuitbussen gemaakt. (Ga de mural ook eens van dichtbij bekijken!)

De inhoud van zijn werk, zowel binnen als buiten, is onvermijdelijk verbonden met de strijd van het dag-tot-dag bestaan dat de inwoners van São Paulo ervaren. Een grote bevolkingsdichtheid en de constante druk van de stedelijke angst zijn uitgegroeid tot de onderwerpen voor veel van Ethos' verhalen. Ethos' personages zijn onmiskenbaar en schetsen de breukvlak tussen de lijn van het figuratieve en abstracte'.

Zijn muurschilderingen in Heerlen zijn naamloos maar zijn allemaal terug te voeren op het besef dat de massa industrie, zoals vroeger de mijnen of tegenwoordig bv DSM, Sabic of de industrie in São Paulo, vaak heel veel schade aan de natuur toebrengt en vaak ook veel leed kan veroorzaken.

Naast de muurschildering aan de Rennemigstraat heeft hij een muurschildering gemaakt op een gevel van restaurant Cucina del Mondo aan de Laanderstraat.

In Parkstad zijn enkele tientallen muurschilderingen door andere kunstenaars aangebracht. Andere plaatsen in Heerlerheide waar een mural geschilderd is, is op de gevel van een flat in de Passart, op de hoek Huisbergerstaat Schelsberg en op het viaduct waar de Huskensweg onder de Wickraderweg door gaat. Ook zijn er op enkele plaatsen muurschilderingen aangebracht op transformatorhuisjes en op een woning aan de Navolaan, Vrieheide.

15 DE CAUMERBEEK

STATUS

LANDSCHAPSELEMENT

Men schrijft, dat twee beken in de gemeente Heerlen ontspringen: de Caumerbeek en de Geleenbeek. Daarvan stroomt de eerstgenoemde door een groot deel van de gemeente, zowel door de stadsdelen Heerlerbaan, Centrum, Heerlerheide als door Hoensbroek. Zij vindt haar bron in de Bovenste Caumer en eindigt in de samenloop met de Geleenbeek in het stadsdeel Hoensbroek, dat tot 1982 een zelfstandige gemeente was.

'Caumer' is terug te brengen naar 'Kaldeborn' = koude bron.

Het is wellicht minder bekend, dat de Caumerbeek mede gevoed wordt door twee van oudsher in Heerlerheide ontspringende waterlopen: de Schroetenbeek en de Loopgraaf.

De Schroetenbeek vindt haar oorsprong in het gebied Pronsebroek, waar deze via de dijk langs de vijver Blankevoort zich voortzet richting Bokstraat, Litscherveld, Kopkesmolen om in de Koningsbeemd in de Caumerbeek over te gaan.

De Loopgraaf begint met bronnen in het drassige gebied nabij de voormalige hoeve Ter Eijck en beweegt zich via de huidige Willem Barentszweg richting De Koumen om zich in het voormalige woongebiedje 'De Preut' (verdwenen ten behoeve van de aanleg van de ON III) met de Caumerbeek te vermengen. Eerder had dit beekje een loop door de steenberg ON III via een beloopbaar tunneltje.

Zoals hiervoor gesteld, vindt de Caumerbeek haar oorsprong in Heerlerbaan. Zij komt via Molenberg en Schandelen in het gebied Heerlerheide terecht. Zij doet haar entree in Heerlerheide ter hoogte van Musschemig, preciezer op de plek, die voorheen 'A gen Kloesbaak' (ter hoogte van de huidige rotonde Heerenweg- Schelsberg) werd genoemd.

Zij vervolgt haar loop via Beersdal, Vrank en Rennemig om in de buurt van Ganzeweide in Hoensbroek te geraken.

Beweging aan het water

Zoals dat met bijna alle watertjes vanuit het verleden het geval was, waren zij in verband met de watervoorziening en de afvoer van groot belang. In de oudheid vestigden zich de bewoners zich bij voorkeur in Kopkensmolen en Wijngaardshoeve. Ook de ligging van de hoeves Ter Eijck, Ter Weijer, Passart-Nieuwenhagen, Hitsjer Hoaf, De Vrank, Beersdal en Rennemig is in dit verband is afhankelijk geweest van situaties aan het water. Kleine oude woon-eenheden zijn ook hiermee in verband te brengen. Als voorbeelden zouden Rennemig, Preut, Vrank, Beersdal, Koningsbeemd en Musschemig kunnen worden genoemd.

Invloeden van mens en industrie

Naarmate de bevolking toenam moest de kwaliteit van het stromend water wel afnemen. De vraag ernaar werd groter en de kans op vervuiling wegens afvoer van vuil nam toe. Van grote invloed was de vestiging van de mijn-bedrijven vanaf het einde van de negentiende eeuw. Er kwamen niet alleen veel meer bewoners, maar ook de bedrijven zelf voerden water af en aan.

Vervolg 'De Caumerbeek'

Vijvers van omvang

De Caumerbeek heeft in de oudheid zeker een idyllische aanblik gehad. Ook in Heerlerheide zal men wel van "Zilverbeekje" gesproken hebben. De ontwikkelingen leidden er echter toe, dat zij in een kwade reuk kwam te staan toen o.a. de riolering van het mijsdorp Beersdal via een zinkvijver (nabij de Vrank) haar reinheid zeer ongunstig beïnvloedde.

Er bestond zich in de directe nabijheid nog een tweede (grotere) vijver, die door middel van een stop in de beek op peil kon worden gehouden, zulks in het belang van de wateraanvoer voor de Köpkensmolen. Hierdoor is te verklaren, dat op oudere tekeningen ter plekke een dubbelloop van de Caumerbeek wordt aangetroffen.

Terug naar de natuur

De invloed van het Waterschap is in de loop der jaren voortdurend waarneembaar geweest. Eerst bij geleiding en overkluizing. Later bij ontkluizing, naturalisering en het meanderen. Zodoende is ook in Heerlerheide rond Caumerbeek, Schroetenbeek en Loopgraaf een voorbeeldig natuurgebied tot stand gekomen, dat ook als recreatiegebied voor wandelaars en fietsers van waardevolle betekenis is geworden. Flora en Fauna hebben er zeer welkome nieuwe kansen gekregen.

16 KERK VAN DE HEILIGE ANTONIUS VAN PADUA

BEERSDALWEG 62, HEERLEN

BOUWJAAR 1929
ARCHITECT F.P.J. (FRITS) PEUTZ
STATUS RIJKSMONUMENT

De kerk, gewijd aan de Heilige Antonius van Padua, was oorspronkelijk gesitueerd tussen de voormalige mijnwerkerskoloniën Vrank en Husken.

Deze koloniën zijn gesloopt. In beide woonden ongeveer 2.000 mijnwerkers van zowel Nederlandse als Poolse, Hongaarse, Oostenrijkse, Tsjechische en Italiaanse afkomst.

Het complex is door de aanleg van de Beersdalweg min of meer geïsoleerd aan een doodlopende ventweg komen te liggen. Maar de verschijningsvorm maakt het ensemble tot een symbolische stapsteen tussen Heerlen en Heerlerheide.

Toen de bekende architect Carel Weeber in de jaren tachtig het stedenbouwkundige plan voor het woongebied ging maken gebruikte hij de kerk als een richtpunt voor zijn ruimtelijke opzet. De toegangsweg naar Nieuw-Husken is georiënteerd op deze kerk en heet daarom Vrankerkerklaan.

De kerk bestaat uit een sobere kruisvormige plattegrond met één beuk en een rechte absis afgedekt met verspringende zadel- en lessenaarsdaken. De kerk is gebouwd in een traditionalistische stijl met enkele neogotische invloeden.

Markant is de slank oprijzende vieringtoren. In verband met het gevaar voor mijnschade heeft Peutz in plaats van een houten overkapping, de voorkeur gegeven aan stalen spanten. Aan de binnenkant zijn de stalen gotische bogen met een scharnierachtige verbinding in de spits goed te zien. Peutz ontwierp ook het kerkmeubilair.

Het priesterkoor heeft een verhoogde opbouw met vensters in een bloembladvorm en de genoemde toren als apotheose. De ingangspartij heeft traditionele details zoals gemetselde vlechtingen en spitsbogen maar ook schouderstukken en andere sierblokken in moderne kunststeen. Links bevindt zich de Sint Barbara-kapel voor de meisjes en rechts de Sint Bernardus-kapel voor de jongens. Veel avant-garde kunstenaars uit de jaren 30 hebben aan deze kerk meegewerkt. Het portaal heeft een achtelig kruisgewelf met ribben van gebakken profielstenen. We zien er symbolen van de vier evangelisten en een beeld van Antonius van Padua gemaakt door Charles Vos.

Charles Eyck ontwierp de grote glas-in-loodramen met populaire Europese vrouwelijke heiligen: Theresia, Barbara, Elisabeth van Thüringen, Agnes van Montepulciano, Clara en Maria.

We zien aan de linkerkant van het schip populaire Europese mannelijke heiligen: Franciscus, Antonius, Bernardinus, Paschalis en in het midden koning Lodewijk de Heilige van Frankrijk.

De buitenlandse heiligen waren gekozen vanwege de vele immigranten die in de genoemde koloniën woonden.

17 MIJNWERKERSWONINGEN BEERSDAL

BEERSDALPLEIN E.O, HEERLEN

BOUWJAAR 1910 – 1918
ARCHITECT A. LUGTEN
STATUS BESCHERMD STADSGEZICHT

Beersdal is gebouwd in opdracht van de Oranje Nassau mijn. Het grootste deel van woningen werd gebouwd tussen 1910 en 1913. Tijdens de Eerste Wereld Oorlog werd weinig gebouwd, alleen een aantal Belgische gedepor-teerden werkten door. In 1918, na de oorlog, werden een aantal kleine uitbreidingen gebouwd.

De vorm van de wijk werd bepaald door een aantal factoren die al aanwezig waren voor de bouw van de wijk. Aan de oostzijde was dit de straat de Schelsberg, een weg die in de Romeinse tijd al bestond. Aan de zuid- en west zijde was dit de Caumerbeek. Aan de noordzijde was de grens van de wijk de grens van het gebied dat de mijn aan kon kopen.

De wijk valt op door het rationele stratenplan. Het wordt gevormd door een raster met daarin drie hoofdwegen die van oost naar west lopen, met daarop loodrecht kleine wegen in de richting noord-zuid. Alle woningen worden ontsloten via de secundaire straten. Deze straten zijn smal met een breedte van slechts drie meter. De tuinen van de woningen grenzen onmiddellijk aan de straat, er is geen trottoir.

Dat vinden we wel langs de hoofdwegen die zes meter breed zijn. Door het raster ontstaan rechthoekige stukken grond van ongeveer 30 bij 140 meter. Deze zijn in een groot deel van de wijk bebouwd met twee twee-onder-een-kap woningen op de kopse kanten en twee vier-onder-een-kap woningen daartussen.

De rand van de wijk wordt gevormd door een band van twee-onder-een-kap woningen, alleen aan de zuidwest zijde was dit niet mogelijk doordat hier de beek liep.

Toen de mijn Oranje Nassau III in Heerlerheide kwam, werd een spoorlijn aangelegd tussen de ON I en de ON III. Dit spoor liep aan de westzijde langs Beersdal. Op die manier kon het niet alleen kolen vervoeren, maar ook de bewoners van Beersdal naar hun werk op de ON I brengen.

Toen in 1918 een aantal kleine uitbreidingen op de wijk werden gebouwd kwamen er ook woningen aan de andere zijde van het spoor te liggen, waardoor het spoor midden door de wijk liep. Niet alleen aan de westzijde van de wijk werden meer woningen gebouwd, ook bij de noordwestelijke en noordoostelijke hoek werden een aantal woningen gebouwd.

Het middelpunt van de wijk wordt gevormd door een rechthoekig groengebied. Dit groengebied bestond uit twee delen: de zuidelijke helft bestond uit moestuinen waar de kinderen uit de wijk konden leren hoe ze groenten en fruit moesten verbouwen, de noordelijke helft was een groot veld dat gebruikt werd als voetbalveld en voor weidefeesten.

In totaal staan er 272 woningen in Beersdal, 46 twee-onder-een-kap woningen en 45 vier-onder-een-kap woningen. De twee-onder-een-kap woningen werden vaak bewoond door opzichters. Aangezien deze woningen aan de hoofdstraten van de wijk gelegen waren konden de opzichters de arbeiders niet alleen op hun werk maar ook bij hun woning in de gaten houden. Deze hiërarchische opzet zien we regelmatig terug in de wijken die de mijnen bouwden: de mensen met de hoogste rang woonden in de grootste huizen, het dichtst bij de mijn. Naarmate de rang van de medewerker lager was werd het huis kleiner en was het verder verwijderd van de mijn.

Vervolg 'Mijnwerkerswoningen Beersdal'

In Beersdal vinden we twee van de zeven types woningen die Lugten ontworpen had, type F en G. Type F is een twee verdiepingen hoge twee-onder-een-kap woning, type G is een twee verdiepingen hoge vier-onder-een-kap woning.

Type F werd bij de verschillende uitbreidingen van de wijk net iets anders uitgevoerd, maar het basisprincipe bleef hetzelfde: een blok bestond uit twee woningen die elkaars spiegelbeeld waren. De woningen werden aan de achterzijde ontsloten middels een portaal dat zich bevond in een aanbouw op de verder puur rechthoekige plattegrond. In deze aanbouw bevindt zich ook een berging, stal en het toilet. Via het portaal betrad men een gang met toegang tot woonkeuken of de woonkamer. Deze twee ruimtes vormden de begane grond en waren naast elkaar gelegen. Aan de gang grensde ook de trap naar de bovenverdieping waar zich nog twee slaapkamers bevonden. Het verschil in de uitvoeringstypes zit vooral in de indeling van de aanbouw en of men via de gang eerst woonkamer of woonkeuken betrad.

Type G is typerend voor de wijk Beersdal, het type van vier-onder-een-kap woningen waarbij de woningen rug-aan-rug liggen is uniek voor het gebied. Bij dit type was het vereist dat er aan beide zijden van het blok een straat liep, waarbij aan elke straat twee woningen ontsloten werden. Het grote, rechthoekige blok met twee verdiepingen werd middels een kruis in vier gedeeltes verdeeld, waarbij elke hoek een woning vormde. Aan de kopsen kanten werden aanbouwen gebouwd met daarin, net als bij type F, een portaal, berging, stal en toilet. Via het portaal betrad men de gang die leidde naar de woonkeuken en waaraan de trap naar de bovenverdieping grensde. Via de woonkeuken kwam men in de woonkamer. Wederom waren er boven twee slaapkamers.

Beersdal is een ruim opgezette en groene wijk, maar door het rechtlijnige stratenpatroon en weinig variatie in de bebouwing missen de woningen identiteit. In dit opzicht wijken Beersdal en de Leenhof af van de andere wijken van Lugten, die ondanks het rationele stratenpatroon toch een gevarieerde uitstraling hebben door de vele huizentypes.

18 GROEVES HEERENWEG

HEERENWEG E.O., HEERLERHEIDE

STATUS

LANDSCHAPSELEMENT

Aan beide zijden van de Heerenweg bevinden zich zilver- of kwartszandgroeves. Kwartszand, zilverzand of witzand is een fijnkorrelig, wit, uiterst zuiver zand met een laag ijzergehalte. Het bestaat bijna geheel uit kwarts (SiO_2). Daarom is het bijzonder geschikt als basisgrondstof voor de glasindustrie. Het vormt 60 - 65% van de glasmassa en wordt dan ook in grote hoeveelheden in deze industrie gebruikt. Het bij de winning ervan vrijkomende minder zuivere zand vindt een bestemming als ophoozand.

Het wordt niet alleen in de hoogwaardige glasindustrie gebruikt, bijvoorbeeld voor het produceren van beeldbuizen, tot recentelijk het belangrijkste onderdeel van een televisiescherm, maar ook vindt het toepassing in de fijn keramische industrie als grondstof voor email en voor porselein, de chemische industrie en in gieterijen. Daarbij wordt het gebruikt als grondstof voor hittebestendige materialen.

Het wordt bovendien toegepast in wasmiddelen, schuurmiddelen en lijmen. Het is namelijk een grondstof voor siliciumcarbide (schuurmiddel) en waterglas (lijm).

Zilverzand wordt ook toegepast als bodemmateriaal in voliëres maar kan niet gebruikt worden als bodemmateriaal voor aquaria vanwege het hoge gehalte kalk waardoor de carbonaathardheid (KH) erg verhoogt.

Daarnaast is zilverzand in gebruik als ondergrond voor kunstgras bij sportvelden. Verder wordt het toegepast voor het bereiden van fijne mortel.

Het silicium voor elektronica-componenten, zoals diodes, transistors, en chips wordt gemaakt van zilverzand. Om kwartszand geschikt te maken als grondstof ondergaat het enkele bewerkingen, waarbij de nog aanwezige

verontreinigingen verwijderd worden. Dit gebeurt door scheidingstechnieken zoals flotatie.

Kwartszand komt slechts op enkele plaatsen in Nederland voor en alleen in Heerlerheide is het in dagbouw te ontginnen. Het werd al eeuwenlang gebruikt om de lemen vloeren in de huizen op zon- en feestdagen te bestrooien. De glazen ballonnen voor Philips' gloeilampen werden tot 1914 in België vervaardigd. Toen i.v.m. de Eerste Wereldoorlog geen import meer mogelijk was, ging de fabriek in Eindhoven ze zelf maken. Daarvoor hadden men zilverzand nodig. Dat werd in Heerlerheide gevonden. Eerst werd het met de schop gedolven en ging het met kar en paard naar de spooraansluiting van de ON III, later kwamen er grote graafmachines en vrachtauto's aan te pas.

Deze ontgravingen zijn in de landschappelijke context van Heerlen een opvallend fenomeen. Op een zomerse dag bieden deze groeven met hun witte stranden en azuurblauw water een bijna tropische aanblik. Het gebied is echter ook een blinde vlek in de landschappelijke structuur. Vaker is het idee geopperd om in dit gatenland een recreatiegebied te ontwikkelen.

De belangrijkste kwaliteitscriteria voor kwartszand zijn de percentages kwarts (SiO_2), aluminiumoxide (Al_2O_3) en het ijzergehalte (Fe_2O_3). Hoe meer kwarts, en hoe minder aluminiumoxide en ijzer, hoe zuiverder en beter. Daarnaast mag het moedermateriaal geen korrels bevatten die grover zijn dan 2000 micrometer (2 mm).

Voor de meeste glastoepassingen is de maximale korrel diameter 500 micrometer (0,5 mm). Ruw kwartszand uit de groeve kan door fysische en/of chemische behandeling aan kwaliteit winnen.

19 BRUG OVER HEERENWEG

HEERENWEG, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

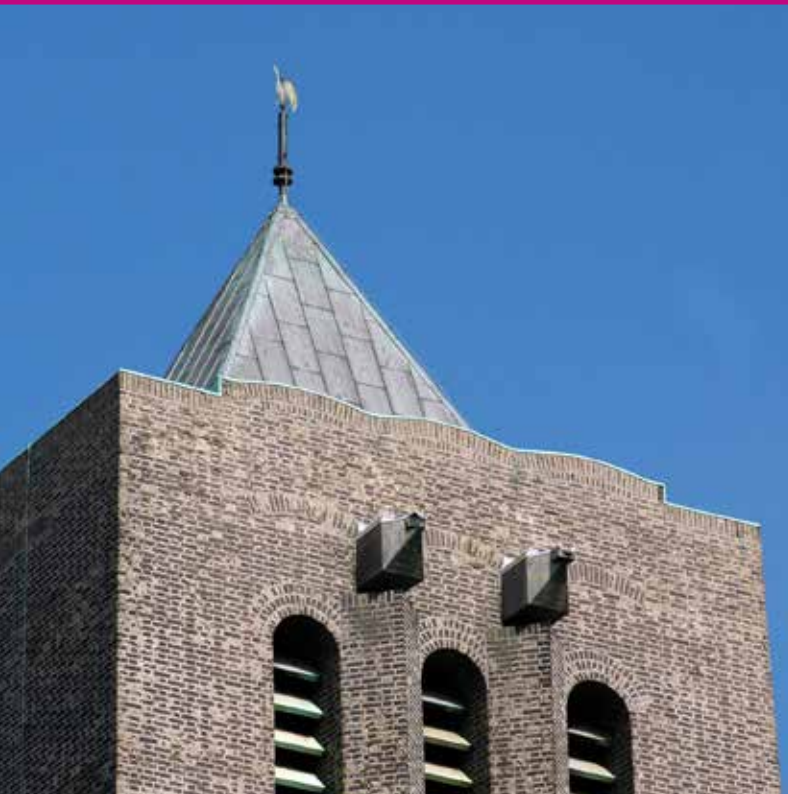
2013
GEMEENTE HEERLEN
AFFECTIEF MONUMENT

De in 1926 aangelegde spoorlijn diende voor het vervoer van de Oranje Nassau mijn I naar Oranje Nassau mijn III en IV. Het vervoer naar de Oranje Nassau mijn II in Schaesberg ging via de Staatsspoorwegen, de latere Nederlandse Spoorwegen. De interne spoorlijn was uitsluitend voor eigen gebruik, het was verboden openbaar te vervoeren.

Ter hoogte van de Huisbergstraat was de vertakking naar de ON IV aan de Koolkoelenweg op de Heksenberg. Vanwege de hoogteverschillen werd er gewerkt met een spoordijk. Er werden drie spoorbruggen over de bestaande wegen gelegd. Dit waren stalen boogbruggen; het rijvlak voor de treinen was met diagonale hangers bevestigd aan de boogconstructie.

Vooruitlopend op de sanering van de mijntereinen werd in de jaren 60 geopperd de mijnsproen voor een openbaar vervoernetwerk voor oostelijk Zuid Limburg te gebruiken. Hier is het echter nooit van gekomen. Onder aan de Schelsberg / noordkant, markeren muurresten links en rechts van de weg de dijk waarover de spoorbrug tussen de ONIII en IV heeft gelegen. Deze markante brug werd gesloopt eind jaren tachtig van de vorige eeuw, toen de sanering van de ON I en III-terreinen grotendeels voltooid was. Jarenlang reden vrachtwagens over deze brug om steenafval van de steenberg in de groeve te storten die door de zilverzandwinning bij de Heideveldweg was ontstaan.

Op 22 januari 2013 is er over de Heerenweg ter completering van het zogeheten mijnspoorpad, weer opnieuw een brug geplaatst.

20 KERK SINT GERARDUS MAJELLA

HEERENWEG 45, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1936
ARCHITECT A.J.N. BOOSTEN
STATUS RIJKSMONUMENT

De parochiekerk van de wijk Heksenberg, is gebouwd in 1936 met Neo-Romaanse invloeden naar ontwerp van architect A.J.N. Boosten. De aannemer was de heer J. Heijnen. Het ontwerp van de kerk wordt gekenmerkt door het gebruik van geometrische figuren.

De R.K. kerk heeft een hoofdzakelijk rechthoekige plattegrond uitlopend in een halve cirkel ter plaatse van de absis. Rechts van het schip staat een toren met een terugliggend tentdak. Ongeveer halverwege de toren bevinden zich drie vensters, deze zijn naast elkaar gelegen. De toren wordt rechts verbreed door een rond trappenhuis onder een rond tentdak. In het bovenste deel van de toren bevinden zich drie rijen van drie grote galmgaten. In de gevel van het trappenhuis bevinden zich kleine rechthoekige, verspringende vensters onder latei.

De voorgevel heeft een rondboogvormig portiek met entree bereikbaar via drie baksteen treden. De vijf rollagen van het portiek hebben een sluitsteen met beeld naar ontwerp van Hans Glebocki..

Het interieur van de kerk is geheel uitgevoerd in schoon metselwerk in Vlaams verband. Het driebeukig schip heeft een plat plafond met beschilderde balken. Het schip wordt van de zijbeuken gescheiden door vier rondbogen. Links vooraan in de kerk bevindt zich een preekstoel, deze is bereikbaar via een schuine rondboognis in een kolom tussen twee rondbogen.

Van belang zijn in het interieur onder meer de muurschildering in de absis, de terra cotta kruiswegstaties en de glas-in-loodramen van Charles Eijck. De glas-in-loodramen achter het priesterkoor van René Smeets. Het rozetraam boven de entree door Ghislaine Waterschoot v.d. Gracht. De twee rozetramen door Joep Nicolas en Suzanne Nicolas en de preekstoel in Vermurail door J. Nicolas.

De St. Gerardus Majellakerk bezit cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van een geestelijke ontwikkeling. De architectuurhistorische waarde wordt bepaald door het bijzonder belang van de kerk voor de geschiedenis van de architectuur en neemt een prominente plaats in binnen het oeuvre van architect A.J.N. Boosten. Met name vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp door het gebruik van geometrische vormen en de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur.

Wegens de situering is de kerk van bijzondere betekenis verbonden aan de uitbreiding en het aanzien van Heerlen als mijnontginningsstad. De St. Gerardus Majellakerk is van algemeen belang onder meer vanwege de architectonische gaafheid van exterieur en interieur en de betrokkenheid van verschillende kunstenaars.

21 MIJNSTEENBERG ON IV

KOOLKOELENWEG, HEERLERHEIDE

STATUS

LANDSCHAPSMONUMENT

De ON IV was de kleinste van de vier Oranje Nassau Mijnen. Ze was gelegen aan de Heksenberg in de Brunsummerheide vlak naast de huidige Sibelco zilverzandgroeve, die vroeger (onder de naam Sigrano) eigendom was van de exploitanten van de Oranje Nassau Mijnen.

De steenberg van deze mijn is nog onaangetast, maar Sibelco wil hem afgraven om het onder de berg gelegen zilverzand te kunnen winnen. Er is een stichting opgericht om de berg te behouden in haar huidige staat.

In 2004 heeft de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit van Heerlen vier argumenten geformuleerd om deze mijnsteen-berg te beschermen.

Handhaven van de mijnsteen-berg biedt een goede mogelijkheid om het verleden herkenbaar en afleesbaar te houden. Dit als tegenwicht tegen nieuwe ontwikkelingen die zo vaak op elkaar lijken.

De berg is een oriëntatiepunt, geeft vorm aan een aantal stadsgezichten en bepaalt in verschillende straatbeelden het perspectief zowel landschappelijk als stedenbouwkundig.

Jarenlang sloot dit landschapselement als het ware de achtertuin van de wijk Heksenberg af. Het is een vanzelfsprekende barrière geworden, die een buffer kan vormen tussen het kleinschalige woongebied en een omvangrijk recreatiegebied.

De mijnsteen-berg maakt deel uit van een samenhangend uniek heidegebied. Hij wordt gezien als een groene, landschappelijke, ecologische en recreatieve schakel met de meer westelijk beekzone.

Over de status van de berg zijn diverse procedures gevoerd. Op 5 september 2005 heeft de Staatssecretaris van OC en W het verzoek tot aanwijzing van de steenberg ON IV tot beschermd rijksmonument afgewezen.

Na de rechtbank van Maastricht heeft ook de Raad van State (12 maart 2008) dit besluit bekrachtigd. Hiermee is de weg vrij om deze laatste steenberg af te graven. Bewoners uit de omgeving verzetten zich daar tegen.

22 MIJNWERKERSKOLONIE HEKSENBERG

HEERENWEG E.O., HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

1928
TECHNISCH BUREAU 'ONS LIMBURG'
GEMEENTELIJK MONUMENT

Toen er voor de winning van steenkool veel mijnwerkers in de omgeving van die mijnen moesten worden gehuisvest, is op initiatief van Dr. Poels op 3 juli 1911 in Heerlen de Vereniging 'Ons Limburg' opgericht.

Het doel is: via 'Ons Limburg' woningverenigingen op te richten en deze als centraal bureau te ondersteunen op bouwtechnisch, administratief en beheersgebied. Alhoewel 'Ons Limburg' op katholieke grondslag stoelde, strekte zij haar werk ook uit tot niet-katholieken. Poels werd de eerste voorzitter.

In het jaar 1920 waren er reeds zo'n 74 woningverenigingen verspreid over de gehele provincie Limburg, opgericht. Die beschikten toen over iets meer dan vierduizend woningen. Een aantal staan aan beide kanten van de Heerenweg.

Deze kolonie ligt in een gebied dat oorspronkelijk een grote heide was. (van Heerlerheide tot de Duitse Tevenersheide).

Een oud verhaal vertelt hoe de stam van de Hessen uit Duitsland richting Coriovallum opdrongen. De Romeinse legers vielen hen aan waarbij het tot een bloedig treffen kwam. Het water van de beek waarbij de slag plaatsvond kleurde rood en sindsdien heet die stroom de Rode Beek. (Overigens wordt de rode kleur ook wel toegeschreven aan de ijzerhoudende grond ter plaatse van de beek). Na de slag werd voor de gevallen aanvoerder van de Hessen een graftombe opgericht. Iedere krijger moest zijn helm met zand vullen en uitstorten op het graf. Zo zou de Heksenberg of Heksenberg zijn ontstaan.

Rond 1917 begon de winning van bruinkool en in 1925 werd de steenkoolmijn Oranje-Nassau IV officieel geopend. Voor beide industrieën waren veel werkrachten nodig waardoor het inwonertal van Heksenberg snel groeide. Dit maakte de bouw van een eigen kerk noodzakelijk. De 198 woningen met 2 winkels zijn in 1928 door 'Ons Limburg' voor 'Thuis Best' gebouwd met een garantietraject van de Oranje Nassau Mijnen.

De architectuur van deze woningen sluit goed aan bij meer zakelijke architectuur van de jaren 20. Ornamenten zoals deze door Jan Stuyt werden toegepast zien we hier niet. Kenmerkend is verder de introductie van het steile Hollandse zadeldak en het toepassen van betonnen luifelsteilen op de begane grond. Architecten die in deze tijd voor 'Ons Limburg' hebben gewerkt zijn o.a. A.J.N. Boosten, A. Knipschild en J. Drummen.

In het jaar 1920 waren er reeds zo'n 74 woningverenigingen verspreid over de gehele provincie Limburg, opgericht. Die beschikten toen over iets meer dan vierduizend woningen. Een aantal staan aan beide kanten van de Heerenweg.

De meeste woningen zijn onder architectuur gebouwd van het Technisch Bureau van "Ons Limburg". Daaraan was destijds de bekwame en ambitieuze architect Jan Stuyt verbonden; door Poels vanuit Holland naar Heerlen gehaald.

Ook heeft de niet minder bekende architect ir. Jos. Th. Cuijpers in compagnonschap met Jan Stuyt zo'n tien jaar samengewerkt via "Ons Limburg". Daarbuiten hebben beide architecten samengewerkt zoals bij het bouwen van kerken.

23 MARIA CHRISTINAWIJK

VRIJHEERENBERG E.O., HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

1941-1944
K. GONSER EN H.G. OECHLER
BESCHERMD STADSGEZICHT

De wijk was bedoeld voor Duitse beambten en ander personeel van de Heerlense kolenmijnen, die de mijnexploitatie van de Nederlanders zouden overnemen. Uitgangspunt bij de stedenbouwkundige en architectonische uitwerking was de Duitse woningwet uit de nationaalsocialistische tijd, de zogenaamde 'Führererlass'.

Het complex van 240 woningen staat om die reden ook wel bekend als de 'Hermann Göringkolonie', genoemd naar de rijksmaarschalk van het Derde Rijk, die beoogde Nederland en andere bezette westelijke gebieden in te schakelen voor de Duitse oorlogsindustrie.

Het oorspronkelijke ontwerp voor de wijk bestond uit twee woongroepen met een plein en een monumentaal nationaalsocialistische partijgebouw. Van dit plan is alleen het zuidelijke gedeelte met ca. 240 geschakelde woningen gerealiseerd. Het zijn grote woningen geworden met steile kappen tot 11 meter hoog. Twee hoge monumentale klokgevels links en rechts van de Hindestraat markeren het perspectief en waren bedoeld als introductie naar het partijgebouw aan de Vrijheerenberg.

In de kelders zijn stalen deuren aangebracht, die bescherming zouden bieden tegen gasaanvallen. Verder zijn in de tussenmuren zwakke plekken gespaard om bij bombardementen een ontsnappingsroute te kunnen openbreken. De laatste kelderkoekoek in een rij had speciale ingemetselde klimijzers om de buitenlucht te bereiken.

De bebouwingsrichting was oost - west waardoor de achtertuinen wisselend op het noorden en het zuiden zijn gelegen. Ter compensatie hadden woningen met achtertuinen op het noorden de woonkamer aan de voorkant en een grotere voortuin op het zuiden. De achtertuinen zijn van de Heerenweg afgeschermd door een muur met poorten.

In de strakke rationele opzet moesten hoogteverschillen worden opgevangen. Hiervoor zijn op enkele plaatsen bordessen aangelegd met zorgvuldig gedetailleerde trappen met hardstenen balusters en stalen leuningen. Kleine waterspuwers geleiden het hemelwater van de bordessen naar de straat.

In het verlengde van de Buschkensweg is een heuse poortwoning met een trapgevel verzezen. Deze poort had de verbinding moeten vormen met het niet gerealiseerde deel van het plangebied zoals dat was ontworpen tijdens de Duitse bezetting. De architectuur zou het karakter van het Duitse thuisland en de Hollandse bouwstijl moeten symboliseren.

In 1947 werd de wijk officieel omgedoopt tot Maria Christinawijk. In de jaren zeventig werd de wijk door de EGKS geaccepteerd als verbeteringsproject, waardoor er subsidie beschikbaar kwam voor renovatie en de wijk gered werd van de ondergang.

Al deze ontwikkelingen hebben geleid tot behoud van een uniek volkshuisvestingsproject in Nederland. De enige tastbare herinnering aan Hitlers woningwet, vormgegeven met het repertoire van de Stuttgarter Schule.

24 DE WATERTOREN

HOEK UNOLAAAN EN KSG – STRAAT, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR	1962 - 1964
ARCHITECT	H. HERMAN EN F. STEENEKEN
STATUS	JONG MONUMENT

Deze toren is niet voor niets geprojecteerd op een hooggelegen punt en wel op de top van de Heulsberg. Vanuit deze hoogte kan de druk op de waterleiding in het geaccidenteerde gebied het beste gereguleerd worden. Daarmee is dit icoon goed zichtbaar in de wijde omtrek.

In de buurt van deze plek lag vroeger een tweede in/uitgang van de nieuwe kerkhof. De Heulsberg werd in de twintiger jaren van de vorige eeuw afgeplat in verband met de aanleg van deze begraafplaats.

De watertoren is in de jaren 1962 - 1964 gebouwd naar een ontwerp van de architecten H.W.F.C. Herman en F.H. Steeneken. De bouwwerkzaamheden werden verricht door het bedrijf J.H. Laeven uit Heerlen. Het in de toren aanwezige waterreservoir kan ruim 1.000 kubieke meter water bevatten. De torenvoet bevindt zich op 145.88 meter boven NAP en de hoogte bedraagt 41.43 meter.

De officiële ingebruikneming vond plaats op 30 september 1965 en geschiedde door de Gouverneur van Limburg, dr. mr. Ch. van Rooij, eerder burgemeester van Heerlen. Na de opening werden belangstellenden in de gelegenheid gesteld om de toren te beklimmen en van het fraaie uitzicht te genieten. De toren heeft tegenwoordig nog een belangrijk nevensdoel, nl. het dragen van een groot aantal antennes voor de telecommunicatie.

25 WONINGGROEP VRIEHEIDE

UNESCOPLANTSOEN E.O., HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

CIRCA 1960 - 1970
PETER SIGMOND
JONG MONUMENT

Egidius Joosten wilde met de Vascomij N.V. op grote schaal goedkope huurwoningen bouwen. Peter Sigmund (1932 - 2015) studeerde aan de Technische Universiteit van Boedapest. Hij vluchtte in 1956 naar het Westen. Joosten en Sigmund realiseerden o.a. in de wijk Welten, in Het Loon en in Vrieheide de Stack karakteristieke betonnen architectuur.

De Vascomij ging in 1967 failliet, en de (huur)woningen kwamen in handen van een stichting. Na overname door een investeringsmaatschappij werden de woningen in 1980 te koop aangeboden aan de huurders.

De woninggroep Vrieheide omvatte 837 woningen in witte kubische blokken van zes modules in drie bouwlagen en met platte daken. Zij liggen verspreid tussen het centrum van Heerlerheide en Versiliënbosch. De architectuur kan beschouwd worden als een erfenis van het Modernisme en kreeg aandacht in het regionale gedeelte van de tentoonstelling over Mies van der Rohe (SCHUNCK* 2016).

Opvallend is de gevelarchitectuur zonder dragende wanden en zonder de gebruikelijke in het metselwerk uitgespaarde gevelopeningen. Er werd gewerkt met een tunnelbekisting. In de betonnen drager werden vervolgens voor en achter puien geplaatst. In de puien zijn kleurige 'Glasal-platen' als paneelvulling gebruikt.

Vrieheide werd een kenmerkende woonwijk uit de wederopbouwperiode waarin internationale stedenbouwkundige ontwikkelingen een rol speelden. Men zag niet alleen het huis als opgave, maar ook de hele woonomgeving. Karakteristiek zijn de weidse uitzichten met brede straatprofielen. Groen en hoogteverschillen vormen een contrast met de strakke architectuur.

Sigmund ontwikkelde als prototype een 'paalwoning'. Dit type bestond uit een kern op de begane grond met trappen en toiletten als drager van een woonlaag op de eerste verdieping en een laag met slaapkamers op de tweede verdieping. Op deze wijze kon een gemeenschappelijke woonomgeving ontstaan met veel omringend groen, speelvoorzieningen en recreatiemogelijkheden en daar bovenuit getild: het individuele wonen. Een opvatting die terug te vinden is in het werk van 'Le Corbusier'. Het bleef echter bij een eerste proefmodel maar de belangrijkste kenmerken van de experimentele 'paalwoning' zijn wel in deze woninggroep verwerkt.

Na de verkoop namen eigenaren de vrijheid allerlei spontane aanpassingen te realiseren. In 2002 gold Vrieheide als een interessant object in de architectuurdiscussie over het spraakmakende manifest 'Het Wilde Wonen', een term gelanceerd door Carel Weeber in 1997.

In 2014 is als onderdeel van het masterplan voor Vrieheide een beeldkwaliteitsplan vastgesteld. Van oorsprong is het een modernistische wijk die uniek is in Nederland met strakke heldere architectuur en een ruim opgezette groene omgeving. Dat beeld moet terugkeren. Daarom zijn in het beeldkwaliteitsplan spelregels geformuleerd om dit te bereiken. De IBA en de studenten van de Hogeschool Zuyd hebben belangstelling voor deze woninggroep.

Deze woninggroep is opgenomen in de Atlas van de Wederopbouw.

Per dag werd een blok van 5 à 6 woningen gebouwd en in totaal werden er 837 woningen gerealiseerd. Inclusief de flatwoningen kwamen er 1277 wooneenheden te staan. In

Vervolg 'Woninggroep Vrieheide'

1959 werden de eerste woningen betrokken aan de KSG-sstraat en van daar uit werd de wijk verder gebouwd. Het was oorspronkelijk de bedoeling er een elitewijk van te maken voor mijnningenieurs, doctoren, mijnbeambten en andere hoogopgeleiden. Aanvankelijk is dat ook gelukt. In het midden van de zestiger jaren begon de Vasco-affaire te spelen.

Daar het creëren van de elitewijk niet meer lukte, ging men de woningen verhuren aan gewone burgers, die de huur konden opbrengen. De lonen van m.n. de ondergrondse mijnwerkers lagen zo hoog, dat zij in aanmerking kwamen, al ging er wel een screening aan vooraf. In 1959/1960 bedroeg de huur f 87,50 en dat was toen de hoogste huur in heel Heerlen.

Inmiddels ging het met de Vasco bergaf. Hoe verder men de wijk in ging, des te slechter werden de materialen, bv. in het gebied De Stack. Maar de gemeente Heerlen had een soort garantie-overeenkomst voor de wijk Vrieheide. Tot 1968 heeft de Vasco haar woningbestand kunnen handhaven, maar in 1969 moest de gemeente Heerlen te hulp komen. De gemeente nam de woningen als verhuurder over onder de naam Stichting 1277.

Voor Vrieheide was dat een kentering. Het was een komen en gaan van nieuwe bewoners. Omdat de huren inmiddels lager waren dan in de rest van de gemeente nam het aantal zwak sociale bewoners toe. Daardoor ging de wijk zienderogen achteruit en in 1979 nam Marcel Muyres Bouw het beheer van de gemeente over. In 1980 ging deze firma de woningen te koop aanbieden, allereerst aan de toenmalige bewoners en daarna aan anderen, maar tegen een hogere prijs.

26 CHRISTUS KONINGKERK VRIEHEIDE

ZESLANDENSTRAAT 12, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1964 - 1965
ARCHITECT J. FANCHAMPS
STATUS GEMEENTELIJK MONUMENT

Toen de oude kerk aan de Anjelierstraat te klein was geworden, werden er plannen gemaakt voor een nieuwe Christus Koningkerk. Rektor W. v.d. Loo kreeg de opdracht de nieuwe kerk te bouwen. Het ontwerp was van Jozef Fanchamps (1912 - 1982). In overleg met de gemeente Heerlen werd een bouwterrein gevonden aan de Navolaan.

Fanchamps had zich laten inspireren door de tekst uit het bijbelboek Openbaring, waarin Johannes het Nieuwe Jerusalem beschrijft als een stad, die even lang als breed is en omgeven wordt door muren van edelstenen als glas. Midden in het Nieuwe Jerusalem woont God. Daarom werd het een zaalkerk, volledig kubusvormig; de betonskeletbouw bestond uit pijlers en balken, die de dakconstructie dragen; de glazen wanden waren enkel bedoeld als afscheiding tussen binnen en buiten en hadden geen dragende functie.

Het gevelmozaïek werd vervaardigd door de Maastrichtse kunstenaar Libert Ramaekers. Hij ontwierp een voorstelling van de glorieuze intocht van Christus in Jerusalem op Palmzondag. De uitvoering van het mozaïek was in handen van atelier Felix in Maastricht.

In 1964 legde Deken Bemelmans de eerste steen en op 25 juli 1965 werd de kerk door Mgr. Moors geconsacreerd.

In 1977 werden er plannen gemaakt om de kerk te slopen, maar uiteindelijk was het goedkoper de kerk te renoveren. Onder enthousiaste leiding van pastoor M. Hanne-man wist een renovatiecomité met allerlei acties, als loterij, sponsortochten, parochiefeesten e.d. meer dan 100.000 gulden bijeen te brengen.

De totale kosten van de renovatie bedroegen bijna een miljoen gulden; het grootste deel werd door subsidies gedekt. Achter het altaar werd een wand opgetrokken en het aantal zitplaatsen werd teruggebracht tot ongeveer 400.

Tijdens een parochiefeest op 29 juni 1986 werd de verbouwde kerk opnieuw in gebruik genomen tijdens een plechtige Eucharistieviering, waarbij Mgr. Dr. J. Gijsen optrad als hoofdcelebrant.

Tijdens het pastoraat van pastoor Otto werd het orgel gerenoveerd in 1995. Weer wist de parochie ongeveer 45.000 gulden bij elkaar te brengen.

Na de renovatie heeft de Christus Koningkerk nog bijna twintig jaar dienst gedaan. In januari 2005 werd de kerk aan de eredienst onttrokken en werd de parochie bij de Corneliusparochie van Heerlerheide gevoegd. In 2016 is de Christus Koningkerk gekocht door de gemeente Heerlen. Het is de bedoeling na de nodige verbouwing de kerk in te richten als regionale archiefruimte.

27 SPORTHAL VARENBEUK

HEI-CARISBORGWEG 19, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

1965 - 1968
ARCHITECTENBUREAU J.J. AUF DERHEYDE EN IR. J.C. KNAAP B.I.
AFFECTIEF MONUMENT

De Sporthal Varenbeuk is in 1968 tot stand gekomen op initiatief van de Heerlen Stichting voor Lichamelijke Opvoeding en Sport (HSLOS). Het was de eerste sporthal in Zuid Limburg en lange tijd de meest aan sport en comfort aangepaste van het land. Intern was bij het gemeentebestuur enige deining over de plekkeuze, omdat enkelen de mening waren toegedaan, dat deze "schouwburg voor sport en spel" een centralere ligging in de gemeente verdiende. De Sportstichting stond een spreiding van sportaccommodaties over de hele gemeente voor.

Het bouwwerk werd op de allereerste plaats afgestemd op de behoeften en wensen van de moderne sportbeoefening en het aangepaste onderwijs. Tot dan toe moest ten aanzien van lichamelijke opvoeding, sport en recreatie nog al te vaak met het mindere of het minste genoegen worden genomen.

De gekozen ligging werd mede bepaald door de noodzaak tot bouw van gymnastiekzalen voor het onderwijs. Liefst zeven scholen in het gebied Heerlerheide-NieuwEinde waren bij deze accommodatie gebaat. De hal kwam terecht in een gebied met een bevolkingsconcentratie van ca 30.000 inwoners (met hun sport- en spelbehoeften) van Heerlen. Bovendien was er ruime mogelijkheid tot parkeren en was de bereikbaarheid voortreffelijk.

De Gemeenteraad van Heerlen besloot 19 juli 1963 tot de bouw. Vele moeilijkheden en soms onneembaar lijkende hindernissen moesten in de periode 1963 - 1968 worden overwonnen. Een overwinning op zichzelf vormde de in 1965 verkregen Rijksgoedkeuring. Een algehele landelijke, financiële depressie dreigde nog roet in het eten te

gooien. Niettemin kon in 1965 de eerste paal(!) worden geheid.

In deze sporthal werd een grote reeks van nationale en internationale sportmanifestaties gehouden o.a. drie EK's en drie WK's Kunstwielrijden en Cyclobal.

Indeling

Het gebouw bestaat uit drie hoofddelen:

a. de voorbouw met parterre de ingangspartij, kassa's, garderobe, toiletten bezoekers, gecombineerde ruimte voor beheer en wedstrijdorganisatie; op de eerste verdieping: restaurant, bijbehorende toiletten en vergaderruimte.

b. de eigenlijke sporthal, met toestelbergingen, toeschouwersaccommodatie (minimaal 750 pers.), toestellenbergingen.

c. de achterbouw met kleed- en was- en verblijfsruimten voor sporters en leerlingen, EHBO- en massagekamer, beheerderskamer, ingang voor gebruikers.

Technische gezien is de sporthal in de lengte overspannen, waardoor de overdekking van de toeschouwersruimte aan het plafond van de hal kon worden opgehangen (geen kolommen, die het zicht belemmeren).

Voorzieningen

De sporthal is voorzien van een verende (houten vloer) en kan in twee, drie of vier delen worden gesplitst. Er is een vrije speelruimte van 28x 44x8.50 voorzien. Belijning voor een reeks van sport- en spelmogelijkheden. Aanvankelijk zijn in de vloer 73 verdekte grondpotten geplaatst voor het plaatsen van spelattributen en hulpmiddelen.

28 EMMA COLLEGE HEERLEN

DE WEGGEBEKKER 1, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR	ONBEKEND
ARCHITECT	KEES BOS
STATUS	AFFECTIEF MONUMENT

Het Emmacollege is een school voor VMBO in Heerlen/Hoensbroek. Hier wordt de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg aangeboden. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid om de assistentenleerweg te volgen. Het Emma College aan de Passartweg bestaat uit twee vleugels. De onderbouw is ondergebracht in de voormalige Juliana Mavo aan de Varenbeukerweg.

De bovenbouw is ondergebracht in het bouwkundig interessantste deel aan de overkant, Weggebekker 1. Dit modernistische pand in felle kleuren is een creatie van architect Kees Bos van Bos & Partners uit Baarn. Het herbergt de afdelingen met praktijklokalen en zorghuizen, die in de lucht lijken te zweven boven de rest van het gebouw. Hier werd een uitermate functionele en tegelijkertijd uitdagende leeromgeving geschapen.

29 HERENHUIS EN HOEVE PASSART

PASSARTWEG 56 EN 56A, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

XIV
ONBEKEND
RIJKSMONUMENTEN, ZOWEL HET HERENHUIS ALS DE HOEVE

Het herenhuis en de hoeve zijn gelegen in het oostelijk deel van de wijk Passart in Heerlerheide. In 1213 en volgende jaren wordt Wilhelm van Nuwenhagen, ministeriaal (onvrije dienstman) van de graaf van Ahre-Hochstaden, de heer van Heerlen, in akten genoemd. De naam Nieuwenhagen komt van dit geslacht en dus niet van de plaats Nieuwenhagen. De 'Hoff van Nuwenhagen' was oorspronkelijk een leen van de heren van Wickrath. Deze heer verkocht in 1378 zijn rechten aan hertog Wenceslas van Brabant. De hertog beleende in 1381 Re(i)nken Huyn van Amstenrade met de hoeve.

In de 15e eeuw was het geslacht van Cortenbach korte tijd eigenaar. In 1547 werd Ulrich van Blitterswijk, genaamd Passart, de nieuwe heer van het goed. Uit de muurankers blijkt dat deze familie in 1612 verbouwingen aan het complex heeft laten uitvoeren. In de komende twee eeuwen volgden nog een aantal families elkaar op als bezitter van Passart-Nieuwenhagen. In 1839 koopt Jean Baptist graaf de Marchant et d'Ansembourg, eigenaar van kasteel Amstenrade, kasteel en hoeve.

De windvaan met de letter A herinnert nog aan deze familie. Zij zou tot de tweede helft van de 20e eeuw de eigenaar van Passart-Nieuwenhagen blijven.

Het gehele complex bestaat uit een rechthoekig herenhuis en een hoeve in onregelmatige U-vorm. De 'Hof van Nuwenhagen' gaat zeker terug tot de 14e eeuw. We weten echter niet hoe het complex er toen uitzag. Uit de hoge belastingaanslag, die de eigenaar in 1570 kreeg opgelegd, blijkt dat er in dat jaar een aanzienlijk huis heeft gestaan. Het herenhuis, dat ten zuiden van het voorplein ligt, stamt uit de 17e eeuw en is opgetrokken uit baksteen en onregelmatige, grof gehakte blokken zandsteen. Er zijn in het huis drie kelders met bakstenen tongewelven.

De jaarankers op het poortgebouw vermelden het jaar 1612, vermoedelijk het bouwjaar van het herenhuis. In 1679 werden huis en kapel door brand verwoest. Kasteel en voorburcht werden in de volgende jaren hersteld. Op een tekening uit 1730 kan men zien, dat het huis aan de linkerkant een uitspringende hoektoren met een koepeldak met uivormige bekroning heeft. De voorburcht of hoeve kreeg bij de verbouwing aan het einde van de 17e eeuw twee zware hoektorens. De hoeve werd uitgebreid met zijvleugels, waardoor de huidige onregelmatige U-vorm ontstond. Rond 1840 werden de beide hoektorens gesloopt en werd de brug vervangen door een oprit. De grachten werden vermoedelijk in die tijd gedempt.

Het herenhuis werd in de 18e eeuw ingrijpend verbouwd en kreeg in die tijd onder andere hardstenen segmentboogvensters. In het tweede kwart van de 19e eeuw werd het huis verhoogd. De laatste ingrijpende verbouwing en restauratie werden in 1993 en volgende jaren uitgevoerd.

Tot 1917 werd het goed verpacht. In dat jaar werd het kasteel het hoofdkwartier van de bruinkoolexploitant N.V. Carisborg. Een deel van het landgoed werd eigendom van de Staatsmijn Emma. Na de Tweede Wereldoorlog was in het kasteel een tijdlang een jeugdcentrum gehuisvest. Vanaf 1993 is het in opdracht van Woningstichting De Voorzorg geschikt gemaakt als opvang voor dak- en thuislozen.

30 WOONWIJK PASSART

PLATAANPLEIN E.O., HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1912
ARCHITECT JOS CUIJPERS
STATUS GEMEENTELIJK BESCHERMD STADSGEZICHT

Een tuindorp of tuinwijk is een term voor een specifieke vorm van Europese stedenbouw. Ze verwijst naar stadswijken met een typisch dorps karakter. Veel tuindorpen zijn gebouwd vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw, om een tegenwicht te bieden aan de verpauperde arbeiderswoningen van grote steden. Soms werden zij opgezet door sociaal voelende ondernemers, andere tuindorpen zijn gebouwd door woningcorporaties of gemeenten. Het is vaak een variant op het tuinstadmodel, maar dan bescheidener uitgevoerd als onderdeel van een grote(re) stad in plaats van een opzichzelfstaande nieuwe gemeenschap. Tuindorpen werden ook opgezet als nieuwe buurten in dorpen, bijvoorbeeld om arbeiders van een nabijgelegen fabriek te huisvesten.

De wijk De Passart is gelegen aan de noordoostzijde van Heerlen en aan de zuidwestzijde van Hoensbroek in de directe nabijheid van de voormalige Staatsmijn Emma. De wijk, bestaande uit 166 woningen, ligt op de grens met de gemeente Brunssum aan de doorgaande Passartweg. Opdrachtgever was Woningbouwvereniging 'De Volkswoning' in samenwerking met Technisch bureau 'Ons Limburg'.

De stedenbouwkundige structuur is gebaseerd op het hierboven genoemde 'Tuindorp-principe' en is nog geheel intact. Deze structuur is verwant aan de wijk 'De Egge' in Brunsum, die ontworpen is door Stuyt.

De wijk kent een aantal bijzondere plekken waaronder het Plantaanplein en het driehoekige plein op de hoek van de Terweijerweg en de Acaciastraat. De bomenstructuur, van met name het Plantaanplein en de Beukenstraat, is bijzonder en dateert uit de tijd van de aanleg van de wijk.

Bijzonder is daarnaast de ontsluiting van de erven achter de woningen. Deze ontsluiting is nog geheel aanwezig. Ook is er nog een deel van de oorspronkelijke erfafscheidingen, deels in baksteen en deels groenblijvende hagen, bewaard gebleven.

De wijk is opgetrokken in sobere traditionalistische architectuur met verschillende woningtypen en woningblokken. Hoofdzakelijk werden in de gehele wijk zadeldaken toegepast, maar verschil in dakhoogten verlevendigen het beeld. De combinatie van zadeldaken en schilddaken in Passart-Nieuwenhagen is vergelijkbaar met hoe Stuyt deze vormen toepaste. Hoger opgetrokken hoekpanden met schilddaken worden verbonden met een zadeldak. In een aantal gevallen werden de blokken ook in het midden onderbroken door een verhoogde woning met schilddak.

De tussenliggende woningen hadden afwisselend dakpellen en steekkappen. Langs de ontsluitingsweg kregen de gevels een streekeigen element mee. Opvallend zijn de klokgevels aan de Passartweg zoals die ook voorkwamen bij oude kastelen en kasteelhoeves. De hoofdbouwmassa's zijn gaaf bewaard gebleven. De keramische dakbedekking is bij renovatie vervangen door betonpannen. Ook de raam- en roedeverdelingen zijn tijdens renovaties verloren gegaan, evenals bijvoorbeeld rondvensters. Deze mijnwerkerskolonie is in hoofdopzet gaaf behouden gebleven. Het gebied heeft veranderingen ondergaan waarbij het oorspronkelijke beeld herkenbaar is gebleven.

31 ECO-WONINGEN

CARISVEN 1 - 54, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1998
ARCHITECT RENZ PIJNENBORGH
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

Aan de rand van het natuurmonument Carisborg, in het glooiende landschap, ligt het project Carisven met 54 opvallende woningen. Mens- en milieuvriendelijk bouwen was het uitgangspunt van dit in het oog springende plan uit het einde van de vorige eeuw.

Doelstelling was een praktijkexperiment te realiseren van energiebesparing c.q. toepassing van duurzame energie, via zonnestroommodules en zonnecollectoren. De meest markante elementen van de twee-onder-een-kap woningen zijn de zuidgevels met de schuine glazen puien over drie verdiepingen. De puien combineren drie zontechnieken: zonneboilers, zonnepanelen en passieve zonne-energie in een gevelelement.

Hierdoor is een architectuur ontstaan die afwijkt van het gebruikelijke concept. Het lessenaars dak, de zuidgevel met hoog doorlopende stijlen, de relatief beperkte wanden (in gele baksteen) en de horizontale onderbouw geven het concept een eigenzinnige vormgeving. Het concept symboliseert de attitude ten aanzien van de ecologische toekomstwaarde in de architectuur.

De woningen, in het type twee-onder-een-kap en vrijstaand, beschikken over een schuine, zuidgeoriënteerde gevel. Dit principe is consequent in het hele project doorgevoerd. Hierdoor heeft het project meteen al een iconische verschijningsvorm. In deze gevel zijn de diverse zoncomponenten geïntegreerd, zoals een serre, zonnecollectoren (voor warm water) en zonnecellen (voor de opwekking van elektriciteit).

Als warmtebron is een zonneboiler geïnstalleerd, die zowel de verwarming van de ruimte als van het tapwater verzorgt. Verder is wandverwarming toegepast. Dit project heeft in het kader van duurzaam energiezuinig bouwen de voorbeeldstatus ontvangen van ministerie van VROM en het ministerie van Economische Zaken. Verder zijn een aantal milieuvriendelijke maatregelen toegepast, zoals een regenwatercircuit voor toiletspoeling en de buitenkraan en zoveel mogelijk natuurlijke materialen.

De collectoren van de zonneboilers zijn onder de dak overstek geplaatst. Dit betekent dat ze in de zomer, als de warmtevraag voor verwarming minimaal is, deels beschaduwd zijn. In de winter, wanneer wel veel warmte nodig is, vangen deze collectoren de meeste zonnestrallen. De serres over twee verdiepingen vormen een aangename binnen-/buitenruimte en zorgen in de winter voor voorverwarmde ventilatielucht in de achterliggende ruimten.

Natuurlijke ventilatie van de serres in de zomer verloopt via klappaampjes aan de boven- en onderzijde van de glaspuien. Door de vorm van de kap, waarvan de nokhoogte aan de noordzijde het laagst is, hebben de woningen met de tuin op het noorden ook 's winters zon in de tuin.

32 DROOMKASTEEL

GANZEWEIDE 113, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1966
ONTWERPER FAMILIE SCHOONBROODT
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

In de jaren '60 van de vorige eeuw begonnen vader en zoon Schoonbroodt met het recreatiepark Droomkasteel. Ontelbare betonnen vossen, ooievaars, tijgers, leeuwen en andere dieren bevolkten het terrein en ook sprookjesfiguren vonden er onderdak. Er kon door het publiek zelfs een ruim 20 meter hoge uitkijktoren beklommen worden en een burchtachtig bouwsel was voor de jonge bezoekers een plek voor spannende avonturen.

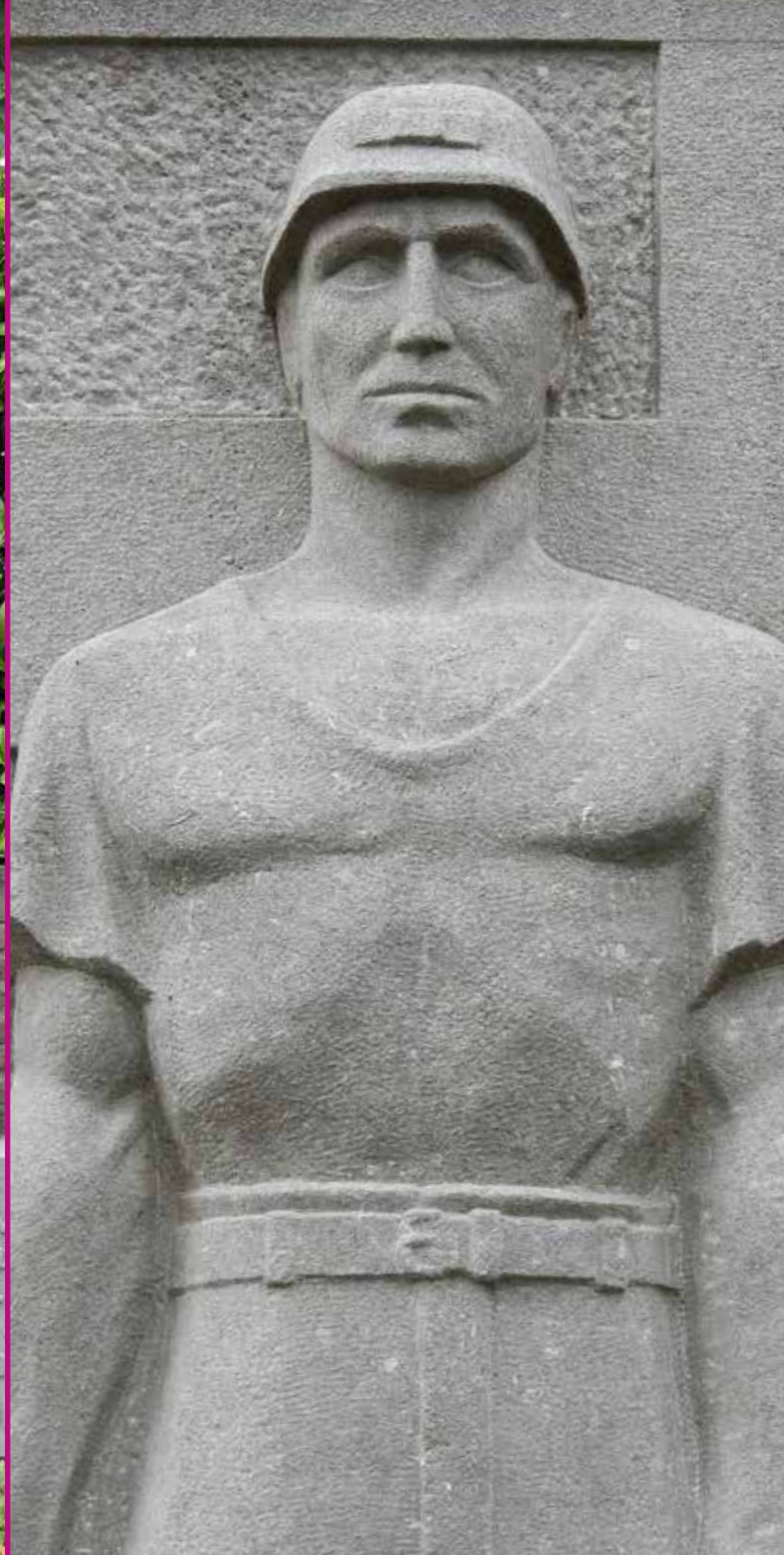
Na enkele jaren hard werken waren vader Nico en zoon Jan erin geslaagd een klein park te construeren. Voor de toegangspoort zetten ze een levensechte Afrikaanse olifant (later aangevuld met een nakomeling), het visitekaartje van hun bedrijf dat in 1966 opende.

Voorals in de jaren '60 en '70 trok het park enorm veel bezoekers. Uiteraard was er ook een souvenirwinkel en ouders namen minimaal een gipsen of betonnen kabouter of aapje mee naar huis.

De belangstelling van het publiek nam in de jaren daarna echter af. De concurrentieslag met de grote pretparken in Nederland was natuurlijk niet te winnen. Zoon Jan had intussen het bedrijf overgenomen en aan het begin van het nieuwe millennium zette Jan Schoonbroodt het Droomkasteel in de verkoop. In 2011 is hij overleden.

Een bezoek aan het Droomkasteel blijkt anno 2016 niet mogelijk te zijn. De nieuwe eigenaren geven niet thuis. De poort blijft potdicht. De olifanten voor de poort vertonen intussen barsten en over de achterpoten groeit een beetje klimop.

Onbekend gebleven Heerlerheidenaren hebben de afgelopen decennia de grote olifant herhaalde malen oranje geverfd, als het Nederlandse voetbalelftal triomfen vierde.

33 HET MIJNWERKERSMONUMENT

KAMPSTRAAT (ALGEMENE BEGRAAFPLAATS), HEERLERHEIDE

ONTHULD	2 MEI 1949
KUNSTENAAR	JAN SONDEYKER
STATUS	AFFECTIEF MONUMENT

In 1943 werd door de Duitse generaal F. Christiansen aangekondigd dat de 300.000 Nederlandse militairen, die na de meidagen van 1940 vrijgelaten waren, alsnog in krijgsgevangenschap moesten. Het gevolg was de april/mei staking. Deze begon in Twente. Ook in de Limburgse mijnen werd gestaakt.

Op 2 mei 1943 werden in Maastricht de eerste doodvonnissen uitgesproken tegen Servaas Toussaint uit Amsterrade, Meindert Tempelaars en Reinier Savelsberg uit Heerlen. Op de Hamertse Hei in Bergen (L.) werden ze gefusilleerd en nadat het massagraf ontdekt was, zijn ze op 5 juli 1946 plechtig begraven op de nieuwe begraafplaats van Heerlerheide.

Het monument in onthuld op 2 mei 1949 door de oudste zoon van Reinier Savelsberg. Het monument is uitgevoerd in witte natuursteen en meet 2 bij 1 meter. Het opschrift luidt: "Voor God, Koningin en Vaderland".

Het monument is geadopteerd door Basisschool Mijn-Spoor en het Bernardinuscollege.

34 VOORMALIGE SIONSKERK

KAMPSTRAAT 46, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1953
ARCHITECT IR. WEGENER VAN HEESWIJK
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

Met de uitbouw van de mijnindustrie tussen 1900 en 1940 groeide ook het aantal protestanten van diverse gezindten. Rond 1900 telde de Hervormde Gemeente Heerlen ongeveer honderd leden, vaak ambtenaren, marechaussees en enkele Duitstaligen. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog toen er een grote toevloed van mijnwerkers op gang kwam, ontstonden er plannen om protestants Heerlen kerkelijk een nieuwe indeling te geven, die meer moest aansluiten bij de nieuwe bevolkingssamenstelling.

Heerlen kreeg drie kerkelijke wijken: wijk 1 werd gevormd door Heerlen-stad; wijk 2 door Meezenbroek en Schaesbergerveld; wijk 3 bestond uit Heerlerheide en de erbij aansluitende koloniën. Tevens werd daar de Maria Christina wijk en Nieuw Einde aan toegevoegd. Voor elke wijk kon een predikant beroepen worden.

Zo werd in 1950 Ds. Jalink voor wijk 2 en Ds. Duitemeyer voor wijk 3 beroepen. Omdat verreweg het grootste deel van de wijk gevormd werd door mijnwerkersgezinnen besloot de laatste om een paar weken in de mijn (de ON IV) te gaan werken. Met name de vakbonden waren er tegen. Zij vonden het werk te gevaarlijk, omdat hij niet de gewone weg bewandelde; eerst enige tijd bovengronds, dan pas ondergronds; eerst in de gangen en pas daarna aan de kolenwinning. Zij kregen gelijk; hij ontsnapte aan een ernstig ongeluk.

Deze poging zijn gemeenteleden beter te leren kennen werd door velen gewaardeerd. Zeker ook door de mijn-directies, vooral door ir. Raedts, de president van de ON. En bij de bouw van de nieuwe kerk heeft dat veel voordelen gehad.

De architect van de nieuwe kerk was ir. Wegener van Heeswijk, die restaurateur van het Paleis op de Dam in Amsterdam was geweest. Op 7 juni 1953 vond de eerste steenlegging plaats.

De kerk is ver naar achteren gebouwd, omdat aan de voorkant van de Kampstraat een school ligt, begrensd door steringen, waarlangs altijd bewegingen optreden. Op 23 december 1953 werd de kerk in gebruik genomen door de Hervormde Gemeente Heerlerheide.

De naam Sionskerk werd aangedragen door een groep soldaten, die met Ds. Duytemeier in Indonesië gediend hadden. Zij stuurden een gift met als bijschrift 'Voor de Sionskerk'. En die naam werd het.

Voor de instandhouding en het onderhoud van de kerk zorgden de gemeenteleden zelf. Vrijwilligers deden veel werk, zoals het maken van hekwerken, het schilderen en het maken van een pad voor invaliden. In 1970 moest zelfs worden uitgebreid. Aan de consistoriekamer werd, over de hele breedte van het gebouw, een aanbouw neergezet, die de naam Sionshave kreeg.

Vanaf 1989 werd de Sionskerk ook gebruikt door de New-life Christian Power House of Prayer. Deze Amerikanen hebben het langst gebruik gemaakt van het gebouw, namelijk tot 1 juli 1999. De diensten van de Hervormde Gemeente werden sinds december 1998 gehouden in de Pelgrimskerk te Treebeek.

Na een verbouwing werd op 19 april 2002 de voormalige Sionskerk in gebruik genomen als uitvaartcentrum.

35 WEGKRUIS

KAMPSTRAAT, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
STATUS

XVIII
RIJKSMONUMENT

Dit wegwijkruis stond niet altijd op exact deze plaats. Zoals vele wegwijkruisen is het verplaatst in verband met wijzigende (verkeers)situaties. Ooit stond dit wegwijkruis tegen de gevel van een oud huis. Toen dit huis werd afgebroken is het kruis verplaatst naar de overkant van de straat. Enkele jaren geleden is het teruggeplaatst tussen de geknotte linden die waren blijven staan.

Het corpus dateert uit de vroege achttiende eeuw. Dat is de voornaamste reden dat dit wegwijkruis het enige is binnen de gemeente Heerlen dat is aangewezen als rijksmonument (monumentnummer 21257).

Het kruis staat tussen geknotte linden. Twee of drie (knot)linden zijn traditioneel een populaire begeleiding van kruisen. Over het waarom van de lindeboom bestaat weinig duidelijkheid. Natuurlijk is er de oud-christelijke betekenis van een boom: symbool van (eeuwig) leven. Maar ook zou het kruis van Christus van lindehout gemaakt zijn geweest.

36 VOORMALIG POLITIEBUREAU

HEULSSTRAAT 39, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR 1922
ARCHITECTEN JAN STUYT EN ANTON BARTELS
STATUS RIJKSMONUMENT

In 1922 werd ten behoeve van de wijk Heerlerheide politiebureau gebouwd. Het politiebureau werd gebouwd in een traditionele stijl naar een ontwerp van de architecten Jan Stuyt en Anton Bartels. Het gebouw is gesitueerd op de hoek van de Heulsstraat en de Netelstraat.

Het voormalige politiebureau heeft een V-vormige plattegrond, telt twee, deels drie, bouwlagen en een dakverdieping. De zadeldaken en schilddaken zijn gedekt met leien in kruisdekking en afgewerkt met houten bakgoten op houten klossen. Het toegepaste bouw materiaal is baksteen in twee tinten. Het hoekgedeelte waarin zich de hoofdingang bevindt, is iets vooruitspringend met een afgeschuinde hoek. Dit bouwvolume telt drie bouwlagen en wordt afgedekt met een schilddak met leien. Op het dak bevindt zich een dakkapel en een lantaarn met hierin een uurwerk.

De hoofdingang heeft een Florentijnse boog in natuursteen. Aan de bovenzijde van de vensters in de tweede bouwlaag van het hoekgedeelte bevinden zich een drietal gevelstenen met symbolen van o.a. de rechtspraak. De hoofdstructuur van het interieur van het gebouw, bestaande uit o.a. gangen, trappenhuis en aangrenzende vertrekken, is vrijwel intact.

Het voormalige politiebureau van Heerlerheide bezit cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van een sociaal-maatschappelijke en typologische ontwikkeling in deze wijk. Daarnaast bezit het gebouw architectuurhistorische waarden wegens het bijzondere belang voor het oeuvre van de architecten Stuyt en Bartels, wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp, het bijzondere materiaalgebruik en de ornamentiek. Binnen de hiërarchische architectuur van Stuyt betreft dit een typisch voorbeeld van een overheidsgebouw bedoeld ter ordehandhaving in een grote mijnwerkerskolonie.

Na een grondige restauratie enkele jaren geleden doet het gebouw dienst als appartementencomplex.

37 PAND ROEBROECK

HEULSSTRAAT 33, HEERLERHEIDE

BOUWJAAR
ARCHITECT

CIRCA 1920
ONBEKEND

Klassiek woonhuis uit circa 1920 met siergeveltje als bekroning en accentueringen in sierbaksteen en deels geglazuurd aardewerk.

Naast het woonhuis werk- en opslagplaatsen. Hier zien we een opschrift: 'C. Roebroeck, In granen, meel en pootaardappelen'.

Helaas verslechtert de leesbaarheid van de geveltekst snel.

Deze groothandel herinnert ons aan de tijd dat Heerlerheide, Hoensbroek en Heerlen centra en streekmarkten waren van een bloeiende agrarische streek.

De Heulstraat is het enige dat in Heerlerheide nog herinnert aan het oude buurtschapje 'Huls' dat hier eeuwenlang heeft gelegen.

ROUTE OPENMONUMENTENDAG
HOENSBROEK 2016

38 KERK KLEINE SINT JAN

HOOFDSTRAAT 63, HOENSBROEK

BOUWJAAR XII
ONTWERPER ONBEKEND
STATUS RIJKSMONUMENT

De Sint-Janskerk is een kleine parochiekerk in het centrum van Hoensbroek. Zij bevindt zich in een parkje tussen de Juliana-Bernhardlaan (in vroeger tijden Heerbaan), de Hoofdstraat (tot 1921 Dorpsstraat geheten) en de Markt. Het parkje doet geen dienst meer als begraafplaats, maar er bevinden zich nog eeuwenoude grafkruisen en grafstenen.

Ter onderscheiding van de aan de overkant gelegen grote Johannes Evangelistkerk worden beide kerken respectievelijk de kleine en de grote Sint-Jan genoemd. Hoe oud dit kerkje precies is weet niemand.

Juist daarom is het een interessant icoon dat ons vertelt over de geschiedenis van 'Inghenebroeck'. De tegenwoordige kleine Sint-Jan is wellicht een kerk die als vervanging van een mogelijk ouder, verdwenen kerkje op dezelfde plaats is gebouwd.

In 1360 bouwde ridder Herman Hoen het kasteel. In 1388 werd Hoensbroek zelfstandig. In een stichtingsoorkonde uit 1390 werd melding gemaakt van een eigen parochie ondergeschikt aan die van Heerlen. De rijke familie Hoen steunde de Hertog van Brabant en kreeg een herenbank en een grafkelder in deze dorpskerk.

De toren stamt uit de 14e eeuw en was aanvankelijk niet van buitenaf toegankelijk. De romaanse bouwstijl is te herkennen aan de onversierde vlakken van mergel, de robuuste opzet, de ronde bogen van de ramen en de galmgaten. Het driebeukige, gotische schip en het koor werden gebouwd in de 15e eeuw met een ingang naar het zuiden. Begin 16e eeuw kreeg het middenschip zwaardere scheibogen en een drietal stenen kruisrib-gewelven.

Daardoor verdween de lichtbeuk uit het zicht en kwamen de spitsboograampjes boven de gewelven te liggen. Nadat de zijbeuken waren verhoogd werd het hele schip met één doorlopend zadeldak afgedekt. Het koor werd in de eerste helft van de 17e eeuw vergroot in baksteen.

De absis vertoont 'renaissancistische' patronen met natuursteen gevat in metselwerk. De sacristie aan de zuidzijde dateert uit 1725. Architect W. Sprenger heeft bij de restauratie in 1909 - 1910 de pseudobasicale vorm hersteld en de zijbeuken voorzien van aparte lessenaarsdaken. Daardoor is een gedeelte van de oude lichtbeuk weer te zien.

Toen deze kerk te klein werd kreeg architect Caspar Franssen de opdracht om een grotere kerk te ontwerpen. In 1896 wilde men daarom deze kerk, op de toren na, afbreken. De provincie vrijdelde dit plan. Men vond een andere locatie aan de Sint Jansstraat. Hier werd in 1906 een nieuwe neogotische kerk (Grote Sint Jan) in gebruik genomen.

39 KERK GROTE SINT JAN

ST. JANSSTRAAT 1, HOENSBROEK

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

7 MAART 1905 - 8 APRIL 1906
CASPAR FRANSSEN, ROERMOND
GEMEENTELIJK MONUMENT

De kerk staat symbool voor de enorme bevolkingstoename, die Hoensbroek kende aan het begin van de vorige eeuw door de komst van de Staatsmijn Emma en de noodzaak ook op kerkelijk gebied in een toenemende behoefte te voorzien.

Eind negentiende eeuw wordt duidelijk dat het aantal inwoners van het dorpje Hoensbroek met 1.100 inwoners in de volgende jaren sterk zal gaan stijgen. Door de komst van een mijnzetel ligt het voor de hand, dat binnen enige tijd de bevolking flink zal toenemen. Het oude kerkje aan de Markt, dat al langere tijd niet voldoet, wordt dan zeker te klein. Er moet dus een nieuwe grotere kerk gebouwd worden.

Het kerkbestuur nodigt daarvoor in 1894 Caspar Franssen uit, leerling van Pierre Cuypers en gerenommeerd architect van kloosters en kerken. Hij levert in januari 1896 een schetsplan op. Daarna volgt een jarenlange discussie over de plaats waar deze kerk zou moeten worden gebouwd. In eerste instantie wordt gekeken naar de kleine St. Jan aan de Markt, waarvan na sloop alleen de toren behouden zou blijven.

Door de komst van een nieuwe pastoor in 1902 worden de plannen echter opgeschort en er volgt een lange discussie met het gemeentebestuur over de definitieve bouwplaats. Sloop van het oude kerkje wordt op het laatste moment voorkomen door ingrijpen van de minister van Binnenlandse Zaken Goeman Borgesius.

De bouw wordt in 1904 gegund aan aannemer Paes uit Venlo voor de som van 28.400 gulden. Het wordt een gebouw van 49 meter lang en 20 meter breed en het krijgt een noodgevel. De later te bouwen kerktoren wordt, tijdelijk, vervangen door twee voorportalen aan de ingang van het gebouw. Ze staan er nog steeds. Op 7 maart 1905 gaat Paes van start met het maken van de fundering en op Palmzondag 8 april 1906 wordt de kerk officieel in gebruik genomen. Het interieur van de kerk was echter nog lang niet af. In de volgende jaren wordt dat door pastoor Röselaers verder aangekleed met een eikenhouten communiebank uit het atelier van Jos. Thissen in Roermond, twee glas-in-loodramen op het priesterkoor en nieuwe zitbanken voor het middenschip en de zijbeuken.

Later komen daar nog een nieuw eikenhouten hoofdaltaar van H. Wiolders uit Nieuwstadt bij, een nieuwe tegelvloer op het koor en in het schip en tussen november 1924 en augustus 1928 de kruiswegschilderingen van Jean Thoolen.

De 'tijdelijke' westgevel wordt in 1985 verfraaid met een beeld van Johannes de Evangelist, afkomstig van de afbraak van de meisjesschool aan het huidige Gebroekerplein.

40 OUDE KERKHOF GROTE SINT JAN

ST. JANSSTRAAT 1, HOENSBROEK

INGEBRUIKNAME

1906

STATUS

AFFECTIEF MONUMENT

In combinatie met de grote St. Janskerk vormt het oude kerkhof een prachtig ensemble, dat een beeld geeft van de forse groei van Hoensbroek in het begin van de vorige eeuw.

Vanaf de opening in 1906 hebben op dit kerkhof rond de nieuwe St. Janskerk begrafenissen plaatsgevonden totdat begin jaren dertig van de vorige eeuw er te weinig ruimte overbleef. In 1935 werd daarom tegenover de ingang van de kerk een nieuw kerkhof aangelegd en het oude kerkhof werd min of meer aan zijn lot overgelaten.

In 1971 gaat het beheer ervan over naar de gemeente Hoensbroek, die echter de verloedering niet tot staan brengt. En door de gemeentelijke herindeling in 1982 gaat het onderhoud (of het gebrek daaraan) over naar de gemeente Heerlen.

Kort na zijn aantreden als nieuwe herder van de parochie neemt pastoor Nievelstein zich voor om in de desolate toestand van het kerkhof verandering te brengen. Na in eigen beheer een plan hiervoor te hebben gemaakt, dat bij de gemeente wordt ingediend, krijgt het kerkbestuur het voor elkaar dat in 2006 het kruis tegenover de ingang van de kerk verplaatst wordt naar de hoek St. Jansstraat – Juliana Bernhardlaan. Voor de opknapbeurt van het kerkhof stelt de gemeente in 2007 een budget voor grootschalig onderhoud (met behoud van de karakteristieke uitstraling) beschikbaar.

Bij de inventarisatie van de graven bleek, dat het ook een unieke verzameling gietijzeren grafkruisen bevat. Volgens deskundigen is die collectie door soort en omvang uniek voor Nederland en daardoor zeer de moeite van het behouden waard.

De heemkundevereniging Hoensbroek heeft zich dit aange trokken en het vervolgens op zich genomen middelen te zoeken om een opknapbeurt te realiseren. Dankzij de financiële medewerking van de Rotaryclub Hoensbroeck, de inzet van de vrijwilligers van de heemkundevereniging en de medewerking van Constructiebedrijf Peters werden in 2011 alle gietijzeren grafkruisen in hun oude luister hersteld.

41 WONINGEN JULIANA BERNHARDLAAN

JULIANA BERNHARDLAAN, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1932
ARCHITECT DIVERS
STATUS AFFECTIEVE MONUMENTEN

De Juliana Bernhardlaan staat symbool voor de ontwikkeling en transformatie van Hoensbroek in de twintigste eeuw. De aanleg werd uitgevoerd tijdens de crisis van de jaren 1930 door een zestigtal werklozen en kwam gereed in 1932. Naast de historische Hoofdstraat, tot 1921 Dorpsstraat, vormde deze nieuwe straat een brede kaarsrechte verbinding tussen de neogotische Sint-Janskerk uit 1906 nabij de Markt en Kasteel Hoensbroek dat volgens de huidige inzichten in oorsprong dateert uit omstreeks 1375.

De straat kreeg aanvankelijk de pretentieuze naam Heerbaan. Waarschijnlijk was dit een verwijzing naar een Romeins verleden in het licht van de in 1885 tijdelijk vrij gelegde resten van een Romeinse villa bij Schuureik. Na het huwelijk van de latere koningin Juliana met prins Bernhard in 1937 werd ze omgedoopt in Juliana Bernhardlaan. Vooruitlopend op de aanleg van deze nieuwe straat werden in 1926 en 1928 twee lagere scholen gebouwd nabij het kasteel. Inmiddels zijn deze scholen afgebroken en is ter plaatse het open groene karakter hersteld.

De straat kent enkele opmerkelijke huizen die een speciale vermelding verdienen. Dat geldt bij voorbeeld voor de woning van notaris A. Pinckaers uit 1941, waar nu de huisarts Leo Peters woont. Het betreft een traditioneel ontwerp met historiserende luiken en glas-in-loodvensters in combinatie met stalen ramen van architect Jos Wielders uit Sittard.

Daarnaast staat het enige mergelhuis in Hoensbroek dat in 1950 werd gebouwd voor het Groene Kruis. Opmerkelijk is ook de woning voor de hoofdonderwijzer P. Rats uit 1952. Ze werd ontworpen door zijn familielid, architect A.J. Rats uit Amsterdam, in een eigenzinnige interpretatie van het traditionele idioom.

In opdracht van Staatsmijnen in Limburg werd in 1958 en 1961 een aantal ingenieurswoningen gebouwd met de huisnummers 19 tot 29 en 99 en 101.

De situering van deze huizen in het centrum van Hoensbroek was mede bedoeld om de eenzijdige samenstelling van de bevolking van Hoensbroek te doorbreken. Ze zijn gebouwd in een zeer sobere traditionele trant. Alleen aan de grotere afmetingen van de woningen en de inpandige garage is afleesbaar dat ze bestemd zijn voor het hoger personeel van de mijnen.

42 KASTEEL HOENSBROEK

KLINKERTSTRAAT 118, HOENSBROEK

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

ALS VERSTERKT HUIS BEKEND IN 1250
ONBEKEND
RIJKSMONUMENT

De Iconische kracht van gebouwen is afhankelijk van de context waarin ze bekeken worden. Of een monument in uw geheugen wordt gegrift heeft te maken met plaats en tijd. Vraag iemand naar het beeldmerk van Parijs, u zult de Eiffeltoren als antwoord krijgen. Toch protesteerde de Parijse bevolking in 1889 massaal tegen dit gebouw dat nu het symbool van de stad is. Vraag iemand naar het beeldmerk van Heerlen-Noord, u zult kasteel Hoensbroek als antwoord krijgen.

Kasteel Hoensbroek of Gebroekhoes (Kasteel Gebroek) is een van de grootste kastelen van Nederland. Het oudste gedeelte van het kasteel, met name de hoge ronde toren, dateert van om en nabij 1360, toen ridder Herman Hoen het verbouwde. In 1225 was er in dit moeras (of gebroek) al een voorloper, een zogeheten motte-burcht.

In 1250 werd op de plaats van het huidige kasteel een versterkt huis gebouwd. Vanwege zijn voor Limburg zeer strategische ligging aan de belangrijke handelsroutes naar Maastricht, Aken en Keulen werd het kasteel in opeenvolgende fasen uitgebreid. Het bevat 67 zalen, vertrekken en ruimtes. Met zijn twee voorburchten en twee grote binnenpleinen is dit waterkasteel een van de omvangrijkste tussen Maas en Rijn.

Het ontleent zijn iconische kracht aan de relatief onbebouwde gebieden er omheen. Bovendien maken de oude materialen met rode grijzen en witte tinten de afzonderlijke bouwdelen tot een harmonisch geheel. De huidige uitstraling wordt vooral bepaald door een carré-vormige bebouwing rondom het kleinere, derde binnenplein.

Opvallend is het silhouet met twee uivormige fronttorens en de ranke spitsen van de twee hoektorens die voortdurend 'in knop lijken te staan'. Vanaf de Klinkertstraat zien we bouwstijlen uit drie verschillende eeuwen. In de grote ronde donjon (14e eeuw) is het defensieve karakter herkenbaar met kleine ramen en schietgaten. De vierkante toren met de aansluitende gebouwen (17e eeuw) werd gebouwd onder leiding van architect Matthieu Dousin uit Visé, met enkele stijlkenmerken van de Maasland Renaissance: bakstenen gevels, hoekblokken en raamomlijstingen van mergel.

De noordvleugel van de carré-vormige bebouwing is vervangen door een laatbarok woonhuis (18e eeuw). Kenmerkend zijn de ruime, luchtige vertrekken, de hoge en brede ramen, de hardstenen omranding met strekse boog of hanenkam.

43 WOONWIJK KASTEELBUURT

WINGERDWEG E.O., HOENSBROEK

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

1927
N.M. (NIC) RAMAKERS
AFFECTIEF MONUMENT

De gemeente Heerlen heeft haar stedenbouwkundige structuur en huidige identiteit grotendeels te danken aan de mijnindustrie. Van de mijnindustrie resteren slecht enkele relictten, zoals o.a. het schachtgebouw van de Oranje Nassau I. De komst van de mijnen had een grote vraag naar arbeidskrachten tot gevolg. In de gemeente Heerlen vertienvoudigde de bevolking tussen 1891 van 5.000 inwoners in 1937 naar 50.000 inwoners. Voor de huisvesting van mijnarbeiders werden speciale wijken gebouwd: de mijnkoloniën. Deze mijnkoloniën vormen een belangrijk onderdeel van het karakter en de identiteit van Heerlen.

De voormalige mijnwerkerskolonie Kasteelbuurt in Hoensbroek had vroeger de naam 'de Wingerd' en maakte deel uit van de (grotere) wijk die op dit moment Maria Gewanden - Terschuren wordt genoemd. Deze kolonie is gebouwd in 1927. Oorspronkelijk zijn er 207 van deze woningen gebouwd. Het betreft twee woninggroepen. De Wingerd is de grootste woninggroep hiervan. Deze kolonie is omstreeks de jaren 80 van de vorige eeuw gerenoveerd, waarbij een deel van de woningen is afgebroken. Op dit moment resteren er in de Wingerd nog 103 woningen.

De wijk is ontworpen door de uit Sittard afkomstige architect Nic Ramakers (1879-1954). Hij is een van de oprichters van de plaatselijke afdeling van de Bond Heemschut en is bekend van de vele restauraties van kastelen, waaronder die van kasteel Hoensbroek. Daarnaast heeft hij bekendheid verworven door een groot aantal expressionistische bouwwerken die hij ontworpen heeft, waaronder een aantal kerken.

De stedenbouwkundige structuur bestaat hoofdzakelijk uit een langgerekt ellipsvormige bebouwing, die oorspronkelijk was opgebouwd uit vijf bouwblokken. Tijdens de hierboven genoemde renovatie van de wijk zijn het middelste bouwblok en dwarsblokken verwijderd en is hier voor in de plaats een groenvoorziening gerealiseerd. De wijk is opgetrokken in expressionistische architectuur.

Er is sprake van één woningtype, bestaande uit twee bouwlagen voorzien van een zadeldak dat, op verschillende wijze geschakeld, wordt toegepast. De hoekpannen zijn voorzien van éénlaagse schuin geplaatste aanbouwen. De voorgevels hebben een decoratieve, deels uitkragende expressionistische, metselwerkvulling tussen de ramen van de begane grond en verdieping. De aanbouwen en zijgevels zijn deels gepleisterd en geschilderd in okergele kleur.

Ondanks het feit dat bij de renovatie de keramische dakbedekking is vervangen door betonpannen en de raamen roedeverdelingen verloren zijn gegaan, is deze mijnwerkerskolonie in hoofdopzet gaaf behouden gebleven. Gelet op de periode waarin de wijk is gebouwd wordt de ellipsvormige stedenbouwkundige structuur als bijzonder aangemerkt. De architectuur heeft veranderingen ondergaan waarbij de oorspronkelijke expressionistische verschijningsvorm redelijk gaaf en herkenbaar is gebleven. Het betreft vroeg Limburgs voorbeeld van expressionistische bouwkunst en is, voor zover bekend, de enige mijnwerkerskolonie met dergelijke expressionistische vomentaal.

44 DE DRAKENMOLEN

LAARVOETPAD 16, HOENSBROEK

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

XIV
ONBEKEND
AFFECTIEF MONUMENT

De Drakenmolen (ook Broekermolen) staat symbool voor het eerste begin van wat zou uitgroeien tot het imposante kasteel Hoensbroek. In samenhang met deze molen werd de Molenbeek gegraven als opmaat naar de eerste bouwfase van het kasteel omstreeks 1375.

Als eerste vermelding geldt een stuk van 14 juni 1370, waarin Reynard Thorrel van Berne, drossaard van het land van Valkenburg de 'Draeckenmoelen' verpacht voor jaarlijks 20 mud rogge aan ridder Claes Hoen, schout van Maastricht. De molen was toen eigendom van de Hertog van Brabant. Vanwege de trouw van Claes Hoen aan de Hertog van Brabant, zoals door zijn deelname aan de slag bij Baesweiler op 22 augustus 1371, schenkt deze hertog in 1388 het dorp 'In ghene Broecke' met de molen aan Herman Hoen I, zoon van Claes Hoen. Deze Drakenmolen is hoogst waarschijnlijk het oudste gebouw van Hoensbroek.

Uit leenbrieven van 22 februari 1451 blijkt dat de molen vanaf die datum een banmolen (dwanckmoelen) was. Dat betekende dat de pachters van de Heer van Hoensbroek verplicht waren om hun graan te laten malen op de Drakenmolen.

De molen is via vererving in bezit gebleven van de familie Van Hoensbroeck van 1388 tot 1916. Toen werd de molen met omringende weilanden verkocht aan Balthasar Hubert Peters.

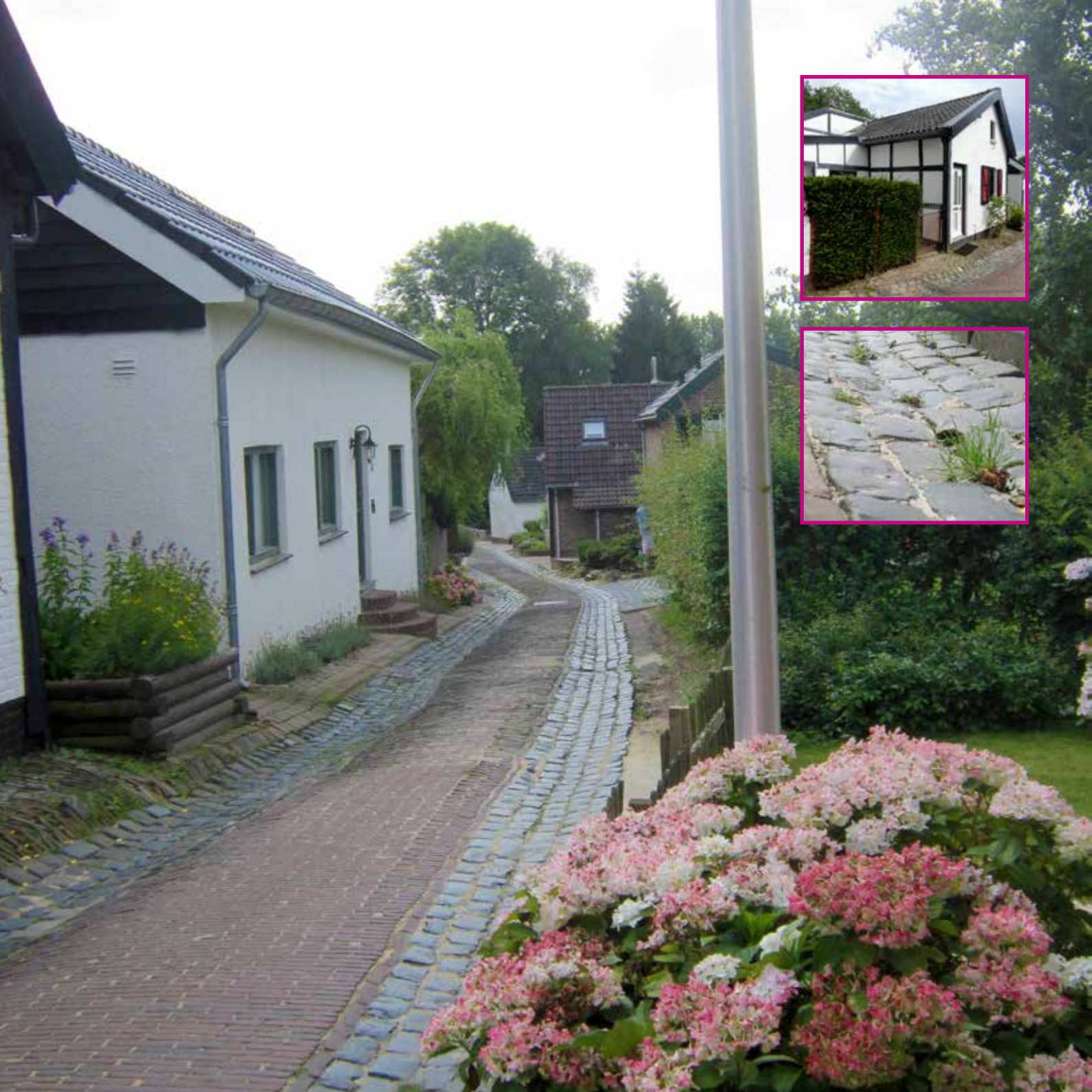
De molen vormde van oudsher één geheel met de woning conform een reconstructieschets van Jo Wijnhoven uit 2014. De gevels van metselwerk met natuurstenen hoekblokken en horizontale banden (wellicht van mergel) kunnen wijzen op een bouwperiode in de 15e of 16e

eeuw. In dat geval waren de vensters oorspronkelijk kleiner en gevat tussen de horizontale banden ('speklagen'). Dit stenen gebouw kan de opvolger zijn van een houten gebouw uit de 14e eeuw. In ca. 1920 is het gebouw verhoogd met een verdieping en gewit, waardoor het weer als één geheel ging uitzien. Aan de bovenzijde heeft de gekalkte voorgevel als bekroning een fraaie bloktandenlijst, een 'muizentand'.

De kracht werd geleverd door een houten bovenslagrad, dat tegen de linker gevel onder een gemetseld afdak hing. De maalsluis werd vanaf de binnenkant bediend met een haal. Het had een breedte van 0,82m en een middellijn van 3,30 m. Het waterrad dreef een houten gangwerk aan dat in de kelder was opgesteld. De houten maalstoel met twee koppels stenen stond op de begane grond. In 1920 werd er een grote schuur bijgebouwd die op 21 augustus 1921 geheel afbrandde. In 1926 werd het waterrad vervangen door een turbine en het houten drijfwerk door een ijzeren.

In 1930 werd het bedrijf verplaatst naar de toenmalige Stationstraat, de stuwrechten werden verkocht aan Rijkswaterstaat waarna de waterlopen werden gedempt.

Na het overlijden van Balthasar Peters kwam de molen met de omliggende weilanden in bezit van Ferdinand Peters, die het goed eind jaren zeventig verkocht aan aannemersbedrijf Hobru. Op 7 maart 1982 werden de gebouwen zwaar beschadigd door een felle brand. Onder leiding van Architectengroep Mertens volgde toen een restauratie van het exterieur waarbij storende aanbousels van relatief jonge datum werden gesloopt. Thans is de heer W.Crombach, dierenarts, eigenaar van het gebouw.

45 TERSCHUREN

TERSCHUREN, HOENSBROEK

BOUWJAAR
STATUS

XII
AFFECTIEF MONUMENT

De naam Terschuren gaat zeker terug tot het jaar 1104. In de Anales Rodenses schrijft de analist het volgende: Een ministeriaal met de naam Embrico en zijn vrouw Adelida schenken aan het klooster Rolduc 'fünfeinhalb Malter Weizen bei Scuren'. Dit is wellicht de oudste vermelding over Hoensbroek die we kennen.

Het oude Terschuren ademt nog steeds de sfeer van het verleden. De huizen liggen aan de smalle Terschurenweg die geplaveid is met klinkers en kinderkopjes. De huizen liggen nog op dezelfde plaats als op een oude kaart uit de 18e eeuw. In 1830 telde Hoensbroek 224 huizen waarvan er 15 in Terschuren lagen. Sinds die tijd is in Terschuren niet veel bijgebouwd, wel veranderd. Vroeger waren de huizen getimmerd en bestonden uit vakwerk, leem en stro. De mensen leefden van de landbouw. In de huisweide stond vaak een bakoven. Water haalde men uit de put en de Geleenbeek die in het dal stroomt. De mensen uit "Oud Tersjure" vormen een hechte gemeenschap.

Iets verder richting randweg loopt parallel met de Terschurenweg de Schurenbergsweg waarlangs een tiental woningen liggen. De berg tussen deze twee wegen is de Schurenberg, vroeger de Pappersberg genoemd.

Hoewel architectonisch ernstig aangetast staat dit straatje symbool voor het elders verdwenen dorpskarakter van deze streek.

46 BEAMBTENWONINGEN STAATSMIJNEN

ZANDBERGSEWEG 9-19, HOENSBROEK

BOUWJAAR	1914 - 1920
ARCHITECT	BOUWBUREAU DER STAATSMIJNEN
STATUS	AFFECTIEF MONUMENT

In opdracht van het Bouwbureau der Staatsmijnen werden in de periode 1914 - 1920 op de hoek Schuureikenweg/Zandbergsweg, bijna aan het toenmalige mijnspoor, 16 beamptenwoningen gebouwd. De woningen zijn groter dan de mijnwerkerswoningen van de grote en de kleine Kasteelkolonie, die ruim tien jaar later ertegenover werden gebouwd.

De woningen lagen tot 1933 aan de aloude splitsing van wegen tussen de Allee-Dorpsstraat (nu Hoofdstraat), de Zandbergsweg en de Schuureikenweg.

Bij de aanleg van de Juliana Bernhardlaan in dat jaar werd de splitsing vergroot tot een plein, dat in 1936 de naam Gouverneur Baron van Hövellplein kreeg.

De woningen zijn in 1979 in goed overleg met de bewoners helemaal gerenoveerd.

47 KERK O.L.V. MAAGD DER ARMEN

HERMESWEG 20, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1949
ARCHITECT IR. H. AKKERMANS
STATUS GEMEENTELIJK MONUMENT

Zoals veel kerken uit deze periode is deze kerk een symbool van een tijd, waarin kerk en mijn heel nauw met elkaar verweven waren.

Na een geslaagde volksretraite in 1940 in de mijnwerkersbuurt De Steenberg groeide bij de bewoners het verlangen om een eigen kapel te stichten. In een lokaal van de kleuterschool werd een noodkapel ingericht waar een van de priesters van de Sint-Jansparochie 's zondags de mis ging lezen. Een aantal inwoners van De Steenberg zond in april 1946 een petitie aan de directie van Staatsmijnen met de vraag of Staatsmijnen niet voor een kapel konden zorgen, aangezien de kleuterschool het lokaal annex noodkerk dringend nodig had. De kapel was bovendien veel te klein, veel mensen moesten buiten de mis volgen. In de wintermaanden was dit geen houdbare situatie en men vreesde geloofsafval.

In 1948 achtte mgr. Lemmens de tijd rijp om De Steenberg, die inmiddels de mariale naam van 'Mariagewanden' had gekregen, tot parochie te verheffen. J.B. Otten werd benoemd tot bouwpastoor. Angst voor communisme en socialisme, die klaarblijkelijk nogal wat aanhangers hadden onder de bewoners van De Steenberg, heeft zonder meer meegespeeld in de overwegingen van de bisschop om tot stichting van een parochie en kerk over te gaan. Het kerkgebouw kwam tot stand in nauw overleg met Staatsmijnen in Limburg.

Het kerkbestuur kocht in 1949 de bouwgrond van de mijn, die tevens een van haar hoofdtekenaars, ir. H. Akkermans, opdracht gaf tot maken van de bouwtekeningen. De kerk werd gebouwd door de Hoensbroekse aannemersfirma Jacobs-Wanders in de stijl van de kerk te Banneux.

In Banneux werd in 1947 een beeld van de Maagd der Armen gewijd en bestemd voor de eerste kerk in Nederland, die aan O.L.V. van Banneux werd gewijd. Pastoor Otten lukte het dit beeld met grote luister op 19 juni 1949 naar zijn nieuwe kerk te halen.

De eerste steen werd gelegd in juni 1949. Deken Custers van Schinnen zegende de kerk in op 18 december 1949, waarna mgr. Lemmens haar consacreeerde op 23 juni 1951.

In de kerk hing sedert 1950 een door professor Christo Stefanoff geschilderde icoon van de Zwarte Madonna van Czestochowa. De kerk werd daardoor tot de sluiting van de kerk het bedevaartsoord voor de Poolse gemeenschap van Hoensbroek en omstreken. Na de sluiting van de kerk is de icoon overgebracht naar de parochiekerk in Nuth.

In 1957 werd in eigen beheer bij het koor een stalen klokkenstoel gebouwd. Met ingang van 1 juli 2010 werd de kerk (met nog 2 andere kerken in Hoensbroek) aan de eredienst onttrokken.

48 VOORMALIGE LUCAS KLINIEKEN

ZANDBERGSEWEG 111, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1966 - 1971
ARCHITECT WIDDERSHOVEN
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

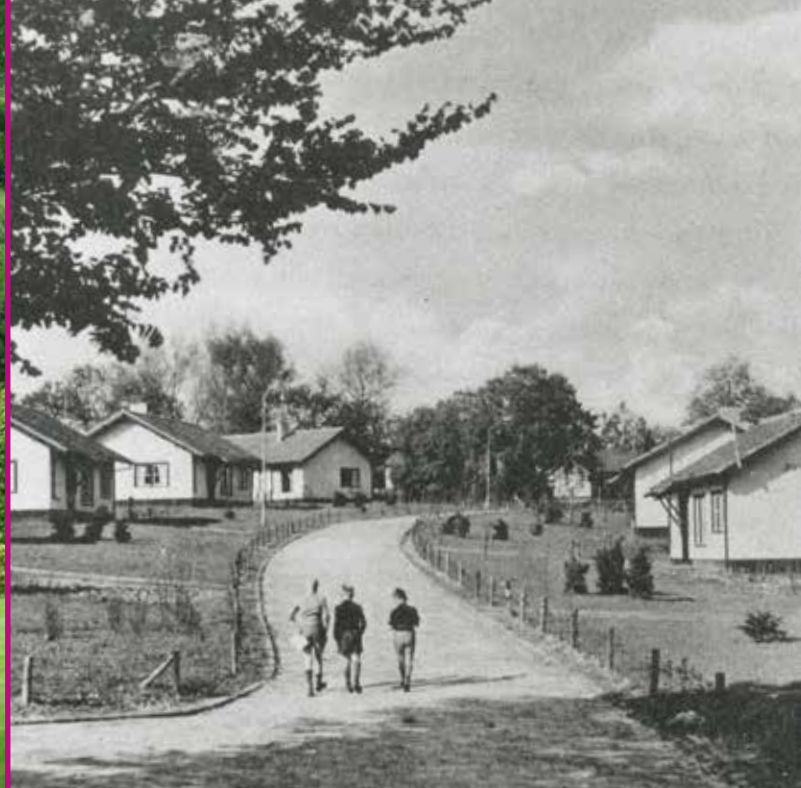
In 1961 begonnen de voorbereidingen van het stichten van een revalidatiecentrum, genaamd Stichting Lucas Klinieken voor de Mijnstreek. Dit resulteerde in 1968 tot de afronding van een nieuwbouw en werd later genaamd Lucas Stichting voor Revalidatie. De stichting groeide uit tot een internationaal begrip, waarop de gemeente Hoensbroek bijzonder trots was. Ook als opleidingsinstituut voor specialisten in gezondheidszorg, gericht op revalidatie van zwaar lichamelijk gehandicapten, met daaraan gekoppeld een instituut voor gehoorgestoorde en spraakgebrekkige kinderen, was en is zeer in trek en alom geroemd

Op 26 oktober 1966 verleent de Nederlandse regering haar goedkeuring voor de bouw van een kliniek met 132 verpleegbedden en 44 revalidatiebedden in Hoensbroek. Nog geen jaar later, in mei 1967, opent de Stichting Lucas Klinieken voor de Oostelijke Mijnstreek haar deuren voor de eerste verpleegpatiënten.

De kliniek is vernoemd naar Jan Lucas Röselaers, pastoor in Hoensbroek van 1911 tot 1939. Destijds was hij de centrale figuur die zich vol overgave heeft ingezet om van het dorp Hoensbroek een levendige en saamhorige gemeenschap te maken. Zo werd, mede door zijn initiatieven, de zorgverlening in Hoensbroek ontwikkeld.

In 1971 is de bouw klaar en verkrijgt de Lucasstichting de status van revalidatiecentrum. In 1989 volgt een fusie met het kinderrevalidatiecentrum Franciscusoord en de mytyschool in Valkenburg aan de Geul. Stichting Revalidatie Limburg (SRL) is hiermee een feit.

Sinds 1 juli 2009 heet de organisatie Adelante.

49 LIMBURGWONINGEN STEENBERG

LANGSTRAAT, MARIAGEWANDEN, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1949
ARCHITECT ONBEKEND
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

Naar een idee van ir. Groothoff, destijds president-directeur van de Staatsmijnen, is de Limburgwoning ontstaan. Groothoffs gedachtegoed was dat in het verre verleden de Limburgse huizen gebouwd werden van materiaal dat hier van oudsher aanwezig was: löss, gemengd met cement, waarvan bouwstenen werden vervaardigd. De pannen leverden de Limburgse pannenfabrieken.

De eenvoudige constructie maakte het mogelijk, dat de bewoners zelf zo'n woning zouden kunnen bouwen. Door de grote woningnood in de jaren kort na de Tweede Wereldoorlog was er een grote behoefte aan nieuwe woningen, waarvoor Staatsmijnen de bouw van Limburgwoningen inzette. Hiervoor werd een nieuw soort bouwsteen ontwikkeld van löss, sintels en cement, die bouwtesteen werd genoemd. Voor het persen daarvan werd op het terrein van de Staatsmijn Emma in 1949 een pers in werking gesteld. In dat jaar kwamen in Hoensbroek op de Steenberg, die eigendom van de Staatsmijnen was, zo'n 39 van dergelijke huizen voor bewoning gereed. Met de blokken bouwite werden deze woningen gebouwd.

De muren hadden geen spouw en bleken al gauw veel vocht door te laten. Al na enkele jaren werden de muren daarom voorzien van een mantel van baksteen. Via een lotingssysteem werden mijnwerkers in staat gesteld voor zo'n woning met een grote voor- en achtertuin in aanmerking te komen, waarbij zij zelf aan de bouw moesten meewerken.

Nadat in 1963 de gemeente Hoensbroek de hele Steenberg van Staatsmijnen had gekocht voorzag enkele jaren later het nieuwe bestemmingsplan Hoensbroek-West in de sloop van alle woningen, inclusief de Limburgwoningen. Dit leidde in de loop van de zeventiger jaren, onder leiding van Freek Blomsma, tot felle protesten van de bewoners en uiteindelijk tot het ingrijpen van staatssecretaris van stadsvernieuwing Jan Schaefer. Deze stelde, na de gemeente Hoensbroek fors op de vingers te hebben getikt, een forse financiële bijdrage beschikbaar, waardoor het mogelijk werd 36 Limburgwoningen te behouden en slechts 3 woningen te slopen.

In 1978 startte bouwbedrijf HOBROU de renovatiewerkzaamheden van de woningen, die daarna in eigendom zijn overgegaan naar woningstichting Hoensbroek.

50 OOSTENRIJKSE WONINGEN STEENBERG

MARIA GEWANDENSTRAAT 115 - 119, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1948
ARCHITECT ONBEKEND
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

'Zweedse huizen' noemde men in de volksmond de markante woningen die o.a. in Hoensbroek, Treebeek en Heerlen vanaf 1948 werden gebouwd. Ze kwamen echter uit Oostenrijk. Deze mooie, houten, alleenstaande huizen zijn meestal zwart van kleur. Ze staan vaak in groepjes bij elkaar op idyllische plekjes tussen veel groen op een behoorlijke lap grond.

Hoe komen zulke woningen in Nederland en met een flink aantal in de voormalige Mijnstreek?

In de jaren voor de oorlog bouwde Nederland ongeveer 35.000 woningen per jaar. In de oorlogsjaren werden er bijna geen nieuwe woningen in Nederland gebouwd. Daardoor was er een tekort aan woningen ontstaan. Dat tekort was nog fors groter geworden door de verwoestingen van het oorlogsgeweld. Liefst 82.600 woningen waren vernietigd of afgebroken en 40.700 woningen waren zwaar beschadigd. In 1949 was er nog altijd een tekort van 250.000 woningen.

Om het woningprobleem te verminderen, zocht het Ministerie van Wederopbouw in 1946 naar niet te dure huizen, die snel te bouwen waren. Die vond men in Oostenrijk. In die tijd van schaarste boden deze woningen voor Nederland belangrijke voordelen:

De woningen kwamen in de vorm van een bouw pakket naar Nederland, werden ter plaatse in een paar dagen opgezet en waren veel goedkoper dan de bakstenen huizen. Door de speciale isolatie waren zij 's winters warmer en 's zomers koeler dan stenen woningen en door de lichtere fundering was ook de prijs gunstiger.

De constructie van de woningen was stevig en de woningen werden uitgevoerd als landhuisjes, naar ontwerpen van Nederlandse architecten. Daarbij was rekening gehouden met de eisen en comfort die hier aan een woning gesteld werden.

De regering vroeg in een brief aan de vier meest getroffen provincies of ze geïnteresseerd waren in Oostenrijkse woningen. Voor Limburg waren 200 woningen voorzien. Als bouw pakket van 17.000 kilo werden de huizen per trein naar Nederland gestuurd. Om vertraging bij de bouw te voorkomen moesten een aantal hobbels genomen worden. Omdat de houten wanden niet aan de Nederlandse brandveiligheidseisen voldeden, moesten die maar snel aangepast worden. Het toenmalige devizentekort werd met gesloten beurzen omzeild; de huizen werden betaald door levensmiddelen van Nederland naar Oostenrijk te sturen.

Nu, een kleine 70 jaar later, zijn de Oostenrijkse woningen, ooit gegarandeerd voor een levensduur van 50 jaar, nog in verrassend goede staat.

51 FLATS WEIJENBERG

WEYENBERGSTRAAT, HOENSBROEK

Ook in Hoensbroek groeide de bevolking snel. Het antwoord van gemeenten op de na de Tweede Wereldoorlog en de wederopbouw ontstane woningnood werd deels gezocht in de vorm van grote aantallen appartementen in hoge (galerij)flats. In dit geval twee complexen van twaalf hoog en twee van zeven verdiepingen: in totaal meer dan 290 woningen. De bijgebouwde appartementencomplexen van vier verdiepingen aan de Marconistraat zijn inmiddels gesloopt.

Regelmatig werden deze appartementencomplexen ('flats') gebouwd aan de rand van dorp en stad. De Weyenbergflats zijn een fraai voorbeeld van de mooie uitzichten die dit kon opleveren.

Onder meer vanwege de relatief hoge huren kampte het complex met leegstand. De gemeente besloot in 1976 in samenspraak met de Woningstichting De Voorzorg het beheer aan deze stichting over te dragen. De afspraken over de toewijzing van woningen wilden niet vlotten, zodat De Voorzorg pas in 1982 het koopcontract ondertekende.

Icoon: sociale woningbouw uit de jaren 1960.

52 VOORMALIGE PROTESTANTSE SCHOOL

KASTANJELAAN 40, HOENSBROEK

BOUWJAAR	1923
ARCHITECT	H.J. RIJSDIJK
STATUS	GEEN

Voormalige Protestantse School. Het ontwerp is uit 1923 van bouwkundige H.J. Rijdsijk. De vormgeving is strak en evenwichtig. Het gebouw is ruim 55 meter lang, bijna 15 meter breed en 9,90 meter hoog. De school herbergde 7 leslokalen, een bescheiden kantoor voor het hoofd en ruimte voor de schoolarts. Boven de lokalen is een zolder en midden in het gebouw, boven de ingang, torent een klokkentorentje. "Ned. Herv. School met den Bijbel" staat boven de voordeur.

De school is een initiatief van de 'Vereniging tot stichting en instandhouding van christelijke scholen met den bijbel te Hoensbroek en Brunssum'. Haar hoofdzetel was eigenlijk in Treebeek, waar zij al een schooltje beheerde. In 1923 werd de school aan de Kastanjelaan gebouwd.

Later kreeg zij de naam 'Koningin Wilhelminaschool'. De school telde in 1962 199 leerlingen. Uitgaande van dezelfde vereniging werd in 1920 ook met Protestantse-Christelijk kleuteronderwijs begonnen op de Steenberg.

53 OOSTENRIJKSE WONINGEN KASTANJELAAN

KASTANJELAAN 130 - 138 EN PAADWEG 2, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1948
ARCHITECT ONBEKEND
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

De woningen staan symbool voor de woningnood in de wederopbouwperiode na de Tweede Wereldoorlog.

Vanwege de grote woningnood kort na de oorlog stuurde op 1 maart 1948 het Ministerie een brief naar onder andere de gemeente Hoensbroek met de vraag naar belangstelling voor een deel van een contingent van 200 woningen, die door Oostenrijk geleverd zouden worden als een soort ruilhandel met Nederland. De Oostenrijkers zaten na de Tweede Wereldoorlog verlegen om voedsel en Nederland 'betaalde' deze woningen met zaden, gedroogde groenten en visconserven. De firma Thermobaugesellschaft GmbH uit Wenen die in Oostenrijk plaatseijke timmerfabrieken de elementen liet vervaardigen, verzamelde deze en stuurde ze per trein in onderdelen naar ons land. Een complete woning paste in 2 wagons.

Het zijn houten woningen, die gebouwd konden worden, zonder de grond en de kelder, voor een bedrag van 10.000 gulden en uitsluitend bestemd voor middenstanders. De gemeente moest binnen tien dagen laten weten of ze voor de levering van enkele woningen in aanmerking wenste te komen. Het gemeentebestuur liet weten 8 woningen te willen kopen.

In de loop van maart 1948 arriveerden acht woningen in Venlo, waarna ze tijdelijk werden opgeslagen in de gymzaal van de Heilige Montfortschool in Nieuw-Lotbroek. De Hoensbroekse gemeenteraad besloot voor de bouw van 6 woningen de percelen aan de Kastanjelaan en de Paadweg aan te kopen. De grond werd gekocht van N.V. PLEM voor gemiddeld nog geen 25 gulden per kleine roede (ongeveer 15 m²).

De andere 2 woningen werden gebouwd aan de Paludestraat, waarvoor de grond werd gekocht van de Woningvereniging Hoensbroek voor de prijs van 2 gulden per m².

In april 1948 werd de bouw van de woningen gegund aan aannemer Geurten. Op 4 juni 1948 werd de rijksgoedkeuring verleend voor het bouwen van acht Oostenrijkse woningen inclusief schuurtjes. Daarbij werden ook vanwege de schaarste aan bouwmaterialen door het Rijk de benodigde gedistribueerde materialen toegewezen zoals hout, betonijzer, metselstenen, dakpannen en cement. Aan aannemer Geurten werd door de gemeente een urgentieverklaring voor de aankoop van 40.000 kg cement afgegeven, die deze mocht kopen bij Bouwmaterialenhandel Meertens in Nuth.

Aangezien men voor deze woningen huurders nodig had die dit konden betalen, kwam het goed uit dat bij de gemeente Hoensbroek op 17 en 18 juni 1948 twee brieven binnen kwamen van de Katholieke Ambachtschool 'St. Joseph' en de RKHBS. 'St. Jan' te Hoensbroek, met het verzoek om woonruimte ter beschikking te stellen voor hun lerarenpersoneel. De zes woningen aan de Paadweg 2 en Kastanjelaan 130-138 werden beschikbaar gesteld voor leraren van de HBS St. Jan.

54 WONINGEN 'KLOOSTERKOLONIE' MARIARADE

EMMASTRAAT / EMMAPLEIN, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1914 - 1915
ARCHITECT JAN STUYT
STATUS GEEN

In 1915 verrees er een groep van 68 'Woningwet'-woningen in het open veld op de Weyenberg naast het Wolfshoofd. In opdracht van 'Ons Limburg' gebouwd, en ontworpen door huisarchitect Jan Stuyt (1868 - 1934). In de nabijheid was toen eveneens een klooster met kleine kerk gebouwd voor de 'Paters Minderbroeders Conventuelen' (Franciscanen). De afgelegen groep arbeiderswoningen 'klooster' ging in de volksmond de 'Kloosterkolonie' heten.

Het boterde niet tussen de paters en de invloedrijke pastoor Röselaers. Maar in 1930 werd er wel een heuse Lourdesgrot ingezegend, waaraan gelovige vrijwilligers bijna een jaar hadden gewerkt. Deze grot trok vele gelovigen, waardoor de Klooster-kolonie de allures van een Maria-bedevaartsoord kreeg. Blauw en wit, de kleuren van Maria, werden de kleuren van de kolonie: Mariarade was geboren. In 1949 werd deze naam officieel door de gemeente erkend.

In 1916/1917 ontwierp Stuyt vergelijkbare woninggroepen in het Lotbroekerveld, De Metten en De Butting. Die zijn inmiddels gesloopt. Het grote nadeel van de tijdens de Eerste Wereldoorlog en vlak erna gebouwde woninggroepen was de schaarste aan bouwmaterialen. Zo kon niet altijd met het geschiktste materiaal gebouwd worden, en waren bouwmaterialen aan de prijs. Dit resulteerde in relatief hoge huurprijzen, hetgeen de sloop van een aantal 'koloniën' heeft bespoedigd.

In 2015 werd het honderdjarig bestaan van de wijk gevierd. **Icoon van sociale woningbouw in jaren 1910-1930: de 'kolonie'.**

55 MARIAGROT MARIARADE

OP DE WEIJENBERG, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1929
ARCHITECT IR. L. SCHLÖSSER
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

In 1915 vestigden de minderbroeders-conventuelen een rectoraat in het gehucht Kouvenrade, waar een complete woonwijk was gebouwd voor de mijnwerkers van de Staatsmijn Emma. Deze wijk kreeg al spoedig de naam 'Kloosterkolonie'.

Omstreeks 1928 nam de toenmalige rector van het klooster, pater Fortunatus Delgijer (1921 - 1932), het besluit om in Kouvenrade voortaan een sacramentsprocessie te houden. Een weiland grenzend aan het klooster werd tot sacramentspark bestemd. Op 12 augustus 1928 werd met toestemming van pastoor Röselaers en de bisschop van Roermond de eerste processie gehouden, die een groot succes werd. Toen reeds gingen stemmen op om in het park een Lourdesgrot te bouwen.

Een actie van de vrijdenkersvereniging 'De Dageraad', die bij de staatsmijn Emma pamfletten had uitgedeeld waarin Maria belasterd werd, fungeerde als aanleiding en katalysator voor de daadwerkelijke bouw van de Lourdesgrot.

De uit ruw bewerkte blokken natuursteen opgetrokken Lourdesgrot is gebouwd naar een ontwerp van mijnbouwingenieur L. Schlösser, die ook toezicht hield op de bouw. In de grot staat een natuurstenen altaar. Rechts van het altaar staat een eveneens van natuursteen gemaakte preekstoel. Het beeld van O.L. Vrouw van Lourdes staat in een nis op circa twee meter hoogte rechts achter het altaar.

Na de bouw van de Lourdesgrot, die uitgroeide tot een bovenlokaal bedevaartsoord, werd de buurt 'Mariarade' genoemd. Tot 1960 lag de grot in een sacramentspark op circa 50 meter ter rechterzijde van de oude H. Hartkerk. Aanvankelijk stond voor de grot ook nog een beeld van een knielende Bernadette Soubirous, maar dit beeld is al geruime tijd geleden verwijderd.

Voor de grot waren in een halve cirkel banken geplaatst voor de gelovigen. In 1955 werd een ommuring geplaatst, waarop zeven terracotta reliëfs zijn geplaatst naar een ontwerp van beeldend kunstenaar Eugène Quanjel. De reliëfs beelden de Zeven Blijdschappen van Maria uit. Voor Limburg is de uitbeelding van de Zeven Blijdschappen uniek.

Door de bouw van de nieuwe H. Hart van Jezus kerk verdween in 1962 een groot deel van het park en kwam de grot een beetje achteraf te liggen. Georganiseerde bedevaarten worden niet meer gehouden, wel komen er nog bezoekers op eigen gelegenheid naar de grot. Ook worden er nog boeketten en kaarsen geplaatst.

56 BREDE SCHOOL MARIARADE

WEIJENBERGSTRAAT 8, HOENSBROEK

BOUWJAAR 2004 - 2005
ARCHITECT ARCHITECTENBUREAU VAN DEN HEUVEL DE WILDE
STATUS GEEN

Gebouwd in opdracht van de gemeente Heerlen als moderne en multifunctionele schoolvoorziening in de wijk. Hoofdgebruikers zijn de basisschool De Regenboog en de kinderopvang / buitenschoolse opvang van Humanitas.

Het architectenbureau Van den Heuvel De Wilde, oorspronkelijk gevestigd in Heerlen, opereert sinds 2014 vanuit de Leidenlaan in Maastricht. Niek van den Heuvel en Twan de Wilde verruilden in 1985 hun dienstverband als medewerkend architect bij middelgrote bureaus in Maastricht voor een zelfstandige praktijk. De opgedane ervaringen leidden tot een ontwerpfilosofie met als gemeenschappelijke drager het bouwen met materialen en (constructieve) mogelijkheden van de moderne tijd. Beleving van ruimte bepaalt voor een deel het architectonische denken. Het ene moment met veel zeggingskracht, een ander moment bewust ingetogen.

Zij ontwierpen binnen de gemeente Heerlen onder meer de grondgebonden woningen aan het Molenplein en groepen appartementen aan de Ganzeweide en de Wannerstraat.

57 KERK H. HART VAN JEZUS

HOMMERTERWEG 169, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1960 - 1962
ARCHITECT H. (HARRY) KOENE, MAASTRICHT
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

In 1915 vestigden de minderbroeders-conventuelen een rectoraat in het gehucht Kouvenrade, waar zij in hetzelfde jaar een kloostertje en een eenvoudig op de neogotiek geënt zaalkerkje bouwden, dat als hulpkapel fungeerde. In 1947 werd Mariarade verheven tot rectoraat.

Omdat eind vijftiger jaren dit kerkje veel te klein werd besloot de parochie tot de bouw van een nieuwe kerk. Architect Harry Koene uit Maastricht maakte hiervoor een ontwerp, dat op 27 juni 1960 werd goedgekeurd. Wel bracht Koene op verzoek een paar kleinere wijzigingen aan. Sacristie/klooster en kerk kwamen in een L-vorm te liggen zodat een plantsoen ontstond waarop de campanile gezet werd.

In de breedte opgetrokken met baksteen beklede betonskelet zaalkerk met ingesnoerd voorportaal en koorpartij, waardoor de kerk in totaliteit een kruisvormig grondplan heeft. De kerk heeft een crypte (die als dagkerk en als vergaderruimte voor de religieuze congregaties zou fungeren) en een campanile. De banken zijn axiaal opgesteld.

In 1960 begon men met het bouwrijp maken van het terrein. Op 25 juni 1961 werd de eerste steen gelegd door vicaris-generaal P. van Odijk. Op 16 juni 1962 werd de kerk door Mgr. Moors geconsacreerd. Het klooster werd in 1964 in gebruik genomen. De oude kerk en het oude klooster werden vervolgens gesloopt. In 1965 werd de achterwand van het koor, die door vlekken ontsierd was, opnieuw opgemetseld.

De Heerlense glazenier Eugène Quanjel maakte voor de kerk vier raampartijen in glasappliqué. Dit procédé, waarbij gekleurd antiek glas tussen twee platen helder glas is opgenomen, heeft als voordeel dat niet met roeden gewerkt hoeft te worden en dus ook kleine stukjes glas gebruikt kunnen worden. De wanden in het schip hebben typische franciscaanse thema's: het Zonnelied van Franciscus en de preek van Antonius van Padua voor de vissen. De ramen beslaan elk zo'n 80 m². Het op het zuiden gerichte Zonneliedvenster is in heldere kleuren gemaakt, waarin de kleur geel overheerst.

In het Antoniusvenster op het noorden gericht overheerst de kleur blauw. De glaswanden op het priesterkoor zijn non-figuratief. De glasappliqué-ramen bepalen in niet geringe mate de sfeer en monumentaliteit van het kerkgebouw.

Vanwege het sterk teruglopende kerkbezoek werd de kerk op 8 januari 2015 gesloten. De kerkelijke procedure voor de onttrekking aan de eredienst is nog gaande.

58 AANGEKLEDE LEEGSTAND

HOMMERTERWEG 7 - 9, HOENSBROEK

De Akerstraat Noord stond aan het einde van de vorige eeuw bekend om de leegstand en drugsoverlast. De ondernemers van de Akerstraat Noord hebben zich destijds verenigd en zijn begonnen om 'hun' straat weer terug te brengen in de oorspronkelijke staat; een winkelstraat op de grens van Hoensbroek (Heerlen) en Treebeek (Brunssum).

Nadat diverse panden, vaak met subsidies van de overheid, waren opgeknapt en de coffeeshops verdwenen waren, kreeg de straat steeds meer van haar oude flair terug. Steeds meer ondernemers vestigden zich in de straat en momenteel is het grootste deel van de panden in gebruik als winkelpand, met daarboven woningen.

Toch blijven er altijd een klein aantal winkels leegstaan. Daarom zijn de ondernemers zelf creatief geworden. Zij hebben de gevels, met name de raampartijen, voorzien van levensgrote stickers. Op die manier komen leegstaande panden tot leven.

Hier en daar is de uitwerking niet zonder knipoog gedaan. Een knipoog naar het verleden en soms een persoonlijke knipoog.

59 FOTO WANDERS

AKERSTRAAT NOORD 130, HOENSBROEK

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

1924
ONBEKEND
AFFECTIEF MONUMENT

Deze winkel met bovenwoning op de hoek van de Akerstraat-Noord en de Hommerterweg staat symbool voor een bloeiend winkelcentrum uit het interbellum.

Het gebouw ligt tegenover de vroegere hoofdingang van de Staatsmijn Emma die op het gebied van de gemeente Heerlen lag. Het gebouw dateert uit 1924 en heeft zijn karakter in hoofdopzet goed bewaard.

Het kent een sobere baksteenarchitectuur met gestileerde siermotieven die verwijzen naar art deco. Dit komt vooral tot uiting bij de ingangspartij van de winkel op de hoek van beide straten en de markante overgang naar de rechter bebouwing aan de Hommerterweg.

Dhr. L. Geraets was de bouwheer en vestigde er een winkel in huishoudelijke artikelen en ijerwaren.

60 VOORMALIG WINKELPAND DE GRUYTER

AKERSTRAAT NOORD 180 EN HOEK KOUVENDERSTRAAT, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1927
ARCHITECT ONBEKEND
STATUS GEEN

Karakteristiek hoekwinkelpand uit de jaren 1920. Superkruidenier Piet de Gruyter en Zoon zagen er op toe dat de onder hun toezicht ontworpen en gebouwde winkels vrijwel nooit 'gewoon' waren.

In deze De Gruyter zijn vooral de originele delen van de benedenwinkelpui de moeite waard. Blauw geglaazuurde sierbetegeling ('Delfts blauw') met idem reliëfs als bekroning. De reliëfs tonen de Griekse god Hermes, god van de handel.

Aardig detail: uit het archief van de aardewerkfabrikant De Porcelyne Fles (Delft, sinds 1652) blijkt dat de materialen voor de winkelpui in 1927 naar Hoensbroek zijn geleverd.

Grootgrutter De Gruyter bestaat al sinds 1976 niet meer. Maar eens was het een begrip in Nederland met in de topjaren 1960 meer dan 550 winkels en 7.500 personeelsleden. De winkelketen werd ook lang gezien als 'katholiek', terwijl protestanten vaker bij de concurrent Albert Heyn kochten.

Dit winkelpand is nog in gebruik geweest bij andere uitbaters, maar heeft ook perioden van leegstand en achteruitgang gekend. Anno 2016 weer in gebruik als winkelpand.

61 GEZELLENHUIS

HEISTERBERG 4 - 8, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1925 - 1927
ARCHITECT WILLEM FREDERIK FONTEIN
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

Dit fragment van een omvangrijk ensemble verwijst door zijn functie als huisvesting van jonge katholieke vrijgezelle mijnwerkers naar het mijnverleden van deze streek. Aldus vormt het een zeldzaam relict van ons cultuurhistorisch erfgoed.

Het R.K. gezellenhuis 'Emma' werd gebouwd tussen 1925 en 1927. De officiële opening, in bijzijn van Mgr. Dr. H. Poels, was op donderdag 5 januari 1928. Het gezellenhuis is gebouwd voor rekening van het ondersteuningsfonds der staatsmijnen in Limburg naar het plan van Willem Frederik Fontein (1891 - 1963).

Het huis was bedoeld voor onderdak van ongehuwde jonge mannen en er was plaats voor 150 mensen. In 1971 betaalden ze 11 gulden per dag.

Het huishouden werd vanaf het begin tot 1964 bestierd door de zusters Dienaressen van de H. Geest. Deze zusters woonden in een inpandig klooster. In de broodkelder werden dagelijks 1.000 boterhammen gesmeerd!

In de crisisjaren werd er ook nog soep voor schoolkinderen gemaakt in opdracht van Kinderzorg van de St. Vincentiusvereniging. In 1933 besloot het R.K. Gezellenhuis een maaltijd te verstrekken aan een 40-tal Hoensbroekse werklozen. Als hoofd van de zielzorg was er een rector, pater Donatus Bakker en er was een huiskapel waar iedere dag een H.Mis gelezen werd.

Verder was er een ruime eetzaal, een grote modern ingerichte keuken en een bibliotheek.

Toen er in 1973 sprake was van het opdoeken van het gezellenhuis heeft met name de Unie BLHP en de AVG zich daartegen verzet. Dankzij contacten met de Stichting Samenlevingsopbouw en het Stadsgewest Oostelijke Mijnstreek en de financiële garanties van de gemeente Hoensbroek en zes omliggende gemeenten werd het mogelijk het gebouw ingrijpend te vernieuwen voor 2.200.000 gulden.

Eerst werd in 1975 het allernoodzakelijkste opgeknapt en in 1978 zijn van de oorspronkelijke 200 kamertjes 100 ruime woonegelegenheden gemaakt. Het huis was toen aangekocht door de Stichting Huisvesting Alleenstaanden in Limburg.

Op 1 januari 1992 valt het doek voor pension Heisterberg. Het Streekgewest stopt de subsidie. De bewoners werden ondergebracht in reguliere instellingen.

62 LOMA HUIS

BUTTINGSTRAAT 24, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1928
ARCHITECT ARNOLDUS ULRICUS INGWERSEN (1882 - 1936)
STATUS RIJKSMONUMENT

Dit gebouw met zijn karakteristieke architectuur, een combinatie van Traditionalisme, Expressionisme en elementen van de Amsterdamse School, verwijst door zijn specifieke functie als huisvesting van protestantse jonge mijnwerkers naar het mijnverleden van deze streek.

Het Lomahuis is in 1928 gebouwd als gezellenhuis voor protestantse vrijgezelle mijnwerkers door het Amsterdams Jongelings Verbond. Voor het bouwplan werd de gereformeerde architect Arnoldus Ulricus Ingwersen uit Amsterdam in de arm genomen. Het gebouw heeft dan ook enige karakteristieken van de Amsterdamse school en is een van de weinige gebouwen in deze stijl in Hoensbroek.

Het pand heeft een steil oprijzend zadeldak. De hoge schoorsteen is een verticale tegenbeweging van de sterke horizontale vensterreeksen op de eerste verdieping en is helaas gedeeltelijk gesloopt. De doorschietende dakgoten eindigen met opkrullend gebaar. In de oostgevel bevindt zich een langgerekte erker en een gewelfd balkon ondersteund door een gemetselde ronde kolom. De borstwering bestaat uit metselwerk in blokverband met het motief van een vlechtwerk.

Het beheer en verhuren van de circa dertig kamers werd na de opening overgedragen aan de Limburgse Organisatie voor Jonge Mannen. De afkorting 'Laat Ons Maar Aanpakken' werd ook veelvuldig gebruikt.

Na de 2e wereldoorlog was er nog nauwelijks belangstelling voor deze woonvorm en werd het pand in 1949 verkocht aan de 'Stichting Avondvrede', die het gebouw tot april 1972 exploiteerde als bejaardentehuis voor circa 35 bejaarden.

In april 1972 verhuisden de bejaarden naar een nieuw onderkomen aan de Professor Asserstraat 2, Bejaardenhuis 'De Schutse', dat tot 2005 in gebruik was. Toen verhuisde men naar "Emmastaete" en werd 'De Schutse' gesloopt.

Na 1972 is het Lomahuis in gebruik als appartementencomplex voor alleenstaande mannen. Het gebouw verkeert momenteel in desolate staat van onderhoud.

63 MIJNWERKERSWONINGEN

BUTTINGSTRAAT 28 - 46 EN NIEUWENHOFSTRAAT 2 - 20, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1908 - 1910
ARCHITECT BOUWBUREAU DER STAATSMIJNEN
STATUS RIJKSMONUMENT

De woningen vormen het beste voorbeeld van het oudste type mijnwerkerswoningen dat door de Staatsmijnen is gebouwd. Ze werden omstreeks 1908 - 1910 gebouwd in een traditionele bouwstijl. Het ontwerp voor de woningen was van het Bouwbureau der Staatsmijnen. Precies op dat moment ging de nieuwe Staatsmijn Emma op 250 meter vanaf dit complex in productie en nam de behoefte aan woningen voor het mijnpersoneel explosief toe.

De voormalige mijnwerkerswoningen zijn van cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van een sociaaleconomische en typologische ontwikkeling.

De panden bezitten architectuurhistorische waarde vanwege het bijzondere belang voor de geschiedenis van de volkshuisvesting. Ensemblewaarde ontleen de panden aan de situering binnen een complex van in totaal twintig woningen op een licht glooiend terrein en ze zijn van belang voor het aanzien van dit deel van Hoensbroek terwijl de aanwezigheid van tuinen (als herinnering aan de specifieke voorzieningen voor mijnwerkers) van historische betekenis wordt geacht.

De panden zijn van algemeen belang wegens de redelijke mate van architectonische gaafheid van het exterieur en de hoge mate van architectuurhistorische en typologische zeldzaamheid, tevens zijn de panden van een bijzondere ouderdom.

Het zijn de eerste woningen die in Hoensbroek gebouwd werden voor de huisvesting van personeel van de nieuwe Staatsmijn Emma, waarmee ze symbool staan voor de explosieve groei van Hoensbroek in de jaren die hierna volgden.

64 MUZIEKSCHOOL HOENSBROEK

BUTTINGSTRAAT 47, HOENSBROEK

BOUWJAAR

1968

ARCHITECT

IR. A. (LEX) SCHWENCKE, SCHWENCKE - BOSCH ARCHITECTEN BNA, MAASTRICHT

STATUS

AFFECTIEF MONUMENT

De Muziekschool Hoensbroek is gebouwd naar een ontwerp uit 1967 van de architect Ir. A. (Lex) Schwenke. De bouw vond plaats in 1968, de ingebruikname januari 1969 en de officiële opening dateert van april 1969.

In tegenstelling tot de wederopbouwstijl met veel beton en grote maten mag deze muziekschool meer een icoon van de tijd die volgt genoemd worden. Er is meer aandacht voor variatie in de architectuur en meer respect voor het milieu.

Kenmerken zijn het introduceren van kleinere maten, de menselijke maat en het weer toepassen van baksteen. De verschillende bouwmassa's zijn gerangschikt met gebruikmaking van het landschap en de hoogteverschillen.

Opvallend zijn de reeksen ramen die gekoppeld zijn tot horizontale architectuurelementen, sprongen in de gevel en een beweeglijke daklijn. Een ander in het oog springend detail is de grote raamomranding.

Het moderne pand is er gekomen dankzij de inzet van Piet Stalmeier (1912 - 1990). Hij was vanaf 1945 gedurende 27 jaar directeur van de Hoensbroekse muziekschool. Voordien was de school gehuisvest in een pand aan de Burgemeester van der Kroonstraat.

65 SINT JOSEPHKERK

SINT JOSEPHSTRAAT 20, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1938 - 1951
ARCHITECT A.J.N. (ALPHONS) BOOSTEN
STATUS GEMEENTELIJK MONUMENT

Monumenten staan stuk voor stuk symbool voor onze cultuur. Voor kerken geldt dit in het bijzonder. Daarom kunnen op de monumentendag 2016 met het thema iconen en symbolen de kerken in Hoensbroek en Heerleheide niet onbesproken blijven.

Veel mijnwerkers van de Staatsmijn Emma die woonden in de Passart gingen oorspronkelijk naar de kerk in Hoensbroek of Nieuw Einde. In 1930 werd de parochie van de Passart opgericht. Aanvankelijk gebruikte men de klaslokalen van de Sint Josephschool als noodkerk. Alphons Boosten kreeg in 1939 opdracht een nieuwe kerk te ontwerpen. Als gevolg van de Tweede Wereldoorlog werd dat pas in 1948 geëffectueerd. Alphons Boosten wordt weleens de beste Limburgse kerkenbouwer van de twintigste eeuw genoemd. Zijn belangrijkste collega's tijdens het Interbellum waren Peutz en Wielders.

Alphons Boosten en Jos Ritzen hadden in 1921 in Maas-tricht een controversiële koepelkerk gerealiseerd die deed denken aan een moskee. Ze hadden daarmee afstand genomen van de traditionele neogotische bouwstijl en waren een modernere weg ingeslagen. Ze kregen daardoor lange tijd geen kerkelijke opdrachten meer kregen. Toch ontwierp Boosten uiteindelijk circa 25 kerkgebouwen waarvan er iets meer dan 20 uitgevoerd zijn zoals ook de Sint Josephkerk van de Passart en de Sint Gerardus Majellakerk in Heksenberg.

Boosten had een voorkeur voor baksteen, wijde rondbogen en tekende vaak een silhouet van torens en schuine daken dat meer geïnspireerd lijkt op de lokale ambachtelijke bouwwijzen dan op de voorgeschreven kerkelijke bouwstijl. Hij zou Romaanse dorpskerken in Frankrijk als voorbeeld gebruikt kunnen hebben.

Opvallend zijn de gesloten gevels waarin smalle hoog oprijzende ramen met ronde bogen zijn gesneden. Ook de geleding van het geheel in kleinere bouwmassa's, afgedekt met verschillende zadeldaken is een kenmerk van zijn kerkenbouw.

In de Passart heeft het geheel de vorm van een kruisbasiliek waarbij het middenschip, het transept, een verhoogd priesterkoor, een lage narthex en de absis als afzonderlijke elementen zijn te herkennen. Vanwege het overlijden van Boosten maar ook door geldgebrek is de toren nooit gebouwd. Op de voorgevel stond een bescheiden kruis. Ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de parochie in 1980 werd besloten om een dakruiter met carillon te plaatsen.

De bakstenen wanden en de ronde bogen geven het interieur een overtuigende samenhang. Het hoge licht valt binnen door de smalle bijna spleetachtige ramen, de grote en kleine ronde vensters, en de op een dwerggalerij gebaseerde ramenrij in de absis. Zeer opmerkelijk zijn de betonnen spanten die in het zicht gebleven zijn.

66 VOORMALIGE GRAANMAALDERIJ

AKERSTRAAT NOORD 310 EN 312, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1890
ARCHITECT ONBEKEND
STATUS RIJKSMONUMENT

Dit negentiende-eeuwse object bezit cultuurhistorische waarde omdat het inzicht geeft in de ontwikkeling van bedrijf en techniek. In die hoedanigheid heeft het al vaker een rol gespeeld in de programma's van Open Monumenten Dagen.

De gevelarchitectuur van de molenaarswoning volgt het traditionele patroon terwijl de functionaliteit van de maalderij dit patroon doorbreekt met een andere maatvoering en een hoger gelegen werk/laad- en losvloer. De gevel van de maalderij heeft zeven authentieke 20-ruitsvensters.

In de molenaarswoning zijn vensters gebruikt met kleinere raamvleugels. Bovendien zijn in de woning alle tien de gevelopeningen consequent voorzien van bij elkaar passende bovenlichten.

De twee panden maken deel uit van doorgaande lintbebouwing langs de belangrijke radiale verbinding van Heerlerheide naar Hoensbroek. In de gevelarchitectuur is de historische twee-eenheid zichtbaar van wonen en werken. Door de hedendaagse functiescheiding van woonwijk en bijvoorbeeld bedrijfsterrein zien we dat tegenwoordig weinig meer.

De gevels worden beëindigd door een gootlijst met gootklossen. Daaronder bevindt zich een dubbele uitkraging in de vorm van een bloktand. Daarboven zijn symmetrisch dakkapellen aangebracht met een rondboogvenster en zes ruiten.

Ze passen in het ritme van de totale gevel. Merkwaardig zijn de twee topgevelachtige versieringen met drie verticale elementen, een boog en uitgemetselde steenlagen. Het front van de woning heeft een krachtige symmetrie door een compositie met een extra driedeling van de vensters, links en rechts van het midden. De gevelindeling van de woning is daardoor piramidaal van opzet. De as van de voordeur, het middenraam en de genoemde versiering bepalen de symmetrie. Deze indeling wordt versterkt door de reeds genoemde gevelopeningen aan weerszijde van de voordeur.

Opvallend zijn de vele bogen met lichtrode baksteen, aanzetstukken en sluitstenen van natuursteen. Het linkerdeel, de maalderij, heeft in de eerste verdieping vijf bogen terwijl het rechterdeel, de woning, het met drie moet doen. De maalderij en de woning hebben samen in alle bouwlagen respectievelijk 10 en 14 bogen.

De vensterdorpels rusten op kleine decoratieve consoles. Het front van de maalderij is asymmetrisch door de combinatie van dubbele deur en grote bedrijfspoort. De aantrekkingskracht van deze gevelelementen is versterkt door het aanbrengen van een rode kleur. Het is jammer dat de reclame niet meer aansluit bij het historische karakter van dit dubbelpand.

67 SPORTHAL IN DE BIESSEN

GRAVIN VAN SCHÖNBORNLAAN 4, HOENSBROEK

BOUWJAAR
ARCHITECT
STATUS

2002
JEANNE DEKKERS
JONG MONUMENT

Het ontwerp is van Jeanne Dekkers. Zij presenteert haar ontwerpen van iconische gebouwen graag vanuit een poëtisch ingenieursschap. Een van haar bekendste werken is Hogeschool Amsterdam. Over sporthal 'In de Biesen' vertelt zij in de Peutz-lezing van 2009 het volgende:

"Zoeken naar de essentie van een ontwerp-opgave vormt de basis van het creëren. Dit zoeken begint met kijken en luisteren naar de opgave. Naast de gegeven randvoorwaarden ga ik op zoek naar de dingen die niet gezegd maar wel bedoeld worden en die leiden tot een poëtisch gebouw. Zonder dit proces zouden veel ontwerpen een dode doos geworden zijn. Vanuit de stilte en de leegte, ontdaan van vooropgestelde ideeën en beelden, is kijken en luisteren een voorwaarde om zo veel mogelijk te zien. Dan vind je de aspecten die aanleiding geven om tot de essentie van het ontwerp te komen. Ieder gebouw is een antwoord op vele vragen, die wel of niet worden gesteld."

"Het ontwerpen van een gebouw begint met het kijken en luisteren naar de plek, het programma van eisen, de identiteit en de cultuur van de gebruiker. In een opgave worden de harde wensen en eisen helder geformuleerd. Daarnaast is het doorgronden van de niet zichtbare maar zeer essentiële elementen van de opdracht een kunst. De geaardheid van de gebruiker met zijn ontwikkelde cultuur is zeer belangrijk."

De sporthal in Hoensbroek mocht geen rechthoekige sportdoos worden maar moest de vitaliteit van sporten verbeelden. Zo luidde de opgave van de gemeente Heerlen.

"In het vlakke deel van het heuvelachtige landschap zocht ik naar een gespierd gebouw, waarvan de buitenkant en de binnenkant een markant karakter zouden hebben. In die tijd las ik mijn kinderen voor uit Jonas en de walvis. De walvis groot en glanzend aan de buitenzijde, de baleinen als ribben van de maagwand aan de binnenzijde inspireerden mij tot het maken van schetsen. Een glanzend gekromd volume, neergestreken in een groene weide. De kromming, met eenzelfde spanning als een startende hardloper, wordt aan de binnenzijde humaan door gebogen houten spanten die het zilveren dak dragen. De opvouwbare scheidingswanden zijn opgeborgen in het dak en steken daar als vinnen doorheen. In deze vinnen is ook de luchtbehandelingsinstallatie opgenomen. De kantine zweeft in een licht doosje vóór de massa van het gebouw."

68 CHRISTUS KONINGKERK

PIUS XII-PLEIN 1, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1964
ARCHITECT SWINKELS EN SALEMANS
STATUS JONG MONUMENT

De betonnen kerken in Limburg zijn bijna allemaal iconen, ze laten internationale invloeden zien. Is het huis van God een plaats van samenkomst, een rituele offerplaats of als zomaar gewoon een plek onderweg? Deze kerk gebouwd tijdens het Tweede Vaticaans concilie laat ons nadenken over het rijke Roomse leven en de veranderingen in de samenleving.

De Christus Koningkerk toont een geheel ander kerkbeeld en symboliseert daarmee de veranderende opvattingen in de samenleving. De bouwers van grote projecten in de mijnstreek motiveerden het gebruik van beton vanuit de noodzaak mijnschade te voorkomen. Beton was in de naoorlogse periode ook een optie om goedkoop te bouwen. Deze overwegingen vormden echter ook een argument om vernieuwingen door te voeren en te experimenteren met andere minder kostbare materialen dan tot nu toe gebruikelijk waren.

Dit ontwerp kende ook verschillende noviteiten. De doopkapel en sacristie werden ondergebracht in het kerkgebouw en niet als quasi-zelfstandige ruimtes tegen de kerk aangebouwd. De kerk werd opgetrokken uit geprefabriceerde betonnen elementen. De kerk was met zijn 6 à 7 meter hoogte de laagste kerk van Nederland.

Er was gezamenlijke ruimte voor de pastoor, de kapelaan en de huishoudster. In deze 'pastorie' was ook een 'credozaal' opgenomen als vergaderzaal, repetitielokaal voor de zangkoren, maar ook als gelegenheid voor koffietafels.

De Christus Koningkerk heeft een lage rechthoekige kerkzaal en een losstaande klokkentoren. Het gebouw moet gezien worden als herkenningspunt binnen de wijk Nieuw-Lotbroek. Toch is het even zoeken om deze bijzondere kerk te vinden. We zien een buitengewone betonconstructie die geïnspireerd lijkt te zijn op origami; het vouwen van papier. De wanden zijn samengesteld met 24 V-vormige betonelementen van 22 cm dik 8 m lang. Het dak bestaat uit 13 eveneens V-vormige schalen van 8 cm dik en 23 m lang. In de dak elementen zijn platen van kunstharsschuim verwerkt.

Deze geprefabriceerde elementen zijn in 1964 onder grote publieke belangstelling getransporteerd en ter plaatse binnen enkele dagen gemonteerd. Onder het dak zijn de min of meer identieke kopgevels geplaatst met boven de toegangsdeuren een uitspringend oksaal op zes kolommen.

69 EEN HISTORISCHE BROUWERIJ?

OVERBROEKERSTRAAT 110, HOENSBROEK

BOUWJAAR XVII, NIEUWBOUW 2012
ARCHITECT DREESSEN WILLEMSE HEERLEN (NIEUWBOUW)
STATUS JONG MONUMENT

Dit relict van een wellicht zeventiende-eeuws gebouw vormt een zeldzaam icoon van een verleden gekoppeld aan het heden. Een verleden dat grotendeels onopgehelderd blijft.

Tot 2011 lag aan de Overbroekerstraat in Hoensbroek een oude bebouwing met een bewogen geschiedenis. Vanwege ernstige verwaarlozing en leegstand was deze vervallen tot een ruïne met een deplorabel aanzicht. In dat jaar is deze met uitzondering van een meer solide kern geamoveerd door de huidige eigenaren, Remy en Jolanda Boosten. Het resterende gedeelte is door hen in 2011 - 2012 met zorg gerestaureerd en goed geïntegreerd in een hedendaagse nieuwbouwwoning naar een ontwerp van architect Lars Dreesen.

Het resultaat is illustratief voor de stelling dat oud en nieuw goed kunnen harmoniëren en het geheel met een extra dimensie kunnen verrijken.

Het complex bestond oorspronkelijk uit 3 woonhuizen, de huisnummers 106, 108, en 110. Nummers 106 en 108 waren reeds in 1975 gesloopt. Woonhuis 110 bevatte de in 2011 gesloopte linkervleugel met in de voorgevel het jaartal 1774. Wellicht dateerde deze vleugel dus uit de zeventiende eeuw met een vernieuwde voorgevel uit 1774.

Tijdens een inspectie door de bouwhistoricus André Viersen op 5 mei 2013 bleek dat een historisch uiterst belangrijk fragment van de oorspronkelijke bebouwing behouden bleef. Tevens bleek dat dit bouwdeel in de loop van zijn geschiedenis talrijke aanpassingen heeft gekend. Dat maakt een verantwoorde bouwhistorische analyse met datering moeilijk. Toch lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat dit object in oorsprong dateert uit de 17e eeuw.

Opmerkelijk is dat er geen sporen van stookplaatsen of van een trap naar de verdieping te vinden zijn in het oude restant. Vooralsnog blijft de oorspronkelijke bestemming van dit enigmatisch gebouw een open vraag. De architectuur van de 17e eeuw, alsmede de interventies uit de 18e eeuw getuigen van een zekere welstand. Door het gesloten karakter, het ontbreken van sporen van stookplaatsen en van een trap lijkt een woonfunctie uitgesloten. Vooral vanwege de relatief beperkte dikte van de muren lijkt een verdedigingsfunctie in relatie tot kasteel Hoensbroek evenmin een optie.

Vrijwel zeker zal dit opmerkelijke gebouw in oorsprong een specifieke utilitaire functie gehad hebben. De talrijke ventilatiesleuven (vaak abusievelijk als schietgaten aangeduid) op de verdieping kunnen wijzen op een eest; een droogzolder bijvoorbeeld voor mout, die past bij een bestemming als bierbrouwerij. Evenmin valt thans uit te sluiten dat de bovenruimte bedoeld was voor het drogen van veldvruchten maar dat voert niet tot een verklaring voor de opmerkelijke structuur van de begane grond met haar verschillende gewelfde ruimten.

Dit alles blijft in dit stadium gissen wat gemakkelijk kan leiden tot vergissen!

70 CLUBHUIS F.C. HOENSBROEK

FREDERIKSTRAAT 50, HOENSBROEK

BOUWJAAR	2006
ARCHITECT	MOEDERSCHEIM MOONEN ROTTERDAM
STATUS	JONG MONUMENT

In september 2006 werd voor de amateurvoetbalvereniging F.C. Hoensbroek een nieuw clubhuis opgeleverd. Het belangrijkste uitgangspunt van het concept was het overzicht over de velden voor een optimale beleving van het voetbal.

In het ontwerp is de middellijn van het hoofdveld als hartlijn genomen van de kantine. Vanuit daar werd 60 cm boven het maaiveld een verdieping ontwikkeld die de representatieve ruimtes herbergt zoals de kantine en de bestuurskamer.

De overige onderdelen van het programma zijn ondergebracht in het souterrain. Dit souterrain is bereikbaar vanuit de entree waarna via de trappartij aan de achterzijde de velden kunnen worden betreden.

Het gebouw beslaat 726 m² ruimte en bestaat uit een horecaruimte, bestuurskamers, kleedfaciliteiten, bergingen en een terras.

Er is gekozen voor een heldere vormtaal die wordt versterkt door een verfijnde detaillering en een helder materiaalgebruik als metselwerk, beton, hout en glas.

71 HORSTPLEIN

HORSTPLEIN, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1913 - 1922
ARCHITECT JAN STUYT
STATUS AFFECTIEF MONUMENT

Het plein maakt deel uit van de woninggroep van 262 woningen, door 'Ons Limburg' als eerste project voor de 'woningvereniging Hoensbroek' gebouwd in de jaren 1913 (100), 1918 (90) en 1922 (72) als 'Slak-Horst-Metten'.

Het plein past als openbare groenvoorziening in de opzet van de zogenaamde tuinstadgedachte van Ebenezer Howard, waarvoor architect Jan Stuyt naar Engeland en Duitsland reisde om het ontwerp van arbeiderswijken te bestuderen.

Op de plaats van de nieuwbouw aan het plein lag voorheen de Katholieke Ambachtschool 'St. Joseph', die in de zeventiger jaren van de vorige eeuw is afgebroken. Daarnaast liggen nog een tweetal zogenaamde Oostenrijkse woningen, die in 1948 zijn gebouwd voor leraren van de ambachtschool.

Volgens de inventarisatie mijnmonumenten uit 1978, ontwierp Jan Stuyt in het Hoensbroekse o.a. een woninggroep, van 262 woningen gebouwd door 'Ons Limburg' voor de woningvereniging Hoensbroek in de jaren 1913 (100), 1918 (90) en 1922 (72) als 'Slakken-Horst-Metten'.

Aan de Mettenstraat zijn woningen gesloopt. Het eerste project van 100 woningen uit 1913 heet 'De Eerste Stap' en bestaat vooral uit rijtjes huizen en twee-onder-een-kap woningen. Er is veel aandacht voor de hoekoplossingen en de verkaveling in het gebogen stratenpatroon.

Een bakstenen poort met de tekst: "de 1ste STAP" vormde de toegang tot deze besloten buurt. De aanzetten van deze poort zijn nog te zien in de Van Rossumstraat evenals de pomphuisjes waaruit water gehaald kon worden. De waterleiding was toen nog niet aangelegd.

Aan het Pastoor Roselaerenplein staat een huis met torentje. De naam van zo'n torentje dat ook veel wordt gebruikt als vieringtoren op kerken is afgeleid van een ruiter die de nok van een gebouw lijkt te berijden: dakruiter. Hij gebruikte vaker torenachtige accenten op zijn paleisachtige openbare gebouwen. In de gebruikelijke driedeling van een hoofdgebouw met twee ondergeschikte zijvleugels was het torentje de bekroning van het hoofdgebouw. Deze driedeling kan worden gezien als een verwijzing naar de drie-eenheid in het Christendom; God de vader, de Zoon en de Heilige Geest of metafoor van de maatschappelijke verhoudingen en de machtige hiërarchie van bijvoorbeeld directeur, het middenkader en de arbeiders in het mijnbedrijf.

In de gesloten hoek van het Röselaersplein vindt men deze stedenbouwkundige driedeling terug. Het hoofdblok zijn de twee-onder-een-kap woningen met links en recht hoekwoningen die als vleugels van een hoofdgebouw in een symmetrische opstelling een driehoek creëren. Het lijkt er op dat hij hier op symbolische wijze aan de mijnwerkerskolonie een "koninklijke onderscheiding" wilde toevoegen.

De Heemkundevereniging Hoensbroek ijvert voor het laten terugplaatsen van de stenen boog, die destijds verdwenen is ten gevolge van mijnschade.

72 VOORMALIG GEMEENTEHUIS HOENSBROEK

NIEUWSTRAAT 37, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1910 - 1911
ARCHITECT EG. MEIJERS-CROUTE, MAASTRICHT
STATUS GEMEENTELIJK MONUMENT

Sinds de zelfstandige gemeente Hoensbroek per 1 januari 1982 deel werd van de gemeente Heerlen staat het voormalige raadhuis aan de Nieuwstraat symbool voor de Hoensbroekse identiteit.

Door de komst van de mijnen en de ontwikkeling en groei, die Hoensbroek te wachten stonden, werd al snel duidelijk, dat de in 1871 in gebruik genomen school annex raadhuis op het kruispunt Hoofdstraat/Nieuwstraat niet meer kon voldoen aan de eisen van de nieuwe tijd. Er moest een representatief en voor zijn taken berekend nieuw gemeentehuis komen. Voor de bouw hiervan werden door de gemeente percelen grond aangekocht aan de toenmalige Flattestraat (nu Nieuwstraat).

Om aan de vraag naar onderwijsfaciliteiten te kunnen voldoen werd dit plan meteen uitgebreid met een nieuwe lagere school.

Het gemeentehuis werd op 31 augustus 1911 officieel geopend. Op 18 augustus 1923 besliste de gemeenteraad, dat de voorgevel verfraaid moest worden. Er komt een gevelsteen met het wapen van Hoensbroek en er wordt een klokkentoren met een verlicht uurwerk op het dak geplaatst, waardoor het gebouw een monumentaler aanzien krijgt.

In de periode 1975 - 1976 onderging het gebouw een forse verbouwing, waarbij een groot deel van de voormalige lagere school ernaast bij het gebouw werd betrokken. Ook werd hier een balkon aangebracht boven de nieuwe entree en het plein voor het gebouw werd heringericht. De voormalige Staatsmijnen, nu DSM geheten, financierden een fraaie fontein vóór het gebouw.

Tot aan de gemeentelijke herindeling bleef het gebouw als gemeentehuis in gebruik. Daarna werd het nog een paar jaar gebruikt door enkele gemeentelijke diensten. Nadat het daarna een tijd lang huisvesting had geboden aan een dienst van het ministerie van Landbouw en Visserij stond het jarenlang leeg.

Het gebouw was inmiddels in particuliere handen gekomen en na een periode van onduidelijkheid over de toekomst ervan ontwikkelde de eigenaar plannen voor een gezondheidscentrum met huisartsen, fysiotherapie en apotheek in het gebouw.

Door een faillissement raakten deze plannen in 2013 toch weer op de lange baan. Maar na een overname ziet het er naar uit, dat in de loop van 2016 het geplande medisch centrum er toch zal komen.

In 2013 besloot het college van B&W om de voorgevel op te nemen op de lijst van gemeentelijke monumenten.

73 WINKEL MET BOVENWONING

NIEUWSTRAAT 66, HOENSBROEK

BOUWJAAR	1919
ARCHITECT	ONBEKEND
STATUS	AFFECTIEF MONUMENT

Deze winkel met bovenwoning aan de Nieuwstraat 66 staat symbool voor een groeiende middenstand vanaf het begin van de twintigste eeuw in Hoensbroek.

Het huis vormt het begin van een goed-aansluitende straatwand met de nummers 46 tot 68 van iets latere datum. Blijkens een jaartal op de gevel zal de winkel uit 1919 dateren. De winkelpui op de begane grond is vrij recent en doet ernstig afbreuk aan de gevel van de bovenbouw. Dat geldt iets minder voor de nieuwere deuren en de dakkapel.

De architectuur van de bovenbouw is heel bijzonder. Deze wordt gekenmerkt door een baksteenarchitectuur met diverse decoratieve motieven. Dat blijkt vooral uit de expressief vormgegeven bekroning van de topgevel, alsmede van de vensters op de verdieping.

In het pand was vroeger een drogisterij gevestigd van Leenarts die later werd overgenomen door de heer Boesten. Hierna kwam er de dierenspeciaalzaak van de heer Lambrichts. Nu is er appartementenverhuur.

74 WITTE VILLA

KOUVENDERSTRAAT 132, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1930 - 1931
ARCHITECT CAMILE DE SMET
STATUS RIJKSMONUMENT

De gebruikte bouwstijl van deze woning sluit op bescheiden wijze aan bij de vormtaal van het 'Nieuwe Bouwen'. Gelegen in een rij met baksteen, aardse kleuren en schuine daken moet dit gebouw van meet af aan een bijzondere verschijning zijn geweest. Nog steeds valt dit witte strakke huis ieder voorbijganger direct op.

Het huis wordt momenteel bewoond door Yvette en Ed Jonges met hun twee zonen. Naast groot onderhoud aan het exterieur is het interieur van de woonhuis in 2005 door architectenbureau Beckers verbouwd en gemoderniseerd. De historie was daarbij leidend. Het glas-in-lood is gerestaureerd.

Je hoeft niet per se een groot liefhebber van de 'Nieuwe Zakelijkheid' te zijn om waardering voor dit bijzondere rijksmonument op te brengen. In de jaren dertig was Mies van der Rohe een icoon in de veranderende architectuurwereld. Mies bouwde spraakmakende gebouwen zoals het paviljoen voor de wereldtentoonstelling in Barcelona. In Heerlen vinden we veel voorbeelden van moderne gebouwen met hetzelfde bouwjaar 1930-1931. Een aantal daarvan werd gebouwd door Frits Peutz.

Wie in Hoensbroek opzoek gaat naar moderne gebouwen uit deze periode kan alleen hier in de Kouvenderstraat uit komen. Men streefde naar zuivere, onversierde, eenvoudige geometrische volumes die vrij in de ruimte werden geplaatst.

De soberheid sluit aan bij het wereldbeeld tussen de oorlogen, de schaarste aan materialen en bij het idee tijdloos te willen bouwen. De moderne interieurs uit die tijd hebben meer ruimtelijkheid en hoogte, meer licht en lucht dan in voorafgaande stijlperiodes.

Kenmerk is de kubische opzet van de hoofdmassa's gedomineerd door een rondboogvormige uitbouw over beide bouwlagen en een plat dak. Het grote schoorsteenkanaal en het betonnen luifeltje ondersteunen het concept. Het toegepaste bouw materiaal is baksteen met een witte pleisterlaag. De vensters waren blauwgeverfd en bestaan uit ijle stalen profielen met helder glas. Door de koppeling van de vensters en panelen tot stroken ontstaat een wel overwogen horizontale vlakverdeling tussen de gevel- openingen en de gemetselde delen van de gevel.

Le Corbusier gebruikte hiervoor de formulering: 'la fenêtre en bandeau'. Hij wilde zo de vrije indeelbaarheid van de vloeroppervlakte achter deze gekoppelde glasvlakken zichtbaar maken. De relatie tussen binnen en buiten speelde daarbij ook een belangrijke rol. Het hele pand is optisch opgetild door gebruik te maken van een plint in donkerbruine baksteen. Wie dat wil kan in deze vormtaal de symboliek lezen van een bouwkunst die zich vrij maakt van de aarde.

75 WONINGEN KOUVENDERSTRAAT

KOUVENDERSTRAAT 226 - 236, HOENSBROEK

BOUWJAAR	1927
ARCHITECT	ONBEKEND
STATUS	GEEN

Groep onder architectuur gebouwde woonhuizen in de vorm van twee-onder-een-kap. Gelegen aan het hellende uiteinde van de Kouvenderstraat. Twee bouwlagen onder schilddaken, volledig symmetrische gevelcomposities. Centraal gelegen erkers met balkons. Open hoekportieken met een bakstenen kolom. De hoogoplopende schoorstenen, met een kleien nokschoorsteen, dragen bij aan de strakke symmetrie.

Donkerbruine baksteen, metselwerk in kettingverband, beton en geglaazuurde dorpels. Lage bakstenen erfafscheiding met ezelsrug, verspringend vanwege de helling van de Kouvenderstraat.

Een enkele portiek is later opgesierd met een beeldend detail.

76 VOORMALIG POSTKANTOOR

MGR. NOLENSLAAN 27, HOENSBROEK

BOUWJAAR	1960 - 1961
ARCHITECT	THEO BOOSTEN (1920 - 1990)
STATUS	GEEN

Rond 1900 werd de post nog eenmaal per dag door een bode uit Heerlen bezorgd. Voor postzaken moest men naar Heerlen. In 1906 kreeg Gebrook een hulppostkantoor bovenaan de Kouvenderstraat. In 1915 een hulpkantoor tegenover de ingang van Staatsmijn Emma ('kantoor Treebeek'). In 1961 werden beide kantoren opgeheven en het nieuwe postkantoor aan de Mgr. Nolensstraat betrokken.

Het laagbouwgedeelte met natuurstenen muurdelen, ruime trappartijen en lichte luifels geven het pand een klantvriendelijk karakter. Men kon zelfs buiten zijn postzaken afhandelen indien men dat wilde. Eén van de loketten was in de buitenmuur gevestigd en kon via een trapje worden bereikt.

77 'VINCKENHOES'

HOOFDSTRAAT 11 - 15, HOENSBROEK

BOUWJAAR	1922
ARCHITECT	ONBEKEND
STATUS	GEMEENTELIJK MONUMENT

Het woonhuis Vincken staat symbool voor het toegenomen zelfbewustzijn van de groeiende middenstand in de jaren 1920 in Hoensbroek.

Het ligt nabij de karakteristieke splitsing van de Hoofdstraat naar de Amstenraderweg, de Kouvenderstraat en de Nieuwstraat, het recent vernieuwde Gebrookerplein. Het huis dateert uit de 20er jaren en getuigt nog steeds van het aanzien dat deze familie toen genoot en wilde uitstralen. Dat blijkt ook uit het feit dat deze familie op die plek, in het hart van Hoensbroek in 1921 het zojuist herstelde kruis met rustaltaar liet plaatsen.

Het betreft een dubbel woonhuis op een basement waarin een leerhandel was gevestigd. In feite zijn de beide woningen niet hetzelfde. De linker woning is groter dan de rechter; de ramen in de middenas behoren tot de linker woning die ook een grotere en voornamere voordeur heeft. Door de verheven plaatsing op een onderbouw met een overdekte dubbele trappartij en een bekroning met een timpaan en twee neobarokke dakpellen getuigt het pand nog steeds van de ambities van de opdrachtgever(s).

Wel is de architectuur ernstig aangetast door een onjuiste kleurstelling alsmede door de gewijzigde vensters en de rechter voordeur.

78 BEELD 'DE POMP'

MARKT, HOENSBROEK

GEPLAATST 2015
KUNSTENAAR ONBEKEND

De oude St. Jan werd gebouwd op een heuveltje in het midden van het dorp, en wel naast 'de Syp' (sijpelen). Hier ontstond mettertijd een poel omdat water van hoger gelegen terreinen zich hier via greppeltjes verzamelde. Deze plek werd later ook wel 'de kapellenwijer', 'a ghenne Ziepe' en, meer Hollands, 'polder' genoemd.

In 1921 kocht de gemeente het laaggelegen en drassig stuk grond aan naast het oude kerkje. De 'polder' werd volgestort met huisvuil, daarna afgedekt en geëgaliseerd. Sindsdien is daar op vrijdag de wekelijkse markt, die daarvoor sinds 1917 tegenover het gemeentehuis aan de Wilhelminastraat was.

Aan de Markt is een kunstwerk geplaatst (metaal, brons) in de vorm van een waterpomp. Een verwijzing naar het oude drassige terrein en de 'Syp'.

Het beeld is geplaatst eind 2015 in het kader van de renovatie van de openbare ruimte in Hoensbroek-centrum.

COLOFON

Dit is een uitgave van de Commissie Open Monumentendag Heerlen. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder bronvermelding.
© september 2016

Concept en lay-out

T-Force Communicatieburo, Heerlen

Teksten

Ton van Mastrigt, Fred Vondenhoff, Frits Lamers,
Martin van der Weerden, Mark van Dijk, Inki van Eijs,
Heemkundeverenigingen Hoensbroek en Heerlerheide.

Foto's

Ton van Mastrigt, Fred Vondenhoff,
Heemkundeverenigingen Heerlerheide en Hoensbroek,
archief Commissie OMD Heerlen, archief gemeente
Heerlen, archief T-Force.

Eindredactie

Mark van Dijk, Fred Vondenhoff, Chris Tiekstra

Drukwerk

B-Mediagroep, Maastricht

De Commissie Open Monumentendag Heerlen bestaat uit vertegenwoordigers van:
Gemeente Heerlen, Historisch Goud - Rijckheyt,
LGOG Kring Parkstad Limburg, Stichting Historische Kring
Het Land van Herle, Vrienden van SCHUNCK*,
Heritage Revival, VVV Zuid Limburg en
Heemkundeverenigingen Heerlen/Hoensbroek.

Zie voor alle informatie over Open Monumentendag
Heerlen de website:

www.openmonumentendagheerlen.nl.

Dit is een uitgave ter gelegenheid van Open Monumentendag 2016.
 Het landelijke thema dit jaar is 'Iconen en Symbolen'.
 Daarmee wordt bij deze 30ste editie verwezen naar beelden
 en tekens met een bijzondere betekenis die zichzelf overstijgt.
 In monumenten zie je het overal: van binnen en van buiten, in ornamenten,
 in reliëfs, in schilderijen.

